

Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırma ve İncelemeler V

Editörler

Neslihan COŞKUN KARADAĞ
Abdullah BALCIOĞULLARI

© Copyright 2023

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi AŞ'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN	Sayfa ve Kapak Tasarımı
978-625-399-391-7	Akademisyen Dizgi Ünitesi
Kitap Adı	Yayıncı Sertifika No
Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırma ve İncelemeler V	47518
Editörler	Baskı ve Cilt
Neslihan COŞKUN KARADAĞ ORCID iD: 0000-0003-0215-0486 Abdullah BALCIOĞULLARI ORCID iD: 0000-0002-5462-5968	Vadi Matbaacılık
Yayın Koordinatörü	Bisac Code
Yasin DİLMEN	SOC000000
	DOI
	10.37609/akya.2822

Kütüphane Kimlik Kartı

Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırma ve İncelemeler V / editörler : Neslihan Coşkun Karadağ,
Abdullah Balcioğulları.

Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2023.
468 s. : fotoğ, tablo, şekil, figür, grafik. ; 160x235 mm.

Kaynakça var.

ISBN 9786253993917

1. Sosyal Bilimler

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi AŞ

Halk Sokak 5 / A Yenışehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖN SÖZ

Akademisyen Yayınevi yöneticileri, yaklaşık 30 yıllık yayın tecrübesini, kendi tüzel kişiliklerine aktararak uzun zamandan beri, ticarî faaliyetlerini sürdürmektedir. Anılan süre içinde, başta sağlık ve sosyal bilimler, kültürel ve sanatsal konular dahil 2700’ü aşkın kitabı yayımlamanın gururu içindedir. Uluslararası yayınevi olmanın alt yapısını tamamlayan Akademisyen, Türkçe ve yabancı dillerde yayın yapmanın yanında, küresel bir marka yaratmanın peşindedir.

Bilimsel ve düşünsel çalışmaların kalıcı belgeleri sayılan kitaplar, bilgi kayıt ortamı olarak yüzlerce yılın tanıklarındır. Matbaanın icadıyla varoluşunu sağlam temellere oturtan kitabın geleceği, her ne kadar yeni buluşların yörüngesine taşınmış olsa da, daha uzun süre hayatımızda yer edineceği muhakkaktır.

Akademisyen Yayınevi, kendi adını taşıyan **“Bilimsel Araştırmalar Kitabı”** serisiyle Türkçe ve İngilizce olarak, uluslararası nitelik ve nicelikte, kitap yayımlama sürecini başlatmış bulunmaktadır. Her yıl mart ve eylül aylarında gerçekleşecek olan yayımlama süreci, tematik alt başlıklarla devam edecektir. Bu süreci destekleyen tüm hocalarımıza ve arka planda yer alan herkese teşekkür borçluyuz.

Akademisyen Yayınevi A.Ş.

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1	Afet Yönetimi ve Kriz İletişimi Bağlamında Kahramanmaraş Depremi ve Afad'ın Twitter Kullanımı Üzerine Bir Değerlendirme	1
	<i>Ömer Faruk ÖZGÜR</i>	
Bölüm 2	Kamu Diplomasisi Bağlamında Veriye Dayalı Diplomasi Üzerine Bir İnceleme.....	41
	<i>Esra SELVAN</i>	
Bölüm 3	Dosyalama ve Sınıflama Sistemlerinin Gelişim Seyri.....	69
	<i>Okan KOÇ</i>	
Bölüm 4	Tarih Öncesi Savaş ve Çatışmanın Arkeolojik ve Antropolojik Yansımaları.....	95
	<i>Metin DORA</i>	
Bölüm 5	İkna ve Reklam	107
	<i>Yeliz YAPICIOĞLU AYAZ</i>	
Bölüm 6	Türkiye’de Koruyucu Aile Hizmetinin Gelişimi	121
	<i>Hüsamettin ÇETİN</i> <i>Kübra ARSLAN</i>	
Bölüm 7	Kayıtdışılıkla Mücadelede Sahte Belge Üzerine Bir Değerlendirme	149
	<i>Rıfat YAŞA</i>	
Bölüm 8	Sağlıkta Dönüşüm Programı’nın Türkiye’deki Sosyal Devlet Anlayışının Değişimi Bağlamında Değerlendirilmesi	189
	<i>Hatice KANTAR</i>	
Bölüm 9	1927 Adana Ticaret Rehberi’ne Göre Adana’da Ekonomik Hayat	211
	<i>Ashlı Emine ÇOMU</i>	
Bölüm 10	Tarımın Devrimi Hsg: Türk Mühendislik Tarihinde İlk Yerli Traktör Üretme Teşebbüsü ve Bilim Tarihimizdeki Önemi	227
	<i>Recep KÜLCÜ</i>	
Bölüm 11	A. Adler’in Bireysel Psikoloji Kuramı Bağlamında A. Kuprin’in Düello’sunun Kahramanı Romaşov	239
	<i>Nazan COŞKUN</i>	
Bölüm 12	Uluslararası Koruma Statüsüne Sahip Kişiler İçin Sağlık Politikaları: Türkiye Örneği	255
	<i>Yunus KARA</i> <i>Filiz ER</i>	

İçindekiler

Bölüm 13	Vergi Alacaklarını Güvence Altına Alma Yöntemlerinin Tahakkuk Tahsilat Açısından Değerlendirilmesi	273
	<i>Anıl TRAŞ</i>	
Bölüm 14	Örgütsel Alanda Ekofeminizm ve Ulusal Literatürdeki Yeri.....	291
	<i>Ekin AKDENİZ</i>	
Bölüm 15	Diyalojik İletişim Bağlamında Sol/Sosyalist Söylem ve Din İlişkisi: Türkiye'nin Birikimi.....	315
	<i>Can CENGİZ</i>	
Bölüm 16	Devlet Olgusuna Fenomenolojik, Arkeolojik, Kronolojik ve Karşılaştırmalı Bir Bakış	333
	<i>Abdülkadir ÖZDEMİR</i>	
Bölüm 17	Televizyon Dünyası ve Çocuk İlişkisi: Dizilerde Çocuk Temsilleri.....	351
	<i>Seda SÜNBÜL OLGUNDENİZ</i>	
Bölüm 18	Dijitalleşen İletişim ve İtibar: Akaryakıt Sektörü Markalarının Web Siteleri Üzerine Betimsel Bir Analiz.....	369
	<i>Esra BÜDÜN AYDIN</i>	
Bölüm 19	İletişim Biliminin ve Sağlık İletişiminin Disiplinlerarası Etkileşimi Bağlamında İletişim Eğitiminde Sağlık İletişimi Eğitiminin Yeri ve Önemi.....	387
	<i>Gülnur KAPLAN ESEN</i>	
Bölüm 20	Sağlıkta Reklam Uygulamalarına Eleştirel Bakış ve Bir Alan Araştırması	437
	<i>Levent İNCEDERE</i>	

YAZARLAR

Dr. Öğr. Üyesi Ekin AKDENİZ

Piri Reis Üniversitesi

Doç. Dr. Kübra ARSLAN

Kırıkkale Üniversitesi

Dr. Yeliz YAPICIOĞLU AYAZ

Ege Üniversitesi

Dr. Esra BÜDÜN AYDIN

Kırıkkale Üniversitesi Pınarhisar Meslek
Yüksekokulu

Dr. Öğr. Üyesi Can CENGİZ

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

Doç. Dr. Hüsamettin ÇETİN

Kırıkkale Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Nazan COŞKUN

Selçuk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Aşlı Emine ÇOMU

Çukurova Üniversitesi

Arş. Gör. Metin DORA

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

Dr. Filiz ER

Sinop Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi, Gülnur KAPLAN ESEN

Çukurova Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Levent İNCEDERE

Işık Üniversitesi Meslek Yüksekokulu

Hatice KANTAR

Kapadokya Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu
Yönetimi Yüksek Lisans

Doç. Dr. Yunus KARA

Sinop Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Okan KOÇ

Balıkesir Üniversitesi

Dr. Recep KÜLCÜ

Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi,
İkinci doktora ve ikinci yüksek lisans; Akdeniz
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe
ABD

Dr. Öğr. Üyesi Seda SÜNBÜL

OLGUNDENİZ

Ege Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Abdülkadir ÖZDEMİR

Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk ÖZGÜR

Düzce Üniversitesi

Esra SELVAN

Yüksek Lisans, Milli Savunma Üniversitesi

Anıl TRAŞ

100/2000 TÜBİTAK Bursiyeri Doktora
Öğrencisi, Çukurova Üniversitesi, Maliye
Bölümü

Rıfat YAŞA

Vergi Müfettişi, T.C. Hazine ve Maliye
Bakanlığı Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı

Bölüm 1

AFET YÖNETİMİ VE KRİZ İLETİŞİMİ BAĞLAMINDA KAHRAMANMARAŞ DEPREMİ VE AFAD'IN TWITTER KULLANIMI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Ömer Faruk ÖZGÜR¹

GİRİŞ

6 Şubat 2023 tarihinde dokuz saat ara ile gerçekleşen Pazarcık ve Ekinözü merkezli depremler birçok haber organında “Yüzyılın afeti/felaketi” olarak adlandırılmıştır. Resmi rakamlara göre yaklaşık 51 bin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ve Suriye’de ise yaklaşık 8 bin 500 kişinin hayatını kaybettiği açıklanmıştır. Depremler literatürdeki en yıkıcı, maddi ve sosyal anlamda en büyük zararları veren afet türü olarak ifade edilmektedir. Saniyeler içerisinde bir ülkenin bir şehri veya bir bölgesindeki yüzbinlerce hatta milyonlarca kişinin hayatı derinden yara almaktadır. Kahramanmaraş Depremleri ise diğer depremlerden farklı olarak aynı şehirde kısa süreli aralıklarla birden fazla bağımsız depremin yaşandığı bir afet olarak kayıtlara geçmiştir. Kahramanmaraş depremleri sonrası depremlerden etkilenen Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye ve Şanlıurfa olmak üzere 10 ilde olağanüstü hâl (OHAL) ilan edilirken, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın talimatıyla Elâzığ’ın depremden etkilenmesi bakımından 11’inci il olarak afet bölgesi olarak ilan edilmiştir. Her ne kadar depremler önceden tespit edilemese de deprem fay hatları ve riskli bölgeler bilinmektedir. Bu manada ülkemizde aktif faylar ve tehlike arz eden fay hatları haritalanmıştır. Unutulmaması gereken Türkiye’nin bir deprem ülkesi olduğu ve her an her yerde büyük ve yıkıcı bir depremin olma ihtimalinin bulunduğu acı gerçeğidir.

Bu çalışmada afet yönetimi konusu kriz iletişimi ve kriz yönetimi bağlamında ele alınmış olup, afet anlarında tüm ilgili kurumların birbiri ile koordineli şekilde çalışmasından sorumlu olan AFAD’ın (Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı) Kahramanmaraş Depremleri sonrası resmi Twitter hesabını nasıl kullandığı analiz edilmiştir. Çalışmamız bağlamında afetler bir kriz anı olarak kabul

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Düzce Üniversitesi, omerfouzgur@yahoo.com, ORCID iD: 0000-0003-0559-6993

ve düzenli şekilde paylaşım yapmasının faydalı olacağını düşünüyoruz. AFAD'ın özellikle afet anlarında sosyal medya platformlarında hakkında çıkan olumsuz içerikleri takip etmesi ve bu konularda Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı gibi yapılarla koordineli bir şekilde çalışmasının önemli olduğunu düşünüyoruz.

Kahramanmaraş Depremleri özelinde bir kez daha afetler sırasında kriz iletişimi ve yönetiminin önemini görmüş olduk. Yine afet anlarında kriz iletişimi bağlamında sosyal medya platformlarını kullanımının da ne kadar önemli olduğunu bir kez daha görmüş olduk. AFAD gibi afetlerde krizin yönetiminde önemli koordinasyon görev ve sorumluluğu bulunan yapılanmaların da sosyal medya ve iletişim kanalları kullanımı konusunda afet anlarında özel bir ekip eşliğinde çalışmasının önemli olduğunu düşünüyoruz.

KAYNAKÇA

- AFAD. (2014). *TAMP Türkiye afet müdahale planı*. www.AFAD.gov.tr
- AFAD. (2023). *Açıklamalı afet yönetimi terimleri sözlüğü*. <https://www.AFAD.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>
- Auf Der Heide, E. (1989). *Disaster response: Principles of preparation and coordination*. OR: Book News.
- Comfort, L. K. (1994). Risk and resilience: inter- organizational learning following the northridge earthquake of 17 january 1994. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 2(3), 157-170.
- Comfort, L. K., & Cahill, A. G. (1988). Increasing Problem-Solving Capacity between Organizations: The Role of Information in Managing the May 31, 1985, Tornado Disaster in Western Pennsylvania . İçinde Louise K. Comfort (Ed.), *Tornado Disaster in Western Pennsylvania . In Managing Disaster: Strategies and Policy Perspectives* . NC : Duke University Press
- Çabuk, S., & Çabuk, A. (2018). *Acil durum bilgisi ve yönetimine giriş* (N. Çabuk & A. Çabuk, Ed.). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Çebi, S. (2017). *Afetlerde risk ve kriz yönetimi*. Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Eflanili, B. (2021). *Türkiye'de afet yönetimi depremler* [Yüksek lisans tezi]. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eggenberger, R., Schanne, M., & Esmael, Z. (2012). Social media and linguistics as part of an integrative risk management. *International Disaster and Risk Conference IDRC Davos 2012*, 1-13.
- Ergünay, O., Güllan, P., & Güler, H. (2008). *Afet yönetimi ile ilgili terimler açıklamalı sözlük*. JICA Türkiye Ofisi Yayınları No:2.
- Erkal, T., & Değerliyurt, M. (2009). Türkiye'de afet yönetimi. *Eastern Geographical Review*, 14(22), 147-164.
- Ertürkmen, C. (2006). *Afet yönetimi* [Yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Fearn-Banks, K. (2011). *Crisis communications: A casebook approach, fourth edition* (Fourth edition). Routledge Taylor and Francis Group. www.routledge.com/textbooks/fearn-banks.
- Garnett, J. L., & Kouzmin, A. (1999). Communicating during Crises: from bullhorn to mass media to high technology to organizational networking. İçinde A. Kouzmin & A. Hayne (Ed.), *Essays in economic globalization: transnational policies and vulnerabilities*. Brussels : IPO Press .
- Garnett, J. L., & Kouzmin, A. (2007). Communicating throughout Katrina: Competing and complementary conceptual lenses on crisis communication. *Public Administration Review*, 67(SUPPL. 1), 171-188. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2007.00826.x>
- Geçikli, F. (2016). *Halkla ilişkiler*. Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Kadıbeşegil, S. (2008). *Kriz geliyor Der* (3. bs). MediaCat Kitapları.
- Kadioğlu, M. (2008). *Sel, heyelan ve çığ için risk yönetimi*. eskisakarya.imo.org.tr.
- Kadioğlu, M. (2015). *Acil durum ve afet yönetimine giriş* (M. Kadioğlu, Ed.). Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Karaman, Z., & Altay, A. (2016). *Bütünleşik Afet Yönetimi* (Z. Karaman & A. Altay, Ed.). İlkem Yayınları.
- Kemaloğlu, M. (2015). Türkiye'de afet yönetiminin tarihi ve yasal gelişimi. *Akademik Bakış Dergisi*, 52, 126-147. <http://www.akademikbakis.org>
- Kouzmin, A., Jarman, A. M. G., & Rosenthal, U. (1995). Interorganizational policy processes in disaster management. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 4(4), 20-37.
- Kurtoğlu, S. (2010). *Kriz ve risk iletişimi yönetimi*. İstanbul Üniversitesi Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Liu, W., & Ni, L. (2022). Natural disaster preparedness, response and recovery crisis communication. İçinde *Social media and crisis communication, second edition* (ss. 348-359). Taylor and Francis. <https://doi.org/10.4324/9781003043409-42>
- Mileti, D. S., & Sorensen, J. H. (1990). *Communication of emergency public warnings*. Federal Emergency Management Administration.
- Oktay, M. (1996). *Halkla İlişkiler mesleğinin iletişim yöntem ve araçları*. Der Yayınları.
- Oxford Dictionary. (2021). İçinde *Oxford dictionary*. www.oxfordlearnersdictionaries.com/
- Özmen, B., Nurlu, M., Kuterdem, K., & Temiz, A. (2005). afet yönetimi ve afet işleri genel müdürlüğü. *Deprem Sempozyumu Kocaeli*, 23-25.
- Palen, L., & Hughes, A. L. (2018). Social media in disaster communication. İçinde *Handbooks of Sociology and Social Research* (ss. 497-518). Springer Science and Business Media B.V. https://doi.org/10.1007/978-3-319-63254-4_24
- Pampal, S. (2018). *Acil Durum ve afet yönetimi planları* (S. Pampal, Ed.). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Reynolds, B., & Seeger, M. W. (2005). Crisis and emergency risk communication as an integrative model. *Journal of Health Communication*, 10(1), 43-55.
- Schwarz, A., Seeger, M. W., Auer, C., Binetti, J.-C., Broll, W., & Mitschele-Thiel, A. (2016). New technologies and applications in international crisis communication and disaster management technology as a subject of international crisis communication research. içinde *The handbook of international crisis communication research* (ss. 465-477). John Wiley & Sons.

- Sellnow, T., Seeger, M., & Ulmer, R. R. (2002). Chaos theory, informational needs and the North Dakota floods. *Journal of Applied Communication Research*, 30(3), 269-292.
- Sezgin, F. (2003). Kriz yönetimi. *Manas Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8).
- Sorensen, J. H. (2000). Hazard warning systems: Review of 20 years of progress. *Natural Hazards Review*, 1(2), 119-125.
- Stal, M. (2006). *Disaster and crisis communication : Trend analysis of technologies and approaches*.
- Şahin, A. U. (2014). Afet yönetimi faaliyetlerinin kamu hizmeti kavramı çerçevesinde değerlendirilmesi. *Tesam Akademi Dergisi* , 1(2), 7-30.
- Şahin, Ş. (2019). Türkiye’de afet yönetimi ve 2023 hedefleri. *Turkish Journal of Earthquake Research*, 1(2), 180-196.
- TDK Sözlük. (2021). İçinde *TDK Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/>
- Tüz, M., Haşit, G., İpçioğlu, İ., & Suher, İ. (2013a). *Kriz iletişimi ve yönetimi*. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Tüz, M., Haşit, G., İpçioğlu, İ., & Suher, İ. K. (2013b). *Kriz iletişimi ve yönetimi* (G. Haşit, Ed.). Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Wobodo, C. C., & Oparanma, A. O. (2019). Crisis management and corporate resilience of multinational oil and gas companies in Rivers State: A theoretical perspective. *American Journal of Humanities and Social Sciences Research*, 6(2), 7-14.
- Wobodo, C., Orianzi, R., & Oko-Jaja, B. (2020). Conflict and crisis management: a theoretical comparison. *European Journal of Business and Management*, 12(2), 16-22.
- Yaylacı, C. T. (2015). *türkiye’deki afet ve acil durum yönetimi uygulamaları: Bir alan araştırması* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, İ., Güngör, Y., Hanilçi, N., & Aysal, N. (2010). *Acil durum ve afet yönetimi pratikleri*.

Bölüm 2

KAMU DİPLOMASİSİ BAĞLAMINDA VERİYE DAYALI DİPLOMASİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Esra SELVAN¹

GİRİŞ

Verilerin dijital formatta kullanımının yaygınlaşması ve veri depolama sistem kapasitelerinin artmasıyla, veri analizi ve bilgi üretim süreci kolaylaşmıştır. Bu sayede, ticari kuruluşların hedef kitleye yönelik pazarlama ve reklam stratejilerinin geliştirilmesinden tüketim alışkanlıklarına yön verici uygulamalardan yararlanılmasına kadar veriye dayalı yaklaşımlar birçok fırsatı beraberinde getirdi. Teknolojinin ve yapay zekânın hızlı gelişimi ise geleceğe yönelik birçok belirsizliği beraberinde taşımasıyla birlikte, toplum da dijital bir dönüşüm içinde büyümektedir.

Ticari kuruluşlarda olduğu gibi devletlerin kamu diplomasisi faaliyetlerinin etkinliğinin ölçülmesi ve hedef kitlenin yapısal özelliğine uygun yaklaşımlar benimsenerek daha etkin bir diplomasi faaliyetinin yürütülmesi öncelikli bir konudur. Kamu diplomasisi bağlamında veriye dayalı yaklaşımların edinilmesi, süreci metodolojik bir bağımlı değişken içinde tutarak ölçülebilirliğini, takibini ve etkinliğini kolaylaştırmaktadır. Uluslararası literatür bu alanda yeni gelişim göstermeye başlamasıyla birlikte devletler de dışişlerinde veriye dayalı stratejilerin uygulanmasında çeşitli yaklaşımlar benimsemektedir.

Türkiye, son dönemlerde insani ve yenilikçi diplomasi yaklaşımlarıyla birlikte dijital diplomasi kullanım etkinliğinin artırılmasına yönelik girişimleriyle dikkat çekmektedir. Kamu Diplomasisi İzleme Sistemi (KADİZ) ile planlama, uygulama, değerlendirme, analiz etme ve raporlama gibi süreçleri kendi içyapısında geliştirerek faaliyet alanları ile ilgili yenilikçi girişimlerde bulunmaktadır. Yine İngiltere, Avustralya, Kanada ya da İsrail gibi devletler veriye dayalı stratejileriyle öne çıkmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ise geniş bir perspektifte 2021 yılında yayınladığı veriye dayalı diplomasi stratejisi doğrultusunda

¹ Yüksek Lisans, Milli Savunma Üniversitesi, esraselvan@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0002-7070-5028

başlangıç yapmaktadır. Birleşik Krallık, Kanada, Avustralya ve İsrail gibi ülkeler kamu diplomasisi faaliyetlerinde veriye dayalı uygulamalarını geliştirmektedir. ABD, dünyanın yakından takip ettiği Afrika coğrafyasındaki hedef ülke ve kitleleri etkilemek üzere toplumsal eğilimleri ve öncelikli problemleri ele alan veriye dayalı kamu diplomasisi çalışmaları yürütmektedir.

Yeni gelişmekte olan veriye dayalı diplomasi bakış açısı, toplumların dijital kimlik kazandığı veri çağında adından sıklıkla geçirecek güncel bir yaklaşım olmakla birlikte uygulama ve politika örneklerine ihtiyaç duymaktadır ve bir literatür boşluğuna sahiptir. Konunun, politika yapım süreçlerinde etkinliği ve veriminin artırılması ve doğru analiz yöntemlerinin geliştirilmesi için uluslararası literatürde çeşitli yönleriyle değerlendirilmesi ve araştırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Ashbrook, C. C. (2020). *From digital diplomacy to data diplomacy*. (08/06/2023 tarihinde <https://www.ips-journal.eu/regions/global/from-digital-diplomacy-to-data-diplomacy-3993/> adresinden ulaşılmıştır).
- Austalian Government. (2016). *public diplomacy strategy*. Barton: Department of Foreign Affairs and Trade.
- Bean, H. & Comor, E. (2018). Data-Driven public diplomacy: A critical and reflexive assessment". *All Azimuth: A Journal of Foreign Policy and Peace*, 7(1). <https://doi.org/10.20991/allazimuth.321794>.
- Body, A. Gatewood, Thorson, S., Dye, T.D.V. (2019). Data diplomacy. *Science&Diplomacy*. 8(1).
- Bostancı, M. (2012). *Stratejik bir iletişim aracı olarak kamu diplomasisi: Kamu diplomasi-sinde medyanın rolü ve önemi*. (Birinci Baskı). İstanbul, Anahtar Kitaplar.
- Bureau of African Affairs (2023). *The Global Fund contributes \$4 billion per year to help fight HIV/AIDS, TB, & Malaria by 2030. With a pledge of \$6 billion over the next 3 years, the U.S. is dedicated to fighting malaria alongside our partners in Africa & around the . #WorldMalariaDay*. (16/06/2023 tarihinde <https://twitter.com/AsstSecStateAF/status/1650908249141526554?s=20> adresinden ulaşılmıştır).
- Choi, E.C. (2022). *Will algorithms make safe decisions in foreign affairs?*. (08/06/2023 tarihinde <https://www.diplomacy.edu/blog/will-algorithms-make-safe-decisions-foreign-affairs/> adresinden ulaşılmıştır).
- Çuhadar, M. (2021). *Dijital diplomasi bağlamında veri diplomasisi*. (18/06/2023 tarihinde <https://21yyte.org/tr/fikir-tanki/dijital-diplomasi-baglaminda-veri-diplomasisi> adresinden ulaşılmıştır).
- Dışişleri Bakanlığı. (2022a). *2023 yılı performans programı*. (18/06/2023 tarihinde <https://www.mfa.gov.tr/data/BAKANLIK/DB-2023-yili-performans-programi.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
- Dışişleri Bakanlığı. (2022b). *2023 yılına girerken girişimci ve insani dış politikamız*. (12/06/2023 tarihinde https://www.mfa.gov.tr/site_media/html/2023-yilina-girerken-girisimci-ve-insani-dis-politikamiz.pdf adresinden ulaşılmıştır).

- Eren, E. (2021). Geleneksel diplomasiden modern diplomasiye diplomasinin tarihsel evrimi. *Uluslararası Eşitlik Politikası Dergisi*, 1 (1), 32-55.
- Fischer, A. (2015). *Data-driven diplomacy: A practical guide*. (08/06/2023 tarihinde <https://uscpublicdiplomacy.org/blog/data-driven-diplomacy-practical-guide> adresinden ulaşılmıştır).
- Gonzalez, C. (2015). The evaluation revolution in public diplomacy. *The Ambassadors Review*. Fall 36-43.
- Government of Canada (2022). *Our technical and digital capacity*. (12/06/2023 tarihinde <https://www.international.gc.ca/transparency-transparence/briefing-documents-information/parliamentary-committee-comite-parlementaire/2022-06-09-aeafa.aspx?lang=eng> adresinden ulaşılmıştır).
- Graviss, M. & Berntsen, G. (2022). *Opinion: How do you make the state department data-driven? One campaign at a time*. (16/06/2023 tarihinde <https://fedscoop.com/opinion-how-do-you-make-the-state-department-data-driven-one-campaign-at-a-time/> adresinden ulaşılmıştır).
- Graviss, M. (2023). *Data-informed diplomacy. Agency Priority Goal*. (26/06/2023 tarihinde https://assets.performance.gov/APG/files/2023/april/FY2023_April_DOS_Progress_Data-Informed_Diplomacy.pdf adresinden ulaşılmıştır).
- Jacobson, B. R., Höne, K. E., Kurbalija, J. (2018). *Data diplomacy updating diplomacy to the big data era*. Geneva: Diplo Foundation.
- Kalın, İ. (2012). Türk dış politikası ve kamu diplomasisi. Abdullah Özkan & Tuğçe E. Öztürk (Ed.) *Kamu diplomasisi içinde* (ss. 145-160). İstanbul: Tasam Yayınları.
- Kissinger, H. (2000). *Diplomasi*. (Halil İbrahim Kurt, Çev. Ed.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İletişim Başkanlığı (2021a). *Kamu diplomasisi izleme sistemi (KADİZ) rehberi*. (13/06/2023 tarihinde <https://kadiz.iletisim.gov.tr/Klavuz/KAD%C4%B0Z%20%C4%B0%C5%9Fleyi%C5%9Fine%20%C4%B0li%C5%9Fkin%20Bilgi%20Notu.pdf/> adresinden ulaşılmıştır).
- İletişim Başkanlığı (2021b). *Ulusal Kamu Diplomasisi Strateji Belgesi ve Eylem Planı” hazırlandı*. (14/06/2023 tarihinde <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/ulusal-kamu-diplomasisi-strateji-belgesi-ve-eylem-planı-hazirlandi> adresinden ulaşılmıştır).
- İletişim Başkanlığı (2022a). *İletişim Başkanlığı Performans Programı 2023*. (13/06/2023 tarihinde http://www.sp.gov.tr/upload/xSPRapor/files/ZG892+Iletisim_Baskanligi_2023_Performans-Programi.pdf adresinden ulaşılmıştır).
- İletişim Başkanlığı (2022b). *Kamu diplomasisi nedir*. Ankara: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları.
- Macdonald, A. (2020). *Sources of soft power: How perceptions determine the success of nations*. Manchester: British Council.
- Manor, I. (2017). *Why is public diplomacy data driven? a response to bean & comor*. (13/06/2023 tarihinde <https://digdipblog.com/2017/08/13/all-azimuth-a-response-to-bean-comor/> adresinden ulaşılmıştır).
- Manor, I. (2022). *Exploring the semiotics of public diplomacy*. Los Angeles: Figueora Press.
- Melissen, J. & Hocking, B. (2015). *Diplomacy in digital age*. Hague: Clingendael Institute.
- Sula, İ. E. (2021). *Yenilikçi diplomasi’ye akademik bir katkı: Bilgisayar destekli veri ve bilgi üretimi*. (13/06/2023 tarihinde <https://www.uikpanorama.com/blog/2021/07/02/>

- yenilikçi-diplomasiye-akademik-bir-katki-bilgisayar-destekli-veri-ve-bilgi-uretimi/ adresinden ulaşılmıştır).
- USAID's Bureau for Humanitarian Assistance. (2023). *NEWS: is providing an add'l \$331M+ in life-saving assistance for people in Ethiopia, where conflict & historic drought have generated catastrophic levels of need. This new funding will enable @USAID to deliver critical aid to 5M+ people countrywide.* (13/06/2023 tarihinde <https://twitter.com/USAIDSavesLives/status/1636064601337913345?s=20> adresinden ulaşılmıştır).
- US Africa Media Hub. (2023). *Water and sanitation are essential to advance global health, prosperity, stability, and resilience. Learn about USAID's commitment to a water-secure world in the 2022 - 2027 U.S. government Global Water Strategy: <http://ow.ly/gvIN50NIRou>.* (13/06/2023 tarihinde <https://twitter.com/AfricaMediaHub/status/1646774082229137408?s=20> adresinden ulaşılmıştır).
- US Department of State. (2021). *Enterprise data strategy: Empowering data informed diplomacy.* Washington DC.
- US Department of State. (2022a). *Data Informed Diplomacy.* (08/06/2023 tarihinde <https://www.state.gov/data/> adresinden ulaşılmıştır).
- US Department of State. (2022b). *United states department of state fiscal year 2022 agency financial report.* (08/06/2023 tarihinde www.state.gov/plans-performance-budget adresinden ulaşılmıştır).
- US Mission. (2023). *Announcing the winners of the annual data for diplomacy awards.* (06/06/2023 tarihinde <https://geneva.usmission.gov/2023/05/10/data-for-diplomacy-awards/> adresinden ulaşılmıştır).
- U.S. Mission Nigeria. (2023). *Empowering women is vital to achieving inclusive economic growth. Today, we supported a digital skills training & panel discussion that equipped women with tech skills to run successful businesses. Thanks to our exchange alumnae & @acikejalagos for hosting this #IWD2023 event.* (13/06/2023 tarihinde <https://twitter.com/USinNigeria/status/1633557059114266630?s=20> adresinden ulaşılmıştır).
- U.S. Mission to the United Kingdom. (2021). *On the state department's creation of a public webpage dedicated to data-informed diplomacy.* (15/06/2023 tarihinde <https://uk.usembassy.gov/news-on-the-state-departments-creation-of-a-public-webpage-dedicated-to-data-informed-diplomacy/> adresinden ulaşılmıştır).
- Ünver, A. (2017). *Bilişimsel diplomasi.* (13/06/2023 tarihinde https://edam.org.tr/wp-content/uploads/2017/11/bilisimsel_diplomasi_2.pdf adresinden ulaşılmıştır).
- Ünver, A. (2021). Bilişimsel uluslararası ilişkiler: Akışkan veri, programlama ve internet araştırmalarının disipline katkısı ne olabilir?. Ersel Aydın (Ed.). *Uluslararası ilişkilerde metodoloji* kitabı içinde. (ss. 97-134). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Bölüm 3

DOSYALAMA VE SINIFLAMA SİSTEMLERİNİN GELİŞİM SEYRİ

Okan KOÇ¹

GİRİŞ

Bilinen kuralların dışına çıkan, eline aldığı taş ya da sopa ile kendisini daha özgür ve güçlü hissedene, yaşadığı yerden daha uzaklara gidebilen ve kendi içinde bulunduğu dünyayı yönetecek kuralları üreten insanoğlu, artık mağara duvarlarından, kil tabletlere değin kendisine ait el izlerini bırakmaya başlamıştır. Yazının bulunması ile birlikte, toplumların yürütmüş olduğu idari, ekonomik, siyasi, askeri ve yasal süreçleri sürdürebilmeleri doğrultusunda hazırlamış oldukları belgeleri kayıt altına aldıkları, sakladıkları ve yeniden kullanım doğrultusunda gerekli güvenlik önlemlerini alarak gelecek nesillere aktardıkları görülmektedir. Dünyanın birçok noktasında birbirinden bağımsız olarak insanoğlunun yazılı belge bıraktığı tespit edilmiştir.

Kurumsallaşma açısından değerlendirildiğinde, belgeler, kurumsal bilginin depolanması ve kurum hafızasının kalıcı hale getirilmesinde önemli bir yere sahiptir (Forbes-Pitt, 2006). Bugün için, belgelerin yaşam döngüsünün göz önünde bulundurularak korunması ve stratejiler geliştirerek geleceğe taşınması kurumlara önemli sorumluluklar yüklemektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişim seyri belge üretimi hızını tetiklerken, aynı zamanda da belge yönetimi konusunda kullanılan teknik ve yöntemleri dönüşüme uğratmıştır (Artiles Visbal, 2009).

DOSYALAMA

Kurum ve işletmelerde mevcutta yürütülen tüm süreçleri yakından ilgilendiren, süreçler öncesinde ve sonrasındaki üretilen her türlü yazılı, basılı veya görsel-işitsel ortamda kayıt altına alınmış bilgi ve belgenin yeniden kullanımını da göz önünde bulundurarak, belirli standartlara uygun olarak, sistemli bir şekilde düzenlenmesi ve saklanması dosyalama olarak tanımlamak mümkündür (Taş, 2016). Kamu veya özel sektörde faaliyet gösteren kuruluşların, faaliyet alanlarına

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Balıkesir Üniversitesi, okan.koc@balikesir.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-5356-5940

yürütülmektedir. Sistem oluşturulurken hem ana konular hem de alt konular kendi içerisinde alfabetik düzende tanımlanabilir (Özdemirci & Odabaş, 2005, s.182). Coğrafi bütünlüğün ön planda tutulduğu sistemde şehir, bölge, ülke vb. yer adları temel ilkenin kurulmasını sağlamaktadır (Rukancı & Koç, 2010, s. 10).

Belge sayısının oldukça çok olduğu yapılarda basılı ya da elektronik ortamda ayrıntılı indekslere gereksinim duyulmaktadır. Belgelere erişimin kolay olması önemli bir avantaj olarak karşımıza çıkarken, belgelerin bazı harflerde yığılmasına sebebiyet veriyor olması önemli bir dezavantaja dönüşmektedir (Tutar, 2001, s. 110).

Kronolojik Dosyalama Sistemi

Bu sistemde belgeler ardışık bir düzende tarih sırasına göre düzenlenmektedir. Dosyaların günlere, haftalara, aylara ya da yıllara göre sıralanması esasına dayanan sistemde, arşive alındıkları tarihi sıraya göre düzenlenmektedir. Küçük işletmelerin yanı sıra askerlik şubesi ve bankalar gibi yapılarda bu sistemin yoğun kullanıldığı bilinmektedir (Özdemirci & Odabaş, 2005, s.182). Belirli aralıklarla rutin olarak sürdürülen işlemlerde oldukça tercih edilmekte olan sistemin, karma bir dosyalama sistemi içerisinde kullanılmasıyla etkinliği artırılmaktadır (Tutar, 2001, s. 1009).

Karma Dosyalama Sistemi

Bu sistem genellikle daha büyük hacimli belge üretimine sahip olan kurumlarda tercih edilmektedir. Bazı kurumların tek başına bir sistem ile düzenlenmesi mümkün olmadığından iki ya da üç farklı sistemin birlikte kullanımı öne çıkmaktadır (Binark, 1993, s. 302).

Bazı durumlarda kurumlar tek bir sistem ile sürece başlayıp daha sonrasında ihtiyaç oluşması sebebiyle diğer sistemleri de mevcut sistemlerine ekleme yoluna giderken, bazı durumlarda ise direkt olarak dosyalamaya iki ya da üç sistem ile aynı anda başlanmaktadır. Kronolojik dosyalama sistemi örneğinde bakıldığında, ana gruplar coğrafi, alt gruplar ise konusal düzende dosyalanabilmektedir (Özdemirci & Odabaş, 2005, s.182).

KAYNAKÇA

- Altınöz, M. & Parıldar, C. (2007). *Yazışma teknikleri*. Ankara: Nobel Yayınları
Ar, A. F. (1989). *Dosyalama-arşiv resmi yazışma rapor yazma teknikleri*, Ankara: TODAİE Yayınları
Ar, A. F. (1994). *Dosyalama-arşiv resmi yazışma ve rapor yazma teknikleri*, No:254 Üçüncü Baskı, Ankara: Todaie Yayınları

- Arşivcilik terimleri sözlüğü = Dictionary of archival terminology (1995). (B. K. Ataman, Çev. ve Yay. Haz.). İstanbul: AREM.
- Artiles Visbal, S. M. (2009). Documental, information and knowledge management in the enterprise. The Cuban case, *Acimed*, 19 (5), 1-38.
- Ataman, B. K. (1995). *Arşivcilik terimleri sözlüğü* (2. bs.). İstanbul: AREM.
- Biagioli, C., Francesconi, E., Spinosa, P. & Taddei, M. (2003), *The 'Norme in Rete' (NIR) project*, in Traunmüller, R. and Palmirani, M. (Eds), *EGovernment: Modelling Norms and Concepts as Key Issues, Proceedings of 1st International Workshop on EGovernment at ICAIL 2003*, Bologna, pp. 69-78.
- Binark, İ. (1993). Devlet Arşivler Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Personeli Hizmetiçi Eğitim Ders Notları. İstanbul: Başbakanlık Devler Arşivleri.
- Blostein, B. & Nagy, G. (2012), Asymptotic cost in document conversion, in Viard-Gaudin, C. and Zanibbi, R. (Eds), *Document Recognition and Retrieval XIX: Proceedings of SPIE*, p. 82970N.
- Çeven, S. (2013). *Kamu ve özel kuruluşlarda dosyalama sistemlerinin karşılaştırılması: bir alan araştırması* (Yüksek lisans tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çiçek, N. (2007). Dosya tasnif planlarında fonksiyonun gücü. *Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu*, 24(26), 235-244.
- Çiçek, N. (2015). *Kurumsal bilgi ve belge yönetimi*. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği
- Ciuchi, C., Bacivarov, I., & Petrica, G. (2012). Sisteme de management al documentelor-vulnerabilitati si riscuri/document management systems-vulnerabilities and risks. *Studii De Securitate Publica*, 1(4), 173-192. Retrieved from <https://www.proquest.com/scholarly-journals/sisteme-de-management-al-documentelor/docview/1372475750/se-2>
- Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik (2019). T.C Resmî Gazete, 30922, 18 Ekim 2019.
- Featherstone, M. (2006). Archive. *Theory, Culture & Society*, 23(2-3), 591-596.
- Forbes-Pitt, K. (2006), A document for document's sake, *Records Management Journal*, 16 (1), 13-20.
- Gill, S. (1988). *Dosya yönetimi ve bilgi erişim sistemleri*. ABD: Libraries Unlimited, s. 192.
- Gil-Leiva, I. (2008). Manual de indización. Teoría y práctica. Trea.
- Gil-Leiva, I., Ortuño, P. D., & Corrêa, R. F. (2022). Automatic indexing of scientific articles on library and information science with SISA, KEA and MAUI. [Indización automática de artículos científicos sobre Biblioteconomía y Documentación con SISA, KEA y MAUI] *Revista Espanola De Documentacion Cientifica*, 45(4), 1-18. doi:<https://doi.org/10.3989/redc.2022.4.1917>
- Harrod's Librarians' Glossary (1990). *Compiled by Ray Prytherch*. Seventh Edition. UK: Gower, p. 197.
- Information Exchange Steering Committee (IESC) (1995), *Management of electronic documents in the Australian Public Service*, Australian Government Publishing Service, Canberra.
- Ioncef, C. S. (2017). Considerazioni sulla gestione dei documenti e degli archivi nell'ambito dell'attività delle istituzioni dell'unione europea. [considerations regarding archiving and records management within activities of european union's institutions] *Studia Universitatis Babes-Bolyai.Studia Europaea*, 62(1), 71-87. doi:<https://doi.org/10.24193/subbeuropaea.2017.1.04>

- İslam, Y. (2009). *Dosyalama ve arşivleme teknikleri geliştirme*, Genişletilmiş 2. Basım, Seçkin Yayınları.
- Johnson, M. M. & Kallaus, N. (1982). *Records management*. Third Edition. USA: K68 South-Western Publishing
- Kandur, H. (1988). *Belediyelerde arşiv yönetimi*, İstanbul: Remax.
- Karakaş, S., Rukancı, F. & Anameriç, H. (2009). *Belge yönetimi ve arşiv terimleri sözlüğü*, Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Yayın No: 24,
- Klischewski, R. (2006). Ontologies for e-document management in public administration. *Business process management journal*, 12(1), 34-47.
- Külcü, Ö. (2007). Belge yönetiminin değişen yüzü: standartlaşma çalışmaları ve uluslararası uygulamalar. *Bilgi Dünyası* 8(2), 230-279.
- Külcü, Ö. Çakmak, T. & Özel, N. (2015). *Kamusal bilgi ve elektronik belge yönetimi: Organizasyonlar ve üniversitelere yönelik koşulların analizi*. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Langridge, D. (1991). *Classifying knowledge knowledge and communication essays on. the information Chain*. Edited by A.J. Meadows. London: Library Association Publishing, 1-18
- Mbembe, A. (2002). The power of the archive and its limits. *Refiguring the archive*, 19.
- McDaniel, G. (1994). *The IBM dictionary of computing*, McGraw-Hill, New York, NY.
- Megep (2008). *Büro yönetimi ve sekreterlik dosyalama sistemi*. Ankara. <https://slideplayer.biz.tr/slide/2934433/>
- Muehlberger, G., Seaward, L., Terras, M., Ares Oliveira, S., Bosch, V., Bryan, M., Colutto, S., Dejean, H., Diem, M., Fiel, S., Gatos, B., Greinöcker, A., Gruning, T., Hackl, G., Haukkovaara, V., Heyer, G., € Hirvonen, L., Hodel, T., Jokinen, M., Kahle, P., Kallio, M., Kaplan, F., Kleber, F., Labahn, R., Lang, E.M., Laube, S., Leifert, G., Louloudis, G., McNicholl, R., Meunier, J.-L., Michael, J., Muhlbauer, E., € Philipp, N., Pratikakis, I., Puigcerver Perez, J., Putz, H., Retsinas, G., Romero, V., Sablatnig, R., Sanchez, J.A., Schofield, P., Sfikas, G., Sieber, C., Stamatopoulos, N., Strauß, T., Terbul, T., Toselli, A.H., Ulreich, B., Villegas, M., Vidal, E., Walcher, J., Weidemann, M., Wurster, H. & Zagoris, K. (2019), Transforming scholarship in the archives through handwritten text recognition: Transkribus as a case study, *Journal of Documentation*, 75 (5), 954-976.
- Odabaş, H. (2007). *Elektronik belge yönetimi ve kamu kurum ve kuruluşları* (Doktora tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Odabaş, H. (2005). Belge yönetimi ve Türkiye’de belge yönetimi gereksinimi. *Bilgi Dünyası*, 6(1), 36-57.
- Özdemir Alkan, G. (2020). *Kamu kurumlarında elektronik belge yönetim sisteminin bir alt uygulaması olan dosyalama ve arşivleme sistemi* (Master’s thesis), Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Özdemirci, F. (2007). Üniversitelerde belge yönetimi ve arşivler. *Türk Kütüphaneciliği*, 21(2), 218-229.
- Özdemirci, F. & Odabaş, H. (2005). Yazışma yönetimi ve dosyalama işlemleri. Ankara: Alter Yayıncılık.
- Özdemirci, F. (2003). İlk uluslararası belge yönetim standardı: ülkemiz açısından bir değerlendirme, *Türk Kütüphaneciliği*, 17(3), 225-246.
- Özdemirci, F. & Yalçinkaya, B. (2009). Belge yönetiminde değişim süreci: Belgelere çok

- yönlü yaklaşım. 8. *Ulusal Büro Yönetimi ve Sekreterlik Kongresi: Sosyolojik ve Hukuki Boyutlarıyla Sekreterlik Mesleği*, 14-16 Ekim 2009, Ankara.
- Rukancı, F. & Koç, H. (2010). Arşivcilikte genel tasnif sistemi ve bileşenleri. *Bilgi Dünyası*, 11 (1), 1-21.
- Şakar, Ö. & Küçükaslan, N. (2006). *Büro yönetimi ve iletişim teknikleri*. Bursa: Ekin Yayınevi,
- Salminen, A., Lyytikäinen, V., Tiitinen, P. & Mustajärvi, O. (2001), “*Experiences of SGML standardization: the case of the Finnish legislative documents*”, in Sprague, R.H. Jr (Ed.), *Proceedings of the Thirty fourth Hawaii International Conference on System Sciences*, IEEE Computer Society, Los Alamitos, CA.
- Şen, O., Gümüş, S., Uğur, S., Kayabaş, İ., Yılmaz, R., Güler, C. & Dinçer, D. (2013). *Dosyalama arşivleme*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şen, T. (2010). *Kamu kuruluşlarında bilgi ve belge yönetimi* (Order No. 28534237). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2594700560). Retrieved from <https://www.proquest.com/dissertations-theses/kamu-kuruluslarında-bilgi-ve-belge-yönetimi/docview/2594700560/se-2>
- Smith, J. R. (1997). *Records management*. Cincinnati: South-Western Education Publishing.
- Smith, M. D. (1986). *Information and records management: A decision-maker's guide to systems planning and implementation*. New York: Quorum Books.
- Stephens, D. O. (1995). The registry: The world's most predominant recordkeeping sys. *ARMA Records Management Quarterly*, 29(1), 64. Retrieved from <https://www.proquest.com/scholarly-journals/registry-worlds-most-predominant-recordkeeping/docview/227755909/se-2>
- Taş, H. (2016). Dosyalama yönetimi ve özellikleri. S.B. Avcı (Ed.), *Dosyalama ve arşivleme tekniği* içinde (1-27. ss.). Atatürk Araştırma Merkezi: Erzurum.
- Terry, G. R. (1962). *Office Management and Control*, Richard D. Irwin. Inc., Homewood, Illinois.
- Tonta, Y. & Bitirim, Y., (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme*. Ankara: Total Bilişim Ltd. Şti.
- Yusof, Z.M. & Chell, R.W. (1999). The eluding definitions of records and records management: Is a universally acceptable definition possible? *Record Management Journal*, 9 (1), 9-20.

Bölüm 4

TARİH ÖNCESİ SAVAŞ VE ÇATIŞMANIN ARKEOLOJİK VE ANTROPOLOJİK YANSIMALARI

Metin DORA¹

SAVAŞ VE ÇATIŞMANIN KURAMSAL TARTIŞMASI

İnsanlık tarihi boyunca savaşların yapıldığına ve bunların insanlar, toplumlar üzerindeki yıkıcı sonuçlarına dair şüphe olmamasına rağmen savaşların yapılıp yapılmadığı veya kökenleri tartışmalı bir konu olmuştur (Keeley, 1996). Tarihi zaman, insanların var olduğu iki milyon yıldan fazla sürenin yarısından daha azını temsil etmektedir. Bu noktada aslında tarihöncesinin dünyanın bazı bölgelerinde çok yeni sona erdiğini ve bazı bölgelerde uygarlıktan uzak kabile düzeninin hala mevcut olduğunu da unutmamak gerekir. Hem insanlığın bu uzun tarihi hem de yakın zamanlardaki kabileler antropoloji biliminin odak noktasını oluşturmaktadır. Bu odağı arkeoloji ve etnografya devam ettirmektedir.

Arkeolojide olduğu gibi, savaş antropolojisinde de Otterbein (1973), savaş verilerinin göz ardı edildiğini veya bastırıldığını ileri sürmektedir. Antropoloji savaşın kolektif, toplumsal ve genellikle kültürel olarak inşa edildiğini ileri sürmektedir (Bossen, 2006, s.89). Arkeolojik çalışmaların aksine antropoloji disiplini, savaşı, 1850-1920 gibi erken bir tarihte inceleme konusu yapmıştır (Otterbein, 2000). Savaş, antropolojide (Steward, 1955; Harris, 1969; Engels, 1884; Helbling, 2006) güçlü bir bilgi temeline dayalı olarak ortaya çıkmış ve bu, bugün bizim için çok az toplumun savaşız olduğunu, ancak diğer yandan önemli istisnaların var olduğunu belgelemiştir (Helbling, 2006, s.113). 1960 ve 1980 yılları arasında antropolojik savaş çalışmalarında belirgin bir artış meydana gelmiş (Otterbein, 2000) ve 1990'lara kadar alan çalışmasına dayalı etnografiler, savaşın nedenleri ve etkilerinin analizleri ile devam etmiştir (Vandkilde, 2014, s.9). Antropoloji alanında ilkel savaş araştırmalarına bakıldığında savaş ve savaşın kökeni ile ilgili ortak bir kabul olmadığı aşıkardır ancak yakın dönem antropolojik çalışmalarda belirgin olan iki özellik Otterbein tarafından ortaya koyulmuştur. Bunlardan ilki; savaşın sebep ve sonuçlarını birlikte açıklayan

¹ Arş. Gör., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, metindora@mku.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-9623-8598

ve yaklaşılması gereken, savaş alanındaki insan deneyimlerini içermektedir. Antropoloji birçok durumda bunu savaşın hız ve tanımlama türü üzerindeki etkisine dair belirli iç görülerle tamamlayabilirken, pratik, güç, işlemci, etkileşim gibi savaş teorilerini inşa etmek için temel tuğlaları sağlayabilecek alanın sosyoloji olma olasılığının da daha yüksek olduğu düşünülmektedir (Vandkilde, 2014, s.12).

KAYNAKÇA

- Bossen, C. (2006). War as practice, power, and processor: A framework for the analysis of war and social structural change. *Warfare and Society. Archaeological and Social Anthropological Perspectives. Aarhus*, 89-102.
- Carneiro, R. L. (1970). A Theory of the origin of the state: Traditional theories of state origins are considered and rejected in favor of a new ecological hypothesis. *Science*, 169(3947), 733-738.
- Carneiro, Robert L. (2012). The circumscription theory: a clarification, amplification, and reformulation. *Social Evolution and History*, 11(2), 5-30.
- Collins, Brian F. A (1996). *History of the committee on South African War Resistance (CO-SAWR) (1978-1990)*. (MS thesis). University of Cape Town.
- Engels, F. (1884). *The origin of the family, private property, and the State*. Marx/ Engels Selected Works.
- Ferguson, R. B. (2006). Archeology, cultural anthropology and the origins and intensification of war. Chapter 13 in Elizabeth Arkush and Mark Allen, (Eds.), *The archeology of warfare. prehistories of raiding and conquest*. Gainesville: University Press of Florida.
- Fukuyama, F. (2011). *The origins of political order: From prehuman Times to the French Revolution*. London: Profile.
- Guilaine, Jean Zammit, J. (2005). *The origins of war: Violence in prehistory*. (M. Hersey, Trans.). Australia: Blackwell Publishing.
- Hallpike, C. R. (1973). Functionalist interpretations of primitive warfare. *Man*, 8 (3), 451-470.
- Hârde, A. (2006). Funerary rituals and warfare in the Early Bronze Age Nitra culture of Slovakia and Moravia. *Warfare and society: Archaeological and social anthropological perspectives*, 342-382.
- Harris, M. (1969). *The rise of anthropological theory: A history of theories of culture*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Harris, M. (1984). A cultural materialist theory of band and village warfare: *The Yanomamo test. Warfare, culture, and environment*, 111-140.
- Harris, M. (2001). *Cultural materialism: The struggle for a science of culture*. Alta Mira Press.
- Harrison, S. (1996). *War, warfare*. In A. Barnard and J. Spencer (Eds.), *Encyclopaedia of Social and Cultural Anthropology* (pp. 651-2). London: Routledge.
- Helbling, J. (2006.) War and peace in societies without central power: theories and perspectives. In T. Otto, H. Thrane, and H. Vandkilde (Eds.), *Warfare and society: Archaeological and social anthropological perspectives* (pp.115-41). Aarhus: Aarhus University Press.
- Keeley, L. H. (1996). *War before civilization*. Oxford: Oxford University Press.

- Komar, D. (2008). Patterns of mortuary practice associated with genocide: implications for archaeological research. *Current Anthropology*, 49 (1), 123-33.
- Malinowski B. (1941). *An anthropological analysis of war*. Amer J Sociol, 46,521-50.
- McNeill W (1976). *Plagues and peoples*. Penguin: London.
- Otterbein KF. (1973). The anthropology of war. In: Honigmann JJ, (Eds.), *Handbook of social and cultural anthropology* (pp. 923-58). New York: Rand McNally.
- Otterbein KF. (1973). The anthropology of war. In: Honigmann JJ, (Eds.), *Handbook of social and cultural anthropology* (pp. 923-58). New York: Rand McNally.
- Otterbein, K. F. (1999). A history of research on warfare in anthropology. *American anthropologist*, 101(4), 794-805.
- Otto, T., Thrane, H., and Vandkilde, H. (Eds.). (2006). *Warfare and society: archaeological and social anthropological perspectives*. Aarhus Universitetsforlag.
- Schneider, J. (1952). *On the beginnings of warfare*. Social forces, 68-74.
- Selover, S. L. (2015). *Excavating war: The archaeology of conflict in Early Chalcolithic to Early Bronze Age III Central and Southeastern Anatolia* (Unpublished PhD dissertation). Chicago, IL: The University of Chicago.
- Steward, J. H. (1955). *Theory of culture change: The methodology of multilineal evolution*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press.
- Thorpe, I. J. (2006). Fighting and feuding in Neolithic and Bronze Age Britain and Ireland. In T. Otto, H. Thrane, and H. Vandkilde (Eds.), *Warfare and society: Archaeological and social anthropological perspectives* (pp. 143-67). Aarhus: Aarhus University Press.
- Tinbergen N. (1981). On the history of war. In Valzelli L Morgese L, (Eds.), *Aggression and violence: a psychobiological and clinical approach*. Saint Vincent (pp.31-38). Edizioni Centro Culturale.
- Trigger, B. G. (1989). *A History of archaeological thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Van der Dennen, J. M. (1999). *Human evolution and the origin of war: a Darwinian heritage*. Praeger.
- Vandkilde, H. (2014). Archaeology, theory, and war-related violence: theoretical perspectives on the archaeology of warfare and warriorhood. In A. Gardner, M. Lake, & U. Sommer (Eds.), *The Oxford handbook of archaeological theory* Oxford University Press. Oxford Handbooks in Archaeology
- Vandkilde, H. (2014). Archaeology, theory, and war-related violence: theoretical perspectives on the archaeology of warfare and warriorhood. In A. Gardner, M. Lake, & U. Sommer (Eds.), *The Oxford handbook of archaeological theory* Oxford University Press. Oxford Handbooks in Archaeology
- Vandkilde, H. (2014). Archaeology, theory, and war-related violence: theoretical perspectives on the archaeology of warfare and warriorhood. In A. Gardner, M. Lake, & U. Sommer (Eds.), *The Oxford handbook of archaeological theory* Oxford University Press. Oxford Handbooks in Archaeology
- Warnier, J., P. (2011). Bodily/material culture and the fighter's subjectivity. *Journal of Material Culture*, 16(4), 359-75.
- Yalvaç, F. (2007). Savaş ve barış. Atila Eralp (der.), *Devlet ve ötesi: uluslararası ilişkilerde temel kuramlar*, 3. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Zimmerman, L. J. (1997). The crow creek massacre: archaeology and prehistoric plains warfare in contemporary contexts. In J. Carman (Eds.), *Material harm: Archaeological studies of war and violence* (pp.75-94). Glasgow: Cruithne Press.

Bölüm 5

İKNA VE REKLAM

Yeliz YAPICIOĞLU AYAZ¹

GİRİŞ

Kavramsal olarak ikna özellikle iletişim süreçleri içerisinde karşı tarafımızda yer alan kişiyi bir fikir, bir düşünce konusunda onun istenilen yönde ikna edilmesi planlanan olgunun doğruluğuna veya yanlışlığına inandırma çabasıdır. Literatürde ikna üzerine yapılmış tanımlamalar şu şekilde yer almaktadır;

İknanın hedeflenilenin doğrultusunda gerçekleştirilmesinde Ross (1990) bazı noktaların altını çizmiştir. Bunlar; fikirlerin tutarlı biçimde olması, çekiciliklerin etkin şekilde kullanılması, güvenilirlik kavramı ve reklamlarda verilen mesajların kanıt yoluyla sunulmasıdır. Zorlama kavramı olmaksızın, bireylerin davranışlarının, tutumların anlaşılması ve bireylerle konuşarak ve onları anlamak için kullanılan farklı tekniklerin bütünü Larson (2001) tarafından ikna olarak adlandırılmıştır. Lazar tarafından yapılan ikna ile ilgili tanımda davranışların biçimlendirilmesinde iletilerle aracılığıyla gönderme yapmak olarak tanımlanmış aynı zamanda Lazar bu durumun hem toplumsal hem de sembolik bir süreci içerdiğinin altını çizmiştir. (2009, s. 69) Andersonun ikna ile ilgili yapmış olduğu değerlendirmede iknanın gerçekleşebilmesi için bilinçli yapılması ve bunun yapılırken kasıt bulunması gerektiğini ileri sürmüştür; ikna amacı içermeyen mesajların ise ikna olmayacağı belirtmiştir. Bu ifadelerden hareketle iknayı 'İletenin arzusuyla fikir veya aksiyonlarda değişkenlikler yapılması şeklinde tanımlamıştır. (Kenneth,1971, s. 23) Reardon (1991) ikna ile ilgili çabanın gerçekleşmesinde bilişsel ve duygusal tekniklerin bilinmesi ile karşıdaki bireyin bir tutumu veya inancı benimsemesinde rehberlik olarak tanımlanmıştır. Hogan (2009) ise iknaya farklı bir taraftan bakarak iknayı gerçekleştiren kişinin kabullendirme yeteneğinin olduğunu belirtmiştir.

Hayatta herkesin konular hakkında belirli bir düşüncesi, yargısı, inancı bulunmaktadır. Ve bu düşünceler yeri geldiği zaman çeşitli koşullar altında değişebilmektedir. Bu düşüncelerin ve yargıların değişmesi bizleri ikna etmeye

¹ Dr, Ege Üniversitesi, yeliz.yapicioglu@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-4488-9759

özellikler bireylerin sahip oldukları karakteristik özellikler bünyesinde formüle edilerek biçimlendirilmektedir (2013, s. 35-36).

REKLAMDA MÜZİK KULLANIMI

Reklamın insanların zihinlerinde kalması ve etkili olmasını sağlayan bir unsur olarak müzik reklamcılar tarafından sık kullanılan taktikler arasında yer almaktadır. Reklamın cıngılı yapılarak ürünün markası ve özellikleri hakkında kitleye duyurulmaktadır. Bazı reklamlarda kullanılan müzikler kitlelerin zihinlerinde uzun yıllar kalabilmektedir. Tosun (2003) reklamda kullanılan resimler, görüntüler, şekiller, yazı karakterleri, renk ve ses, başlık, slogan, logo ve reklam metinlerinin de müziğin akılda kalmasında rol oynadığını belirtmiştir.

Reklam müziklerinin insan psikolojisiyle yakından ilintili olduğunu, duyguları yönlendirmede etkili olduğunu söylemek mümkündür. Müziğin 8 etkisi pek çok zaman bilinç altında gerçekleşmektedir. Seçilen müziklere göre markanın heyecanlı, eğlendirici, kasvetli, kaygılı veya maceracı gibi pek çok alternatif ruh halinde görünmesi mümkündür (Batı, 2010).

KAYNAKÇA

- Abdollahifard, P. (2013). *Doktor-hasta iletişim ikna sürecinde etkili olan unsurlar ve bir üniversite araştırma hastanesinde uygulama çalışması*, (Yüksek lisans tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum
- Arkonaç, S. A (2008). *Sosyal psikolojide insanları anlamak deneysel ve eleştirel yaklaşımlar*. Ankara: Nobel Yayınları
- Aziz, A. (1989). *Elektronik yayıncılıkta temel bilgiler*, Ankara: TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı
- Bakır, U. (2006). *Televizyon reklamlarında ikna unsuru olarak mizah*, Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Batı, U. (2010). *Müzikli reklamlar kumpanyası: Hedef kitle davranışı etkileyen bir unsur olarak reklam müzikleri*. Erişim Tarihi: 17 Nisan 2015, <http://www.ugurbati.com/Portals/0/Dergi/A9.pdf>
- Barth, J. & Bengel, J. (2000). Prevention through fear? The state of fear appeals research, *Research and Practice of Health Promotion*, Vol. 8, pp. 1-105.
- Bektaş, A. (2000). *Kamuoyu iletişim ve demokrasi*, İstanbul: Bağlam Yayınları
- Bettinghaus, E. P. & Cody, M. J. (1994). *Persuasive communication*. (5th ed.). Wadsworth Thomson Learning
- Büyükbaykal, C. I. (2005). Kitle iletişim araçları ve toplumsal yaşam, *İletişim Fakültesi Dergisi*, 21.
- Deniz, K. (2011). Etkili iletişim. (Salih Gülerer (Ed.), *Üniversiteler için dil ve anlatım* içinde (s. 549-635). Ankara: Gazi Kitabevi
- Elpeze, N. E. (2004). *Televizyon reklamlarına yönelik şüphe (İkna Bilgi modelinin yorumlanması)*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi

- Erdoğan, B. Z. (1999). Celebrity endorsement: A literature review, *Journal of Marketing Management*, (15) 4, 291-314.
- Ergül, S. (2010). *Ekonomik kriz döneminde yürütülen iletişim kampanyalarında ikna stratejileri*, (Yüksek lisans tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara
- Freedman J. L. Sears, D. O & Carlsmith. J. (1998), *Sosyal psikoloji*, Çev.: Ali Dönmez, Ankara: İmge Kitabevi.
- Gass, Robert H. & Seiter, J. S. (2003). *Persuasion, social influence and compliance gaining*, Boston: Pearson Education, Inc.
- Gür, A.D. (2011), *Suç soruşturmasında mülakat ve ikna amaçlı iletişim*, (Yüksek lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Gürüz, D. & Eğinli, A.T. (2008). *İletişim becerileri anlamak-anlatmak-anlaşmak*, (1.basım), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Giddens, A. (2000), *Sosyoloji*, Ankara: Ayraç Yayınları
- Hogan, K. (2009). *Başkalarını sizin gibi düşünmeye nasıl ikna edersiniz? İkna Etmenin Psikolojisi*, (Çev. Timuçin), İstanbul
- Işık, M. (1999). Kişilerarası iletişimde kaynak olgusu ve kaynağın özellikleri, *Journal of Selcuk Communication*, (1)1
- İnceoğlu, M. (2000). *Tutum algı ve iletişim*, (3.Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları
- Kenneth E. A. (1971). *Persuasion: theory and practice*. Boston: Allyn Bacon
- Kern, M. (1989). *Second politics: political advertising in the eighties*, New York: Preager Publishers.
- Kılıç, E. (2011). *Televizyon reklamlarının tüketicilerin marka değeri üzerindeki etkisi*, (Yüksek lisans tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Küçükkurt, M. & Can, B. (1988), İletişimde Kaynak Faktörü ve İknaya Katkısı, *Düşünceler Dergisi*, 2(2).
- LaTour, M. S. (1990). Female nudity in advertising: an analysis of gender differences in arousal and ad response. *Psychology and Marketing*, 7 (Spring), 65-81.
- Larson, C. U. (2001). *Persuasion reception and responsibility*. Belmonth: Wadsworth / Thomson Learning
- Lazar, J. (2009). *İletişim Bilimi*, (çev: Cengiz Anık), 2.baskı, Ankara: Vadi Yayınları.
- Milburn, M. J (Editor). (1992). *Influencing human behavior: theory and application in recreation and tourism*, Sagmore Publishing, Champaign
- Şimşek, M. Şerif, Akgemci, T. & Çelik, A. (2001). *Davranış bilimlerine giriş ve örgütlerde davranış*, (2. Basım), Ankara: Nobel Yayınları.
- Solomon, M. R. (1996). *Consumer behavior*. (3rd.ed.), New Jersey: Englewood Cliffs-Prentice Hall.
- Stiff, J. B. (1994). *Persuasive communication*, New York: The Guilford Press.
- Pelsmacker, P. De, Maggie, G. & Joeri, V. den B. (2001). *Marketing communications*. London: Prentice Hall, Inc.
- Reardon, K. K. (1991). *Persuasion in practice*, London: Sage Publications.
- Ross, R. S. (1990). *Understanding persuasion*. (3rd ed). New Jersey: Englewood Cliffs-Prentice Hall.
- Tosun, N.B. (2003). *Pazarlama halkla ilişkileri ve reklam: Bütünleşik Pazarlama İletişimi Yönlü Bir Yaklaşım*, İstanbul: Türkmen Kitabevi.

- Yanık, N. E. (2015). *Digitization of 'musicking': how digital media intercept the modes of musical activity?* (Master thesis), İstanbul Bilgi University, İstanbul.
- Webster, G. J., Phalen, F. P. & Lichty W. L. (2000). *Ratings analysis, the Theory and practice of audience research*, (2. ed.), London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Bölüm 6

TÜRKİYE’DE KORUYUCU AİLE HİZMETİNİN GELİŞİMİ

**Hüsamettin ÇETİN¹
Kübra ARSLAN²**

GİRİŞ

Çocuklar, doğumlarından itibaren yoğun bir bakım ve özenle yetiştirilmekte, olgunlaşmaları uzun süre almaktadır. Onlar yıllarca korunma, kollanma, desteklenme ve yönlendirilme gereksinimi duyarlar. Bu nedenle, ailelerinin sevgi, şefkat, ilgisi ve rehberliğinde sağlıklı yetişebilirler (Yörükoğlu, 2007). Çocukların korunma ve yetiştirilme görev ve sorumluluğu, gerek ulusal gerekse uluslararası düzenlemelerde önce anne ve babaya verilmiştir. Ancak, çocuklar çeşitli nedenlerle ya aileleri tarafından bakımları ve yetiştirilmeleri sağlanamamakta ya da aileleri, yakınları veya başkaları tarafından ihmal ve istismara uğramakta, kötü muameleye maruz kalmaktadır. Çocukların bakımı ve yetiştirilmesi, anne ve baba tarafından yerine getiril(e)mediğinde topluma ve devlete önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Çünkü çocuklar bir ülkenin geleceği olarak yarınki toplumu oluşturacaktır.

Çocukların haklarını uluslararası düzeyde koruyan ve ülkemizin de taraf olduğu “*Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*” ye göre, aile çevresinden yoksun olan her çocuğun Devletten özel koruma ve yardım görme hakkı vardır. Taraf Devletler, bu durumdaki çocukların bakımını ulusal mevzuatına uygun olarak aile yanında, İslam Hukukunda kafelat (kafalah), evlat edinme veya kurum bakımı biçiminde sağlayacaktır (md. 20). Anayasaya göre de, korunmaya ihtiyacı olan çocukların topluma kazandırılması için Devlet tarafından her türlü tedbir alınacak, bu amaç doğrultusunda gerekli teşkilat ve tesisler kurulacak veya kurdurulacaktır (md. 61).

Devletler, çocukların korunmasını, çocuk koruma sistemleri ile sağlamaya çalışırlar. Bu sistemlerin temel amacı, bir taraftan çocukların güvenli bir çevrede yaşamaları diğer taraftan her türlü tehlikeden korunması, ortak noktası ise

¹ Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, cetinhusamettin2@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-3450-8596

² Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, kbraarslann@gmail.com, ORCID iD: 0000-0003-4916-8317

-Toplumda koruyucu aile hizmeti ile ilgili farkındalığın artırılmasına, toplumun bilinçlendirilmesine yönelik olarak; üniversitelerin sosyal hizmet bölümlerindeki öğrenci ve mezunlarının da içinde yer aldığı, gerek ulusal (TÜBİTAK, Kalkınma Ajansları, BAP vb.) gerekse uluslararası (UNICEF vb.) destekli, başta lise, üniversite öğrencileri olmak üzere toplumun çeşitli kesimlerini kapsayacak şekilde bilgilendirici / eğitici etkinlikleri içeren projelerin, üniversiteler ile kamu kurumu ve kuruluşları tarafından geliştirilmesi.

-Koruyucu aile hizmetlerine yönelik birden çok yılı kapsayan eylem planlarının hazırlanması ve uygulanması. Söz konusu eylem planları ile koruyucu aile hizmeti ile ilgili bir taraftan paydaşların birlikte işbirliği yapma (yönetişim) imkanları oluşturulabilecek, diğer taraftan hizmetin gelişimi ve uygulamalar ile ilgili izlemenin sürekliliği hayata geçirilebilecektir.

Üniversitelerin sosyal hizmet bölümlerinde görev yapan akademisyenler, sosyal hizmet eğitimi gören öğrenciler, kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarında çalışan sosyal hizmet uzmanları makro düzeydeki (toplumla çalışma, sosyal hizmet araştırması, mevzuat oluşturma, politika, plan, program proje geliştirme vb.) mesleki çalışmaları ile bu sürece katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, M. (1962). Korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili kanun hükümlerinin ve teşkilatın yeni anayasamızda uygun bir hale getirilmesi. *II. Milli Sosyal Hizmetler Konferansı, 5-8 Mayıs 1982 Ankara* içinde (s.186-189). Ankara: T.C. SSYB Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları Sayı: 23.
- Akyüz, E. (2012). *Çocuk hukuku*. (2. baskı). Pegem Akademi.
- Amerikan Çocuk Refahı Birliği (1962). *Koruyucu Aile Bakımı Hizmeti ve Standartları*. (Günseli KUNTBAY, Çev.). Ankara: T.C. SSYB Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları, Sayı: 16.
- Arnaz, Z. Koruyucu aile bakımındaki çocuğun gelişim özellikleri. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*. 1(2-3), 111-155.
- Arnaz, Z. (1994). Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu koruyucu aile projesi (KAP) değerlendirilmesi. Kasım Karataş (Ed.). *4. Sosyal Hizmetler Konferansı-2000'li Yıllara Doğru Sosyal Devletin Gerçekleştirilmesinde Sosyal Hizmetlerin Yeri ve Önemi*. 26-28 Mayıs 2016, Ankara, (ss. 134-143).
- Baysal, A. E. (2017). *Koruyucu aile uygulamaları ve sonuçları: İstanbul örneği*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Beter, Ö. (2010). *Türkiye ve İngiltere'de çocuk koruma sistemleri* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çengelci, E. (1998). *Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu*. Ankara: Aydınlar Matbaası

- Çetin, H. (2018). Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Kurum Bakımında Model Dönüşümü. Türkan Erdoğan (Ed.), *Sosyal Bilimler İnsan ve Toplum* içinde (s. 43-55). Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Doğan, R. Bir koruma tedbiri olarak koruyucu aile kurumu ve koruyucu aile yönetmeliği. *Ankara Barosu Dergisi*, 2, 145-170.
- Erbay, E. & Çalış, N. Türkiye’de koruyucu aile hizmetlerine yönelik uzman görüşleri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(40), 439-462. Doi:10.46928/itcusbe.793311
- Erkan, G. (1995). Korunmaya muhtaç çocuklar çocuk yuvalarında bir araştırma.
- Eyuboğlu, İ. Z. (2004). *Türk dilinin etimoloji sözlüğü*. İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Gökçe, B. (1971). *Memleketimizde cumhuriyet devrinde kimsesiz çocuklar sorunu ile ilgili tutumun sosyolojik mukayeseli tahlil ve izahı*. Ankara: SSYB Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No: 55.
- Gülfidan, Ş. (1991). İngiltere’de Aile. *Aile Politikaları Karşılaştırmalı Ülkeler Panoraması* içinde (s. 181-239). Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Güran, N. Aile hizmetleri. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, 1(1), 13-21.
- İçağasıoğlu, A. (2001). Koruyucu Aile Hizmetinin Toplam Kalite Yönetimi (TKY) Açısından Değerlendirilmesi. Kasım Karataş ve Çiğdem Arıkan (Ed.). *İnsani Gelişme ve Sosyal Hizmet Prof. Dr. Nesrin Koşar’a Armağan* içinde (s. 148-160). Ankara: H. Ü. SHYO Yayın No: 009.
- İzci, L., Sarı, K. S. & Uyanık, M. N. (2021). *Çocuk politikaları serisi: Aile odaklı hizmet modeli olarak koruyucu aile uygulaması*. Ankara: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- Kahraman, F. (2007). *Türkiye’de çocuk refahı alanında koruyucu aile hizmeti (Sakarya ve Kocaeli örneği)*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karataş, K. Toplumsal değişme ve aile. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 12(2), 89-98.
- Karataş, K. Türkiye’de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile uygulamaları üzerine bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 7-19.
- Karatay, A. Türkiye’de koruyucu aile: kökenleri, gelişimi ve bugünü. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 389-427.
- Koç, T. (2016). *Türkiye’de koruyucu aile hizmetinin etkinliğinin artırılmasına yönelik çözüm önerileri: Türkiye ve Hollanda karşılaştırması*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2021) *Koruyucu aile adayları rehberi*. (17/06/2023 tarihinde <https://aile.gov.tr/media/80617/2021koruyucuaille.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
- Koşar, N. G. (1992). *Sosyal hizmetlerde aile ve çocuk refahı alanı*. Ankara: Yargıçoğlu Matbaası.
- Kuş, S. (2014). *Koruyucu aile hizmeti ve toplumsal farkındalık: Çanakkale ili örneği*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Munro, E. R. & Manful, E. (2012) *Safeguarding children: a comparison of England’s data with that of Australia, Norway and the United States*, Department for Education, Childhood Wellbeing Research Centre, Research Report DFE-RR198, (27/05/2023 tari-

- hinde https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/183946/DFE-RR198.pdf adresinden ulaşılmıştır).
- Özateş Gelmez, Ö. S. (2021). Koruyucu Aile Uygulaması: ABD ve Türkiye Örneklerinde Bir İnceleme. Kasım Karataş (Ed.), *Çocuklar, Adalet, Haklar ve Eleştirel Sosyal Hizmet Sevda Uluğtekin'e Armağan* içinde (s. 107-127). Ankara: Nika Yayınevi.
- Özbesler, C. Koruyucu aile hizmetlerinde değerlendirme süreci. *Aile ve Toplum*, 11(4), 86-94.
- Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği [SHUD] Genel Merkezi (1995). Koruyucu Aile Hizmeti Çalışma Grubu Raporu. *2000'li Yıllara Doğru Sosyal Devletin Gerçekleştirilmesinde Sosyal Hizmetlerin Yeri ve Önemi. 4. Ulusal Sosyal Hizmetler Konferansı* içinde (s. 69-85). Ankara: SHUD Genel Merkezi Yayını Sayı: 1
- Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı [SSYB] (1962). *II nci milli sosyal hizmetler konferansı, 5-8 Mayıs 1962 Ankara*. Ankara: SSYB Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları Sayı: 23.
- Şahin, E. G. (2019). *Koruyucu ailelerin koruyucu aile hizmetine ilişkin değerlendirmeleri: Zonguldak ili örneği*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin Kaya, Z. (2019). *Uzmanların gözünden Türkiye'de koruyucu aile programı üzerine bir değerlendirme*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şenocak, H. Korunmaya muhtaç çocuklara sağlanan bakım yöntemleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 51, 177-228.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (21 Kasım 2018). *Emine Erdoğan Hanımefendi, bakanlığımız öncülüğünde düzenlenen "Gönül Elçileri Çocuk İşçiliği İle Mücadele" programına katıldı*. (12/06/2023 tarihinde <https://www.aile.gov.tr/haberler/gonul-el-cileri-programi> adresinden ulaşılmıştır).
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. *2021 yıl sonu verileri*. (12/06/2023 tarihinde <https://www.aile.gov.tr/media/108736/kurumsal-istatistikler.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2022). *Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2022-2026 stratejik planı*. (12/06/2023 tarihinde <https://www.aile.gov.tr/media/101050/2022-2026-stratejik-planı.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
- T.C. Başbakanlık ÖİB, SYDTE, SHÇEK Genel Müdürlüğü (1999). 55. ve 56. *Cumhuriyet hükümetleri döneminde sosyal hizmetler, özürlüler ve sosyal yardımlar*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. *İkinci beş yıllık kalkınma planı 1968-1972*. (12/06/2023 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Ikinci_Bes_Kalkinma_Planı-1968-1972.pdf adresinden ulaşılmıştır).
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (1972). *Yeni strateji ve kalkınma planı üçüncü beş yıl 1973-1977*. (12/05/2023 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Yeni-Strateji-ve-Kalkinma-Planı_Ucuncu-Bes-Yil_1973_1977.pdf adresinden ulaşılmıştır).
- T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (2009). *2008 yılı faaliyet raporu*.

- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. *On birinci kalkınma planı (2019-2023)*. (14/04/2023 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Plani-2019-2023.pdf adresinden ulaşılmıştır).
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. *2022 yılı Cumhurbaşkanlığı yıllık programı*. (05/05/2023 tarihinde <https://www.sbb.gov.tr/yillik-programlar/> adresinden ulaşılmıştır).
- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2013). *Onuncu kalkınma planı 2014-2018*. (28/03/2023 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Onuncu_Kalkinma_Plani-2014-2018.pdf adresinden ulaşılmıştır).
- Tezel, Z., Demirel, B. & Kaya, Z. Ş. Ailelerin koruyucu aile olmaya karar vermelerinde etkili olan etmenler ile koruyucu aile olmanın anlam ve önemi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 19(43), 15-36.
- Tok, Ö. Koruyucu aile hizmeti. *Sosyal Hizmet*, 5(10), 43-55.
- Tok, Ö. (1996). *Koruyucu aile hizmeti, standartları ve ülkemizdeki durumu*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TÜİK (2021). *İstatistiklerle çocuk, 2021*. (16/04.2023 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2021-45633#:~:text=Adrese%20Dayal%C4%B1%20N%C3%BCfus%20Kay%C4%B1t%20Sistemi,7'sini%20k%C4%B1z%20%C3%A7ocuklar%20olu%C5%9Fturdu> adresinden ulaşılmıştır).
- Uluğtekin, S. Çocuk yuvaları: Uygulamanın son araştırmalar ışığında değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, 11(1-2-3), 35-55.
- Üstüner, S., Erol, N., & Şimşek, Z. Koruyucu aile bakımı altındaki çocukların davranış ve duygusal sorunları. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12 (3), 130-140.
- Yavuzer, H. (2011). *Bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimiyle çocuğunuzun ilk 6 yılı*. (27. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazıcı, E. Türkiye'de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile bakım yönteminde yeni yaklaşımlar. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 247- 270.
- Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000). (12/06/2023 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Yedinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1996-2000.pdf adresinden ulaşılmıştır).
- Yörükoğlu, A. (2007). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. (7. baskı). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Zastrow, C. (2013). *Sosyal hizmete giriş*. Ankara: Nika Yayınevi.

Bölüm 7

KAYITDIŞILIKLA MÜCADELEDE SAHTE BELGE ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Rıfat YAŞA¹

GİRİŞ

Kimi zaman yüksek seviyelerdeki vergilerden kaçmak kimi zaman da aynı yükseklikte riskleri üzerine alarak gelir elde etmek amacıyla sahte belgeler düzenleyen ve/veya bunları kullananlar, bulundukları ekonomilerde giderek büyüyen bir karadelik meydana getirmektedirler. Karar alıcıların politikaları, sahte belgelerle büyüyen kayıt dışılık yerine bunun sonucunda ortaya çıkan kayıpların yeni vergilerle ve vergi harcamalarıyla kapatılması yönünde olursa, hiç bir çabanın bir adım öteye götürmeyeceği ve nitekim götürmediği unutulmamalıdır. Gelişmiş ekonomilerde vergi ahlakının ve vergi bilincinin yerleşmesinde öncelikle kayıt dışılığın varlığının kabul edilmiş olmasında şüphe yoktur. Denetim ve cezalandırma, yaptırımların ağırlaştırılması gibi kararlar Türkiye'nin de üyesi olduğu bir takım mali ve ekonomik örgütlerin son derece önemli tavsiyeleridir. Çalışmamızda, geçmişte karşılaşılan durumları ve günümüzdeki tezahürleri değerlendirilen sahteciliğin önlenmesinde hem yeni hem de destekleyici çözüm önerileri aktarılmıştır.

TİCARET VE VERGİ HUKUKUNDA BELGE KAVRAMI

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 21. maddesindeki “*ticari işletmesi icabı bir mal satmış veya bir iş görmüş yahut bir menfaat temin etmiş tacirden, diğer taraf kendisine bir fatura verilmesini ve bedeli ödenmiş ise bunun da fatura da gösterilmesini isteyebilir*” hükmü doğrudan faturayı tanımlamamışsa da, faturanın tacir tarafından yaptığı iş ve sattığı mal karşılığı ilgisine düzenlenen vesika olduğunu belirtmektedir. Vergiyi doğuran işlemlerin tevsikinde kullanılacak belgelerin şekli ve muhteviyatı esas olarak 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun II. Kitap 3. Kısımında düzenlenmiştir. Kanunun 229. maddesinde fatura “*satılan*

¹ Vergi Müfettişi, T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı, rifatyasa@hotmail.com, ORCID iD: 0009-0001-7402-2187

Kalkınma Teşkilatı), UN (Birleşmiş Milletler), WTO (Dünya Ticaret Örgütü) gibi kuruluşlardır. Türkiye'nin de üyesi olduğu kuruluş ve örgütler veya bunların bünyesinde oluşturulan birimler kaçakçılığın, kara para aklamanın önüne geçilmesi amacıyla bazı kararlar ve kriterler belirlemektedir. Bu birimlerden biri de Kara Paranın Aklanmasının Önlenmesine İlişkin Mali Çalışma Grubu FATF'tır. OECD bünyesinde kurulmuş olan bu birim kara para aklama eğilimlerini incelemek, ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleştirilen, mali yapı ve yasa uygulama faaliyetlerini izlemek, uyum hakkında raporlama yapmak ve kara para aklamaya karşı mücadele için tavsiyeler ve standartlar yayınlamakla görevlendirilmiştir. Birimin 2019 Türkiye raporunda, terörün finansmanı ile ilgili risk faktörlerine örnek olarak bankalar tarafından yüksek riskli olarak görülen kar amacı gütmeyen kuruluşlar, özellikle yabancı bağışlar, yabancı bankalar tarafından verilen kartların kullanımı, çatışma bölgelerinden gelen mülteciler, çatışma bölgelerinin yakınında düzenlenen sahte faturalar, yabancı terörist savaşılar ve bunları finanse eden gönüllüler, para veya değer transfer hizmetleri sayılmıştır. Raporda Temel Eksiklikler FATF Tavsiyelerine Uyum hakkında; finansal kurum gizlilik yasaları, kayıt tutma, şüpheli işlem bildirimi gibi öncüllerde başarılı olunmasına karşın yayılmayla ilgili hedefli mali yaptırımlar ve politik olarak maruz kalan kişiler öncüllerinde başarısız olunduğu değerlendirilmiştir (The Financial Action Task Force, 2019). Yaklaşık 40 öncülün belirlendiği değerlendirme tablosunda yalnızca iki maddede başarısız sayılan Türkiye, ekonomi politikalarında bu hususları da gözetmelidir.

Nitekim mükelleflerin gelirlerini artırmalarının veya giderlerini azaltmalarının yasal yolları artırılarak kaçakçılığın, ticaretin kontrolüyle kayıt dışılığın önüne geçilmeli, eğitim ve bilgilendirme politikalarıyla vergi ahlakı ve bilinci tabana yayılarak yerleştirilmelidir. Böylece vergiler artırılmadan vergi gelirlerinde artış sağlanacak, vergi ahlakının belirleyici ilkeleri ışığında ticari ve iktisadi yaşam etik değerler yörüngesinde yerini bulacaktır.

KAYNAKÇA

- Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve istatistik genel müdürlüğü. (2023, Mart). *Adli İstatistikler 2021*. Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı: <https://adlisicil.adalet.gov.tr/#> adresinden alındı
- Aktan, C. C. (1993). Politikada rant kollama. *Amme İdaresi Dergisi*, 119-136.
- Arıkan, Z. & Bakmaz, Z. (2020). Sahte fatura olgusunun türk vergi hukuku açısından değerlendirilmesi. *Mali Çözüm*, 33-50.
- Bergman, M. (2006). Do Audits enhance compliance? An empirical assessment of VAT enforcement. *National Tax Journal*, 817-832.
- Danıştay, 2019/5195 E. 2022/1192 K. (Danıştay 9. Daire Başkanlığı 2022).

- Danıştay, 2008/2919 E. 2009/577 K. (Danıştay 9. Daire Başkanlığı 2009).
- Danıştay, 2019/2003 E. 2022/1892 K. (Danıştay 7. Daire Başkanlığı 2022).
- Danıştay, 2018/8215 E. 2022/2796 K. (Danıştay 4. Daire Başkanlığı 2022).
- Danıştay, 2018/4404 E. 2022/2789 K. (Danıştay 4. Daire Başkanlığı 2022).
- Danıştay VDDK, 1994/335 E. 1995/23 K. (Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu 1995).
- Danıştay VDDK, 2014/304 E. 2014/563 K. (Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu 2014).
- Danıştay VDDK, 2018/134 E. 2018/255 K. (Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu 2018).
- Elgin, C. (2012). Vergiler ve kayıtdışı ekonomi: Bir değerlendirme ve türkiye örneği. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 237-258.
- Feld, L. & Tyran, J.-R. (2002). Tax evasion and voting: An experimental analysis. *Kyklos*, 197-221.
- Ferwerda, J., Kattenberg, M., Chang, H.-H., Unger, B., Groot, L. & Bikker, J. (2011). Gravity models of trade-based money laundering. *DNB Working Paper*, 2-23.
- Gökcan, H. T. (2009). Resmi belgede sahtecilik suçu. *Ankara Barosu Dergisi*, 93-127.
- Gümüş Özuyar, S. E., Yılmaz, M. & Akcan, A. (2022). Relationship between tax accrual/correction rate and economic growth. *Fiscoeconomia*, 6(2): 601-619
- Hazine ve Maliye Bakanlığı. (2023). *2022 faaliyet raporu*. Ankara.
- Hazine ve Maliye Bakanlığı. (2023). *Kayıt dışı ekonomiyle mücadele eylem planı 2023-2025*. Ankara: Risk Analizi Genel Müdürlüğü.
- Kanun. (1961). *Vergi usul kanunu* (213). Resmi Gazete 10703 - 10/01/1961.
- Kanun. (1984). *Katma değer vergisi kanunu* (3065). Resmi Gazete 18563 - 02/11/1984.
- Kanun. (2004). *Türk ceza kanunu* (5237). Resmî Gazete 25611- 12/10/2004.
- Kanun. (2011). *Türk ticaret kanunu* (6102). Resmî Gazete 27846 - 14/2/2011.
- Karakaş, F. T. (2013). Karine kavramı, kanuni karineler ve varsayımlar. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 729-759.
- OECD. (2023). The organisation for economic co-operation and development: <https://www.oecd.org> adresinden alındı
- Songur, M. & Yüksel, C. (2018). Vergi yapısı ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi: türkiye örneği. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 47-70.
- Şenyüz, D. (2017). *Vergi Ceza hukuku (vergi kabahatler ve suçları)*. Bursa: Ekin Yayıncılık.
- Taxation and Customs Union (European Commission). (2023, Mart 10). *Evolution of the EU list of tax havens*. https://taxation-customs.ec.europa.eu/system/files/2021-02/eu_list_update_22_02_2021_en.pdf adresinden alındı
- Tebliğ. (1996). *Vergi usul kanunu genel tebliği* (246 Seri Nolu). Resmi Gazete 22577 - 08/01/1996.
- Tebliğ. (1997). *Vergi usul kanunu genel tebliği* (257 Seri Nolu). Resmi Gazete 23088 - 22/08/1997.
- Tebliğ. (1999). *Vergi usul kanunu genel tebliği* (274 Seri Nolu). Resmi Gazete 23708 - 28/05/1999.
- Tebliğ. (2002). *Vergi usul kanunu genel tebliği* (306 Seri Nolu). Resmi Gazete 24789 - 18/06/2002.
- Tebliğ. (2014). *Katma değer vergisi genel uygulama tebliği* (1 Seri Nolu). Resmi Gazete 28983 - 26/04/2014.
- The Financial Action Task Force. (2019). *Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures Turkey Mutual Evaluation Report*. Paris.
- Turhan, Ş. (2023, Mart). *Türkiye kayıtdışı ekonomide birinci*. Hürriyet: <https://www.hurriyet.com.tr>

yet.com.tr/ekonomi/turkiye-kayitdisi-ekonomide-birinci-40041686 adresinden alındı

- Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı. (2023). *2022 Faaliyet Raporu*. Ankara.
- Yargıtay, 2014/18189 E. 2017/8449 K. (Yargıtay 15. Ceza Dairesi 2017).
- Yargıtay, 2017/6798 E. 2017/7130 K. (Yargıtay 11. Ceza Dairesi 2017).
- Yargıtay, 2018/3390 E. 2018/4256 K. (Yargıtay 11. Ceza Dairesi 2018).
- Yargıtay, 2017/31563 E. 2019/3149 K. (Yargıtay 15. Ceza Dairesi 2019).
- Yargıtay, 2019/308 E. 2019/4361 K. (Yargıtay 11. Ceza Dairesi 2019).
- Yargıtay, 2021/11213 E. 2021/10936 K. (Yargıtay 11. Ceza Dairesi 2021).
- Yargıtay CGK., 2012/111512 E. 2014/366 K. (Yargıtay Ceza Genel Kurulu 2014).
- Yereli, A. B., Köktaş, A. M. & Gölçek, A. G. (2019). Türkiye’de kayıt dışı istihdamın hanehalkı verileri üzerinden incelenmesi. *Artvin Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi (AICOSS '19)*, (333-341), 17-19 Nisan, Artvin.
- Yurdakul, A. (2021). Terörizmin finansmanı ve karapara aklama aracı olarak gayri resmi değer transfer sistemleri: Hawala örneği. *Business and Economics Research Journal*, 829-841.

Bölüm 8

SAĞLIKTA DÖNÜŞÜM PROGRAMI'NIN TÜRKİYE'DEKİ SOSYAL DEVLET ANLAYIŞININ DEĞİŞİMİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Hatice KANTAR¹

GİRİŞ

Toplumların, sağlık problemlerine çözüm bulmayı amaçlayan tüm ülkeler, yeterli sağlık hizmeti sağlamak ve bunu herkese eşit olarak sunmak için adımlar atma noktasında sosyal devlet bilincinin gelişmesi beraberinde sağlık hakkı temel ve evrensel bir insan hakkı olarak kabul edilmektedir. Sağlık hakkı bireylerin devletten sağlığının korunmasını, ihtiyaç duyulduğunda tedavi edilmesini ve iyileştirilmesini, toplumun sağladığı olanaklardan yararlanmasını devletten isteyebilmesidir. Herkesin beden ve ruhen yaşama hakkının olduğundan dolayı, devletten tüm vatandaşlarını beden ve ruh sağlığını sağlamak ve insan onuruna yakışır bir şekilde yaşamasından sorumludur (Kol, 2015, s. 12). Sağlık ve beraberinde ki sağlık hizmetleri de sosyal bir hak olarak, sağlığın sosyal tarafı devletin birçok yönüyle var olmasını gerektirdiği dolayısıyla tez çalışmamızın temel önemini oluşturmaktadır. Devletin var olma rolleri ise denetleyici, politika sunucu, düzenleyici, hizmet sunucu olabilmekte ve bu hizmetlerde farklı verilerden etkilenebilmektedir (Cansever, 2018, s. 4).

Türkiye'nin kuruluş dönemlerinden itibaren yaşadığı iç olayları birçok alanı etkilediği gibi sağlık politikasını da etkilediği görülmektedir. Çalışmamızda sağlık ve sağlıkta uygulanan politikalar ışığında sağlıkta dönüşüm programı incelenerek sosyal devlet olgusuyla karşılaştırmaları yapıp önem ve gerekliliği saptanmıştır. Sosyal devlet anlayışı başlığı altında tanımı, içeriği ve gelişimi, hak ve özgürlüklere yansımaları ve Türkiye'de sosyal devlet anlayışının gelişimi ele alınmış, sağlık politikaları ve sosyal devlet başlığında sağlık hizmetleri kavramı ve özellikleri, sosyal devlet anlayışı ve sağlık, gelişmiş ülkelerden Alman modeli, İskandinav modeli ve Amerikan modeli sağlık politikaları incelenmiş ve Türkiye'de sosyal devlet bağlamında sağlık politikalarının dün ve bugün başlığı kapsamında

¹ Kapadokya üniversitesi siyaset bilimi ve kamu yönetimi yüksek lisans, hatkan10@hotmail.com
ORCID iD: 0009-0008-6266-7261

SONUÇ

Türkiye, ulusal bütçesinin önemli bir bölümünü sosyal harcamalara ayırmaktadır. Ancak gelişmiş ülke hükümetlerinin kaynakları ile karşılaştırıldığında ülkenin bazı bütçe kısıtlamaları ile karşı karşıya olduğu görülmektedir. Bu kısıtlamalardan en önemlisi, ekonomik büyüme ve sosyal devlet için kaynakların eş zamanlı olarak kullanılması ihtiyacıdır. Sosyal devlet anlayışının bir başka yansıması da eğitim ve sağlık alanlarında yapılan harcamalardır. Devlet, gerekli düzenlemeleri yaparak, piyasaları izlemek, insanlara eğitimde fırsat eşitliği sağlamak, herkesin beden ve ruh sağlığını koruyarak yaşamasını sağlamakla yükümlüdür. Bu bağlamda, Türkiye'nin eğitim ve sağlık harcamalarının mutlak olarak arttığı görülmektedir.

Sosyal devleti anlayışı çerçevesinde sunulan sosyal yardım hizmetleri, hastalık, sakatlık ve işsizlik gibi sosyal riskleri önleme ve sınıf statüsü ne olursa olsun sosyal güvenliğini sağlama araçlarına sahiptir. Bu bağlamda Türkiye'nin sosyal devlet kavramının tam anlamıyla gerçekleştiğini söylemek güçtür. Bunun temel nedeni, ülkenin büyüme ve eşitlik ikileminde kalmasıdır. Bu ilişkiye öncelik verilmesi, bir ülkenin uzun vadeli hedefleri çerçevesinde belirlenmesi gereken önemli bir siyasi tercihtir.

Ülkemizde sağlık hizmetlerinde önemli bir rol oynayan Sağlık Reformu Programı, sağlık hizmetlerinin etkin, verimli ve hakkaniyetli sunumu ile sağlık hizmetlerinin finansmanı ve sunumunu belirlemiştir. Bu programın geliştirilmesinden bu yana geçen sürede sağlık sistemi değişmiş ve uzun mesafeler aşılmıştır. Olumlu bir gelişme perspektifinden, sağlık hizmetleri politika ve stratejilerinin yeniden ortaya çıkmasına, ikincil bir mevzuatın oluşturulması, siyasi iradenin sürdürülmesi, desteklenmesi, azim ile sağlığın ve esenliğin sürdürülmesinin siyasi ve ekonomik istikrara neden olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, mevcut yapısal ve sosyal sorunlar nedeniyle sosyal devlet anlayışının yeterince gelişmediği göz önüne alındığında, Türkiye'de büyüme ve eşitlik sıkıntısı içinde olan maliye ve ekonomi politikalarının sermaye birikiminden çok kredi ve sıcak paraya dayalı olması sosyal devlet anlayışında bir takım olumsuzluklara neden olmaktadır. Dolayısıyla yapısal sorunların çözülmesiyle sosyal devlet politikasının etkisinin daha net hissedilebileceği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Akdur, P. (2008). *Cumhuriyetten günümüze Türkiye'de sağlık*, 12.Ulusal Halk Sağlığı Kongresi Kitabı, 21-25 Ekim 2008 Ankara, 45-71.
- Bayraktar, C. (2012). Keynes ve refah devleti, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 247-261.

- Bulut, Y. D. (2003). Küreselleşme: Sosyal devletin sonu mu? *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52(2), 173-197.
- Cansever, İ. H. (2018). Devlet anlayışları ekseninde sağlık politikalarının değişimi ve analizi: Türkiye incelemesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31(2), 105-120.
- Çılğın, T. (2021). Sosyal demokrat refah devletlerinin engellilere yönelik sosyal politikaları: İsveç örneği, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 4(8), 129-152.
- Erfidan, Y. S. (2021). İki özgürlük anlayışı ve Thomas Hill Green'in pozitif özgürlüğe etkisi, *Liberal Düşünce Dergisi*, 26(102), 29-53.
- Ergun, C. & Dericioğulları, E. A. (2010). Dönüşüm mü, piyasalaştırma mı? Türkiye'de sağlıkta dönüşüm programı üzerine bir tartışma, *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 4(8), 33-54.
- Erol, H. & Özdemir, A. (2018). Türkiye'de 1980 sonrası sağlık politikalarında dönüşüm ve sağlık harcamalarına etkileri, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 15(15), 119-146.
- Ersöz, D. (2010). *Değişen devlet dönüşen sağlık: kamu işletmeciliği ve politika transferi bağlamında sağlıkta dönüşüm programı*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir
- Fedai, D. (2020). Şehir hastanelerinin gelişimi sürecinde sağlık bakanlığının yapısal ve işlevsel dönüşümü. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 18(4), 1-28.
- Gülenç, K. & Arıttürk, M. H. (2014). Teknoloji çağında rasyonalite, deneyim ve bilgi: sorunlar & eleştiriler, kaygı, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 22(22), 113-131.
- Gümüş, İ. (2018). Tarihsel perspektifte refah devleti: doğuş, yükseliş ve yeniden yapılanma süreci. *Journal of Political Administrative and Local Studies*, 1(1), 33-66.
- Gümüş, A. G. (2010). Sosyal devlet anlayışının gelişimi ve dönüşümü. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18(2), 117-158.
- Hatipoğlu, O. G. (2021). İsveç devlet düzeni ve kamu yönetimi hakkında bir değerlendirme: refahın yönetimi. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(3), 857-881.
- Işıklı, A. (2004). Sosyal devletin sonu. *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 5(20), 2-11.
- Karaca, C. & Çam, Y. (2019). Türkiye'de sosyal devlet anlayışının değerlendirilmesi, *Maliye Dergisi*, 176, 72-97.
- Kasapoğlu, A. (2016). Türkiye'de sağlık hizmetlerinin dönüşümü. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 19(2), 131-174.
- Kol, E. (2015). Türkiye'de sağlık reformlarının sağlık açısından değerlendirilmesi. *SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi*, 5(1), 135-164.
- Koray, M. (2005). Görülmek istenmeyen gerçek: Sosyal refah politikaları ve demokrasi ilişkisi. *Çalışma ve Toplum*, 2, 27-59.
- Özkan, S. (2018). Türkiye'de sağlıkta sektörler arası işbirliği. *Türkiye Klinikleri J Public Health-Special Topics*, 4(2), 86-91.
- Özmen, Z. (2017). Avrupada sosyal güvenlik sisteminin finansmanı: farklı refah devletleri üzerine bir inceleme. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 600-620
- Rice T, Unruh PRL, Barnes AJ, Saltman. R, Ginneken E. (2013). United States of America health system review, *Health Systems in Transition*, 15(3), 1-431.

- Sağlam, Ö. (2011). Sosyal devlet ve insan hakları. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Sayan, İ. Ö. & Küçük, A. (2012). Türkiye’de kamu personeli istihdamında dönüşüm. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 67(1),171-203
- Tatar, M. (2011). Sağlık hizmetlerinin finansman modelleri: sosyal sağlık sigortasının Türkiye’de gelişimi. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 1(1), 103-133.
- Uluç, A. & Çelik, A. (2006). Hayek’in liberal düşüncesinde birey–devlet ilişkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(18), 131-141.
- Unurbayar, L. (2019). OECD Ülkelerinin sağlık sistemlerinin karşılaştırılması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Yönetimi Ana Bilim Dalı
- Uslu, A. (2015). “Sosyalist düşüncenin kaynakları: Büyük Britanya ve Fransa’da işçi hareketlerinin başlangıcı ve ütopya düşüncesi (1800-1830)”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt:70, No:1, 35-63.
- Yılmaz, H. & Acar, A. (2021). Sosyal devlet olabilmenin anahtarı: sosyal politikalar geliştirebilmek. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(37), 4738-4759.
- pcori.org. (Erişim Tarihi: 19.04.2022)
- (hrsa.gov).
- (fda.gov).

Bölüm 9

1927 ADANA TİCARET REHBERİ'NE GÖRE ADANA'DA EKONOMİK HAYAT

Aslı Emine ÇOMU¹

GİRİŞ

Adana geniş ve bereketli ovalar üzerine kurulmuş tarihi çok eskiye dayanan bir yerleşim birimidir. Toprağın bereketi, nehirlerinin çokluğu, koruma ve kereste sağlayan dağ sıraları bölgeyi oldukça rağbet gören bir yer haline getirmiş ve bu nedenle Adana şehri ve etrafı yüzyıllar boyunca farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Bölgenin gidişatı 1832'de İbrahim Paşa'nın burada kendi yönetimini kurmasıyla değişmiş ve İbrahim Paşa tarımsal üretimi arttırmak için idaresi boyunca birçok girişimde bulunmuştur (Gould, 1973, s. 17). On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti Çukurova ve Adana'da pamuk üretimini arttırmak için Türkmen aşiretleri yerleştirdiği gibi, göçmenleri de bölgeye iskân ederek nüfusu arttırmaya çalışmıştır. Sanayi Devrimi'nin de etkisiyle pamuk üretimi için bölgeye ilgi artmış ve Adana merkez başta olmak üzere tüm Çukurova Bölgesi uluslararası pazarlara ürünlerini satmaya başlamıştır. (Sansar, 2006, s. 53).

Zorlu geçen savaş yılları ve onun arkasından 1918'de başlayan yabancı işgali Adana ahalisini zorlarken ekonomik hayatta da ciddi sıkıntılara yol açmıştır. Atatürk döneminde Adana'nın ziraat ve ticaretini canlandırmak için ciddi çalışmalar yapıldığı, özellikle pamuk ziraatı ve pamuklu dokuma sanayisinin geliştirilmesi için gayret gösterildiği görülmektedir. Cumhuriyet döneminin ilk uluslararası fuarı olan 1924 Adana Beynelmilel Ziraat Sergisi bu amaçla düzenlenmiştir (Sansar, 2015, s. 45). Aynı dönemde Adana'nın nüfusu daha homojen hale gelmiş ve gayrimüslimlerin ülkeden ayrılmasıyla da ekonomik hayatta ciddi bir boşluk oluşmuştur. Cumhuriyetin ilanıla bölge özellikle Darende ve Kayseri'den göç almış ve gelen göçmenler ekonomik hayattaki bu boşluğu doldurmaya gayret etmişlerdir (Çomu, 2011, s. 107). Pamuklu dokuma konusunda etkin olan bu göçmenlerin aynı zamanda Adana Bölgesi ile geçmişe dayanan ticari bağları da vardır (Çomu, 2011, s. 108).

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Çukurova Üniversitesi, aslicomu@gmail.com, ORCID iD: 0000-0001-9346-7475.

Bu mağazaların yanında dikkat çeken bir diğer işletme ise Abdullah Efendi Mahdumları Ticarethanesidir. Gramofon, plak, duvar saatleri, altın ve altın kaplama kordonlar, bilezikler, esans ve losyonlar, fotoğraf malzemeleri, gözlükler, jilet takımları ve bavul gibi çok farklı çeşitte ürünün satıldığı mağaza, mallarının dayanıklılık ve zarafette Adana'da tek olduğunu vurgulamıştır. Bunun yanında ucuzluğun mağazanın yegâne şiarı olduğu söylenirken bütün çeşitlerin Avrupa fabrikalarından satın alınıp getirildiği de belirtilmiştir. Sadece Adana merkezden değil taşradan da sipariş kabul edildiği bilgisi paylaşılan ilanda buralara süratle sevkiyatın yapıldığı da ifade edilmiştir (Ticari ve İktisadi Adana Rehberi, 1927, s. 9).

SONUÇ

Cumhuriyetin ilanının akabinde Adana vilayeti modern bir şehir görünümündedir. Canlı bir ticari hayatın olduğu şehirde farklı iş kollarına ait işletmeler ürünlerinin çeşitliliği ile dikkat çekmektedir. Adana halkında rafine bir zevkin de olduğu verilen ilanlarda göze çarparken sadece ticari yönden değil sosyal ve kültürel açıdan da şehrin canlılığını koruduğu görülmektedir. Yurtdışından getirilen ürünlerin mağazalarda sergilendiği, tiyatroların ve balo salonlarının bulunduğu şehirde halkın gezmekten, eğlenmekten ve hoşça vakit geçirmekten zevk aldığı sonucu da çıkartılmaktadır.

Büyük fabrikaların ise el değiştirmesine rağmen kısa sürede toparlanıp üretime geçmeleri de şehir açısından büyük kazançtır. Binlerce kişiye istihdam sağlamanın yanında ülkenin sınai hayatına büyük katkı sağlayan bu sanayi kuruluşları şehri ekonomik açıdan daha cazip hale getirmiştir. Yabancı yatırımcılarla birlikte yeni girişimci sınıfın Müslüman Türk sanayici mensuplarının aktif bir şekilde sınai üretime dâhil olması önemli bir unsurdur. Buna rağmen cumhuriyet öncesinde olduğu gibi şehrin tam kapasitesine ulaşamadığı ve bu seviyenin çok aşağısında kaldığı da aşikârdır. Ciddi bir ekonomik potansiyele sahip olan şehirde var olan yatırımların çok ötesine geçmek mümkün görülürken bu seviyenin altında kalması çözülmesi gereken bir problemdir. Bu gerçeğe rağmen uzun süren savaş yıllarının arkasından Adana havalisinde yine canlı bir ekonomik ve ticari hayata şahit olmak ise mutluluk veren bir gelişmedir.

KAYNAKÇA

- Arık, R. O. (1924). *Adana ticaret rehberi*. İstanbul: Cihan Biraderler Matbaası.
- Aynal Arcı, E. (2019). *Value assessment for cotton-based industrial heritage in Adana*. Yüksek lisans tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi.

- Barker, W. B. (1853). *Lares and penates. Cilicia and its governors*. London: Ingram, Cooke and Co.
- Baytop, T. (2001). *Türk eczacılık tarihi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Childs, W. J. (1917). *Across Asia Minor on foot*. London, William Blackwood and Sons.
- Cuinet, V. (2001). *La Turquie d'Asie*. Cilt VI. İstanbul: İsis.
- Çamdereli, M. & Varlı, M. (2009). *Reklam dergi ve gazeteleri*. İstanbul: Rasyo Yayınları.
- Çetin, Ş. (2010). *Mizah edebiyatımıza katkısı bakımından Amcabey dergisi üzerine bir inceleme*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Çıtır, B. (2022). Finans ve emperyalizm: Osmanlı coğrafyasında Alman bankaları (1897-1914). *Selçuk Türkiyat* 56, 179-205.
- Çomu, A. E. (2011). *The exchange of populations and Adana 1830-1927*. İstanbul: Libra Kitapçılık.
- Eldem, V. (1994). *Osmanlı İmparatorluğu'nun iktisadi şartları hakkında bir tetkik*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Gould, A.G. (1973). *Pashas and brigands: Ottoman provincial reform and its impact on the nomadic tribes of southern Anatolia 1840-1885*. Doktora tezi, University of California, California
- Gönüllü, A. R. (2019). Sultan II. Abdülhamid'in bir yadigarı: Adana Hamidiye Sanayi Mektebi. *USAD*, 10, 179-202.
- Güler, C.N. (2000). Kendi kaleminden Cemal nadir. *Mizah Kültürü*, 15(2), 20-22.
- Keyder, Ç. (1994). Manufacturing in the Ottoman Empire and in Republican Turkey, ca. 1900-1950. Donald Quataert, *Manufacturing in the Ottoman Empire and Turkey* içinde (123-163). Albany: State University of New York.
- Kocacık, T. (2020). Çukurova'nın eczacı okulu: Mustafa Rıfat Gülek (1872-1949). *Eczacı*, 179, 28-29.
- Langlois, V. (2021). *Kilikya'ya yolculuk*. Çev. Ed. Ayşe Ateşoğlu. Adana: Akademisyen.
- Ökçün, A.G. (1997a). 1920-1930 yılları arasında kurulan Türk anonim şirketlerinde yabancı sermaye. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu.
- Ökçün, A.G. (1997b). *Osmanlı sanayii 1913, 1915 yılları sanayi istatistiki*. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu.
- Sansar, M. F. (2006). *Fırka-ı İslâhiye ve Osmaniye (Cebel-i Bereket)*, Osmaniye Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Sansar, M. F. (2015). *Cumhuriyet'in ilk uluslararası fuarı 1924 Adana beynelmilel ziraat sergisi*, Çukurova Fuarçılık A.Ş. Yay., Adana: Ekrem Matbaası.
- Ticari ve iktisadi Adana rehberi*. (1927). İstanbul: Necm-i İstikbal Matbaası.
- Varlık, B. (1977). *Emperyalizmin Çukurova'ya girişi*. Ankara: Tüm İktisatçılar Birliği Yayınları.
- Varlık, B., Emiroğlu, K. & Türkoğlu, Ö. (2008). *Adana sanayi tarihi*. Adana: Adana Sanayi Odası.
- Yurt ansiklopedisi*. (1981). İstanbul: Anadolu Yayıncılık.
- Yücebaş, H. (1957). *Cemal Nadir hayatı, karikatürleri, hatıraları*. İstanbul: Dizerkonca Matbaası.

Bölüm 10

TARIMIN DEVRİMİ HSG: TÜRK MÜHENDİSLİK TARİHİNDE İLK YERLİ TRAKTÖR ÜRETME TEŞEBBÜSÜ VE BİLİM TARİHİMİZDEKİ ÖNEMİ

Recep KÜLCÜ¹

GİRİŞ

Tarım devrimi günümüzden yaklaşık 10 000 yıl önce insanların bazı bitki türlerini kültüre alması ve hayvanları evcilleştirmesiyle başlayan bir süreçtir. Temel amacı insanlığın gıda ihtiyacının karşılanması olan tarım, uygarlık tarihini değiştiren ve ona yeni bir yol çizen neolitik devrimin de tetikleyicisi olmuştur. Tarım devrimiyle birlikte insanlık takım hayatından toplum düzenine geçmiş ve büyük medeniyetler kuracak güce ulaşmıştır. Uygarlık tarihinde, insanlığın yolunu ikinci kez değiştiren büyük dönüşüm 18. yy'da sanayi devrimiyle gerçekleştirilmiştir. Bu devrimle insanlık, doğayla olan egemenlik mücadelesinde makine gücüne kavuşmuştur. Bu bağlamda tarım ve sanayi devrimlerinin günümüzdeki uygarlığın temellerini attığını söyleyebiliriz.

Tarım Makinaları ve Teknolojileri, tarım ve sanayi devrimlerinin kesiştiği noktadadır. Tarımsal üretimin geliştirilmesi bağlamında tarım devriminin, tarımda kullanılan makinaların geliştirilmesi yönüyle sanayi devriminin insanlığa sunduğu gelişmeleri sentezleyip uygulayan bir disiplindir. Bu özellikleriyle tarımın en stratejik alanlarından birisidir. Modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün hakiki mürşid olarak bilimi ve milli ekonominin temeline tarımı koyduğunu düşündüğümüzde, tarım makinalarının bu birleştirici rolünün stratejik önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Nitekim Mustafa Kemal Atatürk bu konudaki düşüncelerini aşağıdaki sözleriyle net bir şekilde ifade etmiştir.

“El emeği yeterli değildir. Makinelerden yararlanmak gerekir. Yüzyıllardan beri kullanmakta olduğumuz sabanları bir tarafa bırakacağız. Çağın

¹ Dr., Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, İkinci doktora ve ikinci yüksek lisans; Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ABD. recepkulcu@isparta.edu.tr
ORCID iD: 0000-0002-7185-6514

SONUÇ

HSG şu an Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Makinaları ve Teknolojileri Mühendisliği bölümü bünyesindeki Tarım Makinaları Müzesinde “Devrim Traktörü HSG” adıyla sergilenmektedir. Hem Devrim Otomobilleri hem de HSG bu ülkenin yöneticileri ve sanayicileri tarafından, Türkiye Cumhuriyeti’ni montaj teknolojisiyle sınırlamak isteyen ve kendi teknolojileri için pazar olmaya yönlendiren uluslararası sermaye ve onun yurt içindeki uzantılarına rağmen, sahiplenilerek seri üretim aşamasına geçirilseydi uluslararası pazarda Türk Devletin teknoloji hamlesinin ve modernleşme ülküsünün birer sembolü olarak sergileneceklerdi. Elbette geliştirilen teknoloji ile birlikte günümüzde yerli otomobil, traktör ve iş makinası alanlarında uluslararası arenada rekabet gücü yüksek birçok marka ve modele sahip olabilecektik. Bu alanda gerçekleştirilen yatırımlar ülkemizin tarımından bilişim teknolojilerine kadar birçok alanda bulunduğu konumdan çok ilerilerde olmasını sağlayabilecekti. Bilim ve teknoloji tarihi içerisindeki gelişmeler dönemin politikaları ile doğrudan ilişkilidir. Politik belirsizlikler ve ekonomik koşullar bilim tarihindeki gelişmelerin de yönünü değiştirebilmektedir. Hegel’in diyalektik anlayışında Öznel Tinden, Nesnel ve Mutlak Tine doğru evrilen Geist’in onu anlamayan toplumlardan uzaklaşp başka bir topluma göç etmesi gibi bilim ve teknoloji de iltifat ve itibar görmediği toplumdan uzaklaşmaktadır. Bu bağlamda HSG ve Devrim otomobillerinin süreci toplum tarafından doğru okunmalı, duygusal ve dramatik bir öykü olmanın ötesinde Türkiye Cumhuriyeti’nin modern teknolojileri geliştirme bağlamında önemli dersler alınması gereken ve ülkemizin geleceğini değiştiren tarihi hayal kırıklıkları olarak değerlendirilmelidir. Elbette Atatürk’ün dediği gibi “Türk Milleti çalışkandır” ve bir şekilde kendi teknolojisini üretecek bilimsel ve teknolojik süreçleri ortaya çıkartacaktır, “Türk Milleti cesurdur” ve yeni teknolojileri üretme cüretini gösterecek cesur öncüleri daima olacaktır.

KAYNAKÇA

- Anonim, 2023. *Devrim arabaları*. <https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/devrim-arabaları-300>. Erişim tarihi: 25/08/2023.
- Bakan, S. & Selci, H. (2016). Türkiye’nin seçilmiş beş Avrupa Birliği ülkesiyle otomotiv sektöründe endüstri içi ticaretinin incelenmesi (2008-2017). *ASSAM International Refereed Journal*; 6 (13).
- Bayşu, N. (1998). Atatürk, cumhuriyet, bilim ve teknoloji. *Erdem*, 32, 409-438.
- Güler, İ. (2018). *Topraktan güneşe: Prof. Dr. Gazanfer Harzadın’ın 60 yıllık mühendislik serüveni*. ed. Sera Aktüre.

- Kocabay, U. (2023). *1963 HSG Tractor 3D modelleme çizimleri*, <https://ukocabay.artstation.com/projects/OlR4k>. Erişim tarihi: 25/08/2023.
- Saray, M. (2011). *Atatürk'ü nasıl anlamalıyız? Söyledikleri ve yaptıkları ile Atatürk'ü anlamak*. İstanbul: Yalın Yayınları.
- Soydan, M. (1930). Gazi ve inkılâp, *Milliyet Gazetesi*, 4-5.2.1930.
- TOGG. (2021). Türkiye'nin otomobili girişim grubu sanayi ve ticaret A.Ş., <http://www.togg.com.tr/content/kesfet>, erişim tarihi: 09/11/2021.
- TOGG. (2023). Türkiye'nin otomobili girişim grubu sanayi ve ticaret A.Ş. <https://ces2023.togg.com.tr/tr/>, erişim tarihi 27/08/2023.
- Toptan, F. (2005). Devrimin kısa öyküsü, *Popüler Tarih*, 56.
- TÜRASAS, (2023). Bir başarı öyküsü. <http://devrimarabasi.com.tr/bir-basari-oykusu/>. Erişim tarihi: 25/08/2023.

Bölüm 11

A. ADLER'İN BİREYSEL PSİKOLOJİ KURAMI BAĞLAMINDA A. KUPRİN'İN DÜELLO'SUNUN KAHRAMANI ROMAŞOV

Nazan COŞKUN¹

GİRİŞ

Çağdaş araştırmalarda disiplinler arası yöntemin giderek önem kazanması, farklı disiplinler arasındaki sınırların silinmesiyle paralel bir olgu olarak değerlendirilmelidir. Ortak özne olarak insan ve insanlıktan hareket eden tüm disiplinler içinde edebiyat ve psikolojinin ortak konusunu insanın zihinsel yaşamı oluşturur. Nitekim edebiyat ve psikolojiyi insan ruhunu inceleyen iki bilim dalı olarak gören Rus araştırmacı Gina Ryabkova, büyük bir yazarın aynı zamanda büyük bir psikolog olduğunu ileri sürer (Ryabkova, 2023, s. 292). Rus edebiyatında Ryabkova'nın bu tanımlaması pek çok kez Fyodor Dostoyevski (1821-1881), Lev Tolstoy (1828-1910) gibi yazarlar bağlamında dile getirilmiştir. Bilhassa Dostoyevski, bu bağlama yerleştirilen yazarlar arasındadır ve kendisine yönelik bu kabule karşılık şöyle der: *Bana psikolog diyorlar; bu doğru değil. Ben en yüksek manası ile gerçekçiyim. İnsan ruhunun derinliklerini betimliyorum* (Dostoyevski, 1984, s. 65).

Çalışmada bireysel psikolojinin kurucusu olarak kabul edilen Avusturyalı psikiyatrist Alfred Adler'in (1870-1937) teorisi bağlamında ele alınan Rus göçmen edebiyatının önde gelen isimlerinden biri olan Aleksandr İvanoviç Kuprin² (1870-1938) ise adı geçen yazarlardan farklı olarak psikolog olma kimliğiyle değil, günlük hayatı öne çıkaran bir yazar olarak değerlendirilir. Nitekim yazarın çalışmaya konu olan *Düello* (Поединок) adlı eseri de genel olarak askeri hayatın betimi olarak tanımlanır. S. Üçgül, eserin *Beyaz Ordusuna karşı bir ithamname olduğunu belirtirken Kuprin'in Romaşov, Şulgoviç, Sliva, Vetkin karakterlerinde*

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, nazan.coskun@selcuk.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-7748-5219

² Aleksandr Kuprin hakkında detaylı bilgiye ulaşmak için Bkz. Yasemin Gürsoy, Rusya'sız Kalamayan Göçmen Bir Yazar: Aleksandr İvanoviç Kuprin, Rus Göçmen Edebiyatı (1920-1940), Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları, 2019, s.39-61. Nuray Dönmez, Rus Göçmen Edebiyatında Nesir, Ankara: İksad Yayınevi, 2019.

olarak değerlendirilmiştir ve bu değerlendirme sonucunda Adler'in Bireysel Psikoloji'sinin temel kavramları bağlamında görülmüştür ki insan; varoluşunu diğer insanlarla bütünlük ve uyum içinde anlamlandırabilen bir varlıktır. Romaşov, bu farkındalığa geç ulaşabilir. Toplumsal bağ kurmak için çabalasa da aslında ne kadar yüzeysel ilişkiler içinde olduğunu, insanların ruhlarını görmeden maddesel bağlar kurduğunu anladığında yeni bir bireysel yapılanmaya adım atar. Ancak birbirine sıkıca bağlı olan ödevlerin gerçekleştirilmesinde bağlamındaki yetersizliği onu başarıya ulaştıramaz. Bununla birlikte Adler teorisinde sağlıklı bireyi oluşturan sosyal yetkin tipe ulaşma yolunda Hlebnikov ile olan ilişkisi bağlamında önemli adımlar attığı da yadsınamaz. Sonuçta Romaşov, saçma bir ölümle yaşama veda etmiş olsa da kişinin onu çevreleyen tüm gerçekliğe karşı yaratıcı *Ben'ini* hayata geçirmek için çabalayan bir birey olması anlamlıdır. Zira Adler için gerçeklik ne olursa olsun kişi dış güçlerin elinde basit bir oyuncak değil, yaşamının yaratıcısıdır.

KAYNAKÇA

- Adler, A. (1998). *Yaşamının anlam ve amacı*. Çev. Kamuran Şipal, İstanbul: Say Yayınları.
- Adler, A. (2013). *İnsan tabiatını tanıma*, Çev. Hasan İlhan, İstanbul: Sayfa Yayınları.
- Afanasyev, N.V. (1960). *A. İ.Kuprin. Kritiko-biografiçeski oçerk*, Moskva: Hudojestvennaya literatura.
- Bostancı, E. (2004). *Aleksandr İvanoviç Kuprin'in öykü sanatı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü YL Tezi.
- Çesnokova, İ.G. (2015). *İşçuşçaya liçnost v povesti A. Kuprina Poyedinok*, Vestnik Mariyskogo gosudarstvennogo universiteta, s.95-97.
- Dostoyevski, F.M. (1984). *Polnoye sobraniye soçinenii v tridtsati tomah*, Tom 27, Leningrad: Nauka.
- Dönmez, N. (2019). *Rus göçmen edebiyatında nesir (1920-1990)*. Ankara: İksad Yayınevi.
- Eker, S. (2012). Alfred adler'in kişilik kuramı'nın demokrasi düşüncesi açısından önemi, *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, Sayı: 22/1.
- Gudonene, V. (2006). *Psihologiya liçnosti v russkoy proze i poezii*, Vilnius: Vilniuski pedagogiçeski universitet.
- Gürsoy, Y. (2019). "Rusya'sız kalamayan göçmen bir yazar: Aleksandr İvanoviç Kuprin", *Rus göçmen edebiyatı (1920-1940)*. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Kuprin, A. İ. (2023). *Düello*, Çev. Hazal Yalın, İstanbul: İthaki Yayıncılık.
- Martsinkovskaya, T. D. (2004). *İstoriya psihologii*, Moskva: İzdatelstvo Akademiya.
- Ryabkova, G.V. (2023). *O vzaimodeystvii literaturı i psihologii*, *Jurnal Sovremennoye pedagogiçeskoye obrazovaniye*. No:2, s.292-295.
- Üçgül, S. (2006). *Rus göçmen edebiyatı I*. Ankara: Kapadokya Kitapevi.
- Zaharov, A. (2022). *Filosofski vopros jiznennoy orientatsii v kontekste individualnoy psihologii Alfreda Adler*, *Filosofskaya mysl*. No: 4, s. 12-20.

Bölüm 12

ULUSLARARASI KORUMA STATÜSÜNE SAHİP KİŞİLER İÇİN SAĞLIK POLİTİKALARI: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Yunus KARA¹

Filiz ER²

GİRİŞ

Geçmişten günümüze tarihsel gelişim izlendiğinde göç ve başka bir ülkeye sığınma olguları gözlemlenmektedir. Özellikle iki büyük dünya savaşı ve bu savaşlara neden olan uluslararası çatışmalar ve imparatorlukların çözülmesi sürecinde dünya, büyük ve kitlesel göç hareketleri ile karşı karşıya kalmıştır. 21. yüzyıla bakıldığında ise Ortadoğu merkezli coğrafya için de aynı şeyi söylemek mümkündür. Göç ve sığınma olgularının, göç alan ülkeler üzerinde yarattığı siyasal, ekonomik, kültürel ve en önemlisi uluslararası koruma statüsündeki insanların karşı karşıya kaldığı temel insan hakları sorunları dünya kamuoyunu çözüm arayışına sürüklemiştir. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) 1 Ocak 1951 tarihinde kurulmuştur (BMMYK 2022). BMMYK, uluslararası koruma statüsündeki ve özellikle mültecilerin sığındıkları ülkede korunmalarını sağlamak ve ülkeye bu amaç için elinden geldiği kadar yardımcı olmakla görevlendirilmiştir. Diğer bir uygulama ise uluslararası düzeyde bir metin olan, mültecilerin hukuki durumunu ve mültecilerin yöneldiği ülkelerin siyasal, ekonomik, kültürel ve diğer sorumluluklarını düzenleyen 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'dir (Barkın 2014). Sözleşme'nin 1. maddesinde; 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ülkesi dışında bulunan şahıslar ve 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar ibarelerinin bulunması coğrafi bir sınırlamayı söz konusu hale getirmiştir. Sözleşmenin ilk taraf devletlerinden olan Türkiye, 29 Ağustos 1961 tarihinde bu konudaki deklarasyonunu açıklamış ve başlangıçtaki ibareyi, Avrupa'da meydana gelen olaylar şeklinde anladığını ve kabul ettiğini ifade etmiştir. Böylece Türkiye 1951 Sözleşmesini ciddi bir coğrafi

¹ Doç. Dr. Sinop Üniversitesi, kara.yunus93@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-7812-5845

² Dr. Sinop Üniversitesi, filliztokgoz@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0001-5065-3809

Dezavantajlı grup içerisinde yer alan mülteciler için hassasiyetlerine ve ihtiyaçlarına uygun koruma ve önleme tedbirlerinin alınması ve korumanın sağlanması ve sürdürülmesi için uzman sivil toplum örgütleri ile işbirliğinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Engelli mülteci ve sığınmacıların ve ailelerinin hangi hizmetlerden yararlanabilecekleri ve bunun için nereye, hangi yöntemle başvurmaları gerektiği hususunda bilgilendirilmesi; ağır engelli mültecilere bakan kişilerin evde bakım yardımından yararlanmasının teşvik edilmesi; engelli raporunun çıkarılmasında görevli doktor ve personelin gerekli titizliği göstermelerinin sağlanması; engellilik oranına itiraz edenlere başvurabilecekleri merciler ve usuller hakkında bilgi verilmesi önem arz etmektedir. İşkence ve ev içi şiddet dahil şiddet mağduru mülteciler ve insan ticareti mağdurlarının koruma ve önleme mekanizmalarına etkin ve hızlı bir şekilde erişimlerinin sağlanması; bu mekanizmalardan nasıl yararlanabilecekleri, başvuru yöntemleri ve ilgili kamu görevlilerinin bu konudaki mevzuat hakkında bilgilendirilmesi gerekmektedir. Refakatsiz veya ailesinden ayrı düşmüş çocukların tespitinde gerekli titizliğin ve hassasiyetin gösterilmesi; yaş tespiti yapılırken kemik testi yanında diğer psikolojik ve sosyolojik değerlendirmelerin yapılması; refakatsiz veya ailesinden ayrı düşmüş çocukların derhal devlet koruması altına alınması; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde barınma ve diğer koruma imkânlarından yararlanmaları; kendilerine bir vasi ve kayyım atanması; çocukla ilgili her türlü kararda çocuğun yüksek yararının esas olması ve kendi ile ilgili kararların alınmasına çocuğun katılımının sağlanması; devlet koruması altına alınan çocukların eğitimi, fiziksel ve psikolojik sağlığı, refahı ve kişisel güvenliği için uygun bir ortam sağlanması büyük önem taşımaktadır.

Uluslararası koruma statüsündeki kişilere ve sığınmacılara yönelik gerçekleştirilecek her türlü uygulama, insan hakları çerçevesinde olmalı ve kalıcı yerleşmeleri sağlanana kadar özellikle beslenme, barınma ve sağlık hizmetleri gibi temel ihtiyaçlardan faydalanmaları için özellikle devletlerin, hükümetlerin, sivil toplum kuruluşlarının hem ulusal hem de uluslararası düzeyde daha yoğun çabası harcaması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2015). Avrupa'da geçici koruma rejimi örnekleri. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Altan, Ömer Z. (2006); *Sosyal politika*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Barkın, E. (2004). 1951 Tarihli mülteciliğin önlenmesi sözleşmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, (1), 331-360.

- Bidinger, S., Lang, A., Hites, D., Kuzmova, Y., Nouredine, E., Akram, S., ... & Kistner, T. (2014). *Protecting Syrian refugees: Laws, policies, and global responsibility sharing*. Boston: Boston University School of Law, International Human Rights Clinic.
- Birleşmiş Milletler (BM). (1966). *Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin uluslararası sözleşme*. (18.11.2022 tarihinde <https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/06turkish/TIntCovEcSocCulRights.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) (2015). *Dünyada ve Türkiye’de mülteciler*. (10.10.2022 tarihinde http://www.istanbulsaglik.gov.tr/w/sb/saggel/belge/Av_Elif_Selen_AY.pdf adresinden ulaşılmıştır).
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) (2022). *Birleşmiş milletler mülteciler yüksek komiserliği*. (20.09.2022 tarihinde <https://www.unhcr.org/tr/turkiyede-unhcr> adresinden ulaşılmıştır).
- Danish Refugee Council (DRC) (2000) *Legal and social conditions for asylum seekers and refugees in Western European Countries*. Copenhagen: Danish Refugee Council.
- Dörr, S. & Faist, T. (1997). Institutional conditions for the integration of immigrants in welfare states: A comparison of the literature on Germany, France, Great Britain, and the Netherlands. *European Journal of Political Research*, 31(4), 401-426.
- Göç İdaresi Başkanlığı (GİB) (2022). *Geçici koruma yönetmeliği*. (12.11.2022 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma-kanunu-ve-yonetmeli> adresinden ulaşılmıştır).
- Göç İdaresi Başkanlığı (GİB) (2023). *Uluslararası koruma*. (01.02.2023 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma> erişim adresinden ulaşılmıştır).
- Karadağ, Ö., & Altıntaş, K. H. (2010). Mülteciler ve sağlık. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 9(1), 55-62.
- Koray, M. (2005). *Sosyal politika*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Mültecilerle Dayanışma Derneği (2015). *Türkiye’de mültecilerin kabul koşulları, hak ve hizmetlere erişimleri: Uydu kentler izleme ve raporlama projesi. Avrupa Birliği Türkiye delegasyonu, 17 Aralık 2015. İzmir*. (24.05 2023 tarihinde <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/10/Turkiye-de-Multecilerin-Kabul-Kosullari-Hak-ve-Hizmetlere-Erisimleri-Uydu-KentlerIzleme-ve-Raporla.pdf> erişim adresinden ulaşılmıştır).
- Önal, A. & Keklik, B. (2016). Mülteci ve sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişimde yaşadığı sorunlar: Isparta ilinde bir uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7(15), 132-148.
- Powell, M. (2018). The Eureka moment? The creation of the British welfare state. *Social Work and Social Sciences Review*, 20(3), 12-33.
- Pross, C. (1998). Third class medicine: health care for refugees in Germany. *Health and Human Rights*, 40-53.
- Sargutan, A. E. (2010). 84 Ülke ve Türkiye’nin karşılaştırmalı sağlık sistemleri. Ürdün sağlık sistemi. (ss. 2742-2751). (12.12. 2022 tarihinde <http://www.sargutan.com/URDUN%20SAGLIK%20SISTEMI.pdf> erişim adresinden ulaşılmıştır).
- Sargutan, A. E. (2010). 84 ülke ve Türkiye’nin karşılaştırmalı sağlık sistemleri. Mısır sağlık sistemi. (ss. 1975-1993). (12.12.2022 tarihinde <http://www.sargutan.com/MISIR%20SAGLIK%20SISTEMI.pdf> erişim adresinden ulaşılmıştır).
- Sargutan, A. E. (2010). 84 ülke ve Türkiye’nin karşılaştırmalı sağlık sistemleri. İsviçre sağlık sistemi. (ss. 1392-1411). (12.12.2022 tarihinde <http://www.sargutan.com/ISVICRE%20SAGLIK%20SISTEMI.pdf> erişim adresinden ulaşılmıştır).

- Sargutan, A. E. (2010). *84 ülke ve Türkiye'nin karşılaştırmalı sağlık sistemleri*. İspanya sağlık sistemi. (ss. 1292-1310). (12.12.2022 tarihinde <http://www.sargutan.com/ISPANYA%20SAGLIK%20SISTEMI.pdf> erişim adresinden ulaşılmıştır).
- Sargutan, A. E. (2010). *84 ülke ve Türkiye'nin karşılaştırmalı sağlık sistemleri*. Norveç sağlık sistemi. (ss. 2070-2095). (12.12.2022 tarihinde <http://www.sargutan.com/NORVEC%20SAGLIK%20SISTEMI.pdf> erişim adresinden ulaşılmıştır).
- Sargutan, A. E. (2010). *84 ülke ve Türkiye'nin karşılaştırmalı sağlık sistemleri*. İtalya sağlık sistemi. (ss. 1427-1451). (12.12.2022 tarihinde <http://www.sargutan.com/ITALYA%20SAGLIK%20SISTEMI.pdf> erişim adresinden ulaşılmıştır).
- Sargutan, A. E. (2010). *84 ülke ve Türkiye'nin karşılaştırmalı sağlık sistemleri*. Yunanistan sağlık sistemi. (ss. 2859-2877). (12.12.2022 tarihinde <http://www.sargutan.com/YUNANISTAN%20SAGLIK%20SISTEMI.pdf> erişim adresinden ulaşılmıştır).
- Sargutan, A. E. (2010). *84 ülke ve Türkiye'nin karşılaştırmalı sağlık sistemleri*. Fransa sağlık sistemi. (ss. 996-1018). (12.12.2022 tarihinde <http://www.sargutan.com/FRANSA%20SAGLIK%20SISTEMI.pdf> erişim adresinden ulaşılmıştır).
- Sargutan, A. E. (2010). *84 ülke ve Türkiye'nin karşılaştırmalı sağlık sistemleri*. Belçika sağlık sistemi. (ss. 439-455). (12.12.2022 tarihinde <http://www.sargutan.com/BELCIKA%20SAGLIK%20SISTEMI.pdf> erişim adresinden ulaşılmıştır).
- Sargutan, A. E. (2010). *84 ülke ve Türkiye'nin karşılaştırmalı sağlık sistemleri*. Avusturya sağlık sistemi. (ss. 371-393). (12.12.2022 tarihinde <http://www.sargutan.com/AVUSTURYA%20SAGLIK%20SISTEMI.pdf> erişim adresinden ulaşılmıştır).
- Serdar, A. (2016). Sosyal politika kavramı. Tokol A. Alper y. (Ed.), *Sosyal politika* içinde (ss. 3-6). Bursa: Dora Yayınevi.
- Türk Tabipler Birliği. (2006). *Suriye-Lübnan ziyareti raporu*. Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi, Ankara: TTB Yayınları
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013/11/04). T.C. Resmî Gazete. (Sayı:28615). 21.11.2022 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6458.pdf> erişim adresinden ulaşılmıştır)

Bölüm 13

VERGİ ALACAKLARINI GÜVENCE ALTINA ALMA YÖNTEMLERİNİN TAHAKKUK TAHSİLAT AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Anıl TRAŞ¹

GİRİŞ

Sosyal devlet anlayışı gereği kamu menfaati ile şahsi menfaatler arasındaki denge gözetilmek zorundadır. Dolayısıyla kamu hizmetlerinin aksamaması için kamu alacaklarının düzenli bir şekilde tahsil edilmesi gerekmektedir (Şen, Sağbaş, 2020, s. 1-5). Küreselleşen dünyada teknolojinin sunduğu imkânlar neticesinde geçmişe nazaran kısa süreler içerisinde çok fazla ticari işlem yapılmaktadır. Bu durum söz konusu işlemlerden doğabilecek verginin takip ve tahsil süreçlerini de etkilemektedir (Coşkun, 2004, s. 247-250). Ancak teknolojik ilerlemeler yeni takip ve tahsil yöntemlerini de ortaya çıkarmıştır (Gerçek, 2017, s. 74-79). 6183 Sayılı Amme Alacaklarını Takip ve Tahsil Usulü Hakkındaki Kanun (AATHK) hukuk düzenimizdeki en eski kanunlardan birisidir. Üstelik bu kanunun yapıldığı tarihten bu yana nispeten çok az değişikliğe uğramış olmasıyla da özel bir yere sahiptir (Serim, 2007, s. 3). Kanunun temel ilkelerinden birisi amme alacaklarının zorla tahsilini düzenlemek ve tahsili güvence altına almaktır (Gerçek, 2017, s. 160).

Hal böyleyken çok az değişikliğe uğramış AATHK güncelliğini koruyabilmekte mi sorusu akla gelmektedir. Hükümetin açıkladığı 2023-2025 orta vadeli programında tahsilat performansını arttırmanın hedef olarak belirlenmesi de bir manada bu soruyla ilişkilidir. Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın açıkladığı verileri incelediğimizde ülke genelinde tahakkuk tahsil oranlarının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Stopaj ve genişletilmiş sorumluluk kapsamında olan kamu alacaklarının tahsilatının etkin olduğu görülse de özellikle tahsilatı beyana dayalı kamu alacaklarının tahsil oranlarının düşük olduğu dikkati çekmektedir. Bu durum kamu alacaklarını koruma altına alan hükümlerin yetersiz ya da işlevsiz

¹ 100/2000 TÜBİTAK Bursiyeri Doktora Öğrencisi, Çukurova Üniversitesi, Maliye Bölümü, anil.tras@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0002-1441-2677

hedefinin bulunması hem 6183 sayılı AATHK' yı hem de tahsilat performansını etkileyebilecek fiili durumları gözden geçirmeyi gerekli hale getirmiştir.

Nitekim yaptığımız çalışmada görüldüğü üzere, teminat isteminin ilk hesaplamalara göre kesin bir şekilde yapılması ve burada bir geciktirmenin olmaması alacağın tehlikeye düşmesi halinde tahsilatı kolaylaştıracak çok önemli bir tedbirdir. Bu tedbirin uygulanmasında gecikmeler veya inisiyatife açık alanlar bulunması tahsilat oranlarını olumsuz etkileyebilecektir. Yine teminat isteminde teminat olarak gösterilebilecek değerlerin kapsamının genişletilmesinin hem mükellefi hem de idari personeli rahatlatacağı söylenebilir.

Diğer yandan, mükellefe vergi bilincinin kazandırılması ve bu bilincin ilk öğretim yıllarından itibaren vatandaşın tabiatının bir parçası haline gelmesi gerekmektedir. Nitekim yaptığımız çalışmada tahsilat oranlarının en düşük olduğu kalemlerin beyana dayalı vergiler olduğu ve vatandaşın vergi vermeye gönüllü olmayışının telafisi adına yapılacak her bir işlemin ekstra zaman ve maliyet doğurduğu gösterilmiştir.

KAYNAKÇA

- Akmansu, M. (1954). *Amme alacaklarının tahsil usulü hakkındaki kanunun şerh ve izahları*, Ankara: Örnek Matbaası.
- Candan, T. (2006). *Kanuni temsilcinin vergi ve diğer kamu alacaklarından sorumluluğu*. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları.
- Coşkun, N. (2004). Elektronik ticaretin gelişiminde temel dinamikler ve gelişimi önündeki engeller. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(2), 243-258.
- Coşkun Karadağ, N. (2012). Vergi alacağının güvence altına alınmasında teminat, ihtiyati haciz ve ihtiyati tahakkuka ilişkin özellikli durumlar. *Maliye Dergisi*, (162), 238-255.
- Gerçek, A. (2006). *Türk vergi hukukunda idarenin takdir yetkisi*. Ankara: Yaklaşım Yayıncılık.
- Gerçek, A. (2017). *Kamu alacaklarının takip ve tahsil hukuku*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Hakan, A. Y., & Baran, T. (2014). Kamu alacaklarının korunma yöntemleri ve bir değerlendirme. *Sosyoekonomi*, 21(21).
- Kaçak, N. (2005). *İhtiyati haciz*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Karakoç, Y. (2000). *Kamu alacaklarının tahsili aşamasında ortaya çıkan ve vergi yargısında çözümlenen uyuşmazlıklar*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Özer, İ. (1979). *Kamu alacaklarının tahsili teorisi ve Türkiye'de uygulaması*. Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, 187
- Üstün, Ü. S. (2010). Elektronik haciz uygulamasının değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18(2), 9-37.
- Serim, N. (2007). *6183 sayılı kanunda amme alacaklarının korunması*. Türkmen Kitapevi.
- Şen, H., & Sağbaş, İ. (2020). *Vergi teorisi ve politikası*. Ankara: Barış Arıkan Yayınları.
- Danıştay Kararları
- GİB Faaliyet Raporları

https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2020/2020_faaliyet_raporu.pdf

https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2019/2019_faaliyet_raporu.pdf

https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2018/2018_faaliyet_raporu.pdf

https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf

<https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/09/Orta-Vadeli-Program-2023-2025.pdf>

Vergi Kanunları ve İlgili Diğer Kanunlar

Bölüm 14

ÖRGÜTSEL ALANDA EKOFEMİNİZM VE ULUSAL LİTERATÜRDEKİ YERİ

Ekin AKDENİZ¹

GİRİŞ

Dünya Ekonomik Forumu'nun 2023 yılı Küresel Riskler Raporu, artan jeopolitik gerilimleri ve sosyoekonomik risklerin getirdiği ortamı değerlendirmekte, dünyanın kritik bir dönüm noktasında olduğu birçok alanı vurgulamaktadır. Rapor, tamamı ekolojik olduğu kadar insani bir krizi de ateşleyebilecek gıda, su, metal ve mineral kıtlığı merkezli dört potansiyel konuya odaklanmaktadır (World Economic Forum, 2023, s 4,9). Burada konu olan ekolojinin zarar görmesinde sanayiye değinmek uygun olacaktır.

Batılı bilimsel Sanayi Devrimi adaletsizlik üzerine inşa edilmiştir. Yerli halkın emeğinin istismarı yoluyla -tarımsal, metal ve mineral varlıklarıyla- topraklarının ele geçirilmesine dayanması (Radford Ruether, 1995, s. 20) gibi vurgular geçmişte kalmış görünse de tüm bunların yansımaları ilerleyen zamanlarda ortaya çıkmıştır.

1950'li yıllardan itibaren katlanarak günümüze gelen çevre sorunları; günümüz dünyasında çevre kirliliği ile beraber daha da ilerleyerek ölümcül boyutlar seviyesine gelmiştir (Alkayış, 2021, s 13). Bir başka ifade ile çevre sorunları, günümüz insanı için temel bir sorun haline gelmiştir (Polat & Topçu, 2018, s 170).

Çevre ve insan ilişkilerinde yaşanan olumsuzluklara rağmen, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bilinçlenme konusundaki olumlu örnekler ve etkinlikler yadsınmamalıdır (Ertan, 2004, s 93). Bir külfet haline gelen çevre sorunları için farklı eylemlere ihtiyaç ortaya çıkmış, çeşitli örgütlenmeler görülmeye başlamıştır.

1970'li yıllardan itibaren çevre sorunları uluslararası platformlara taşınmıştır. 1972'de yapılan Stockholm Konferansı örneği de bunun kanıtıdır. Türkiye'de de söz konusu Dünya Çevre Konferansı sayesinde çevre sorunlarının siyasallaşması gündeme gelmiştir (Nehir, 1993, s. 38).

¹ Dr. Öğr.Üyesi, Piri Reis Üniversitesi, eakdeniz@pirireis.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-6223-9194

değerlendirmeler şeklinde gruplanarak ilgili bölümde detaylı olarak sunulmuştur. Bahsedilen gruplamanın ekofeminizm ve örgütsel alan ilişkisinde akademik alana önemli fayda getireceği ve kaynak niteliğinde olacağı düşünülmektedir.

İkinci ana bölümde, DergiPark veri tabanı esas alınarak ulusal literatürde ekofeminizm konusunun varlığı üzerinde durulmuştur. Ayrı bir sistematik literatür taraması yürütülmüş, doküman analizi ve betimsel analiz ile çalışma sürdürülmüştür. Sonuç olarak Türk literatüründe ekofeminizme ilginin arttığı, özellikle son dört yıl içinde artan makale sayılarıyla somutlaştığı görülmektedir. Bununla birlikte kadın araştırmaları dergilerinde ekofeminizme daha fazla yer verilebileceği düşünülmektedir.

Birinci ana bölümde gruplanan ve ayrıntılandırılan, “Web of Science” ve “Scopus” veri tabanlarından alınan örgütsel alana yönelik uluslararası dergilerdeki ekofeminizm çalışmalarına karşın, konunun ulusal alanda hiç çalışılmamış olduğu saptanmış, dolayısıyla gelişime açık bir husus olarak görülmüştür.

Ulusal ve uluslararası alanda iki ayrı sistematik literatür taramasının sunulması, gerek örgütsel alandaki ekofeminizm çalışmalarının incelenmesi gerek ulusal alanda ekofeminizmin değerlendirilmesi, bu yönde ilk çalışma olması, çalışmanın önemini ve akademik alana katkısını göstermektedir.

Gelecek çalışmalarda, ulusal ve uluslararası literatürdeki ekofeminizm çalışmalarının karşılaştırmalı olarak sunulabileceği ve faydalı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca, feminizm ve ekolojiden türeyen ekofeminizmin bu iki alanla karşılaştırmalı analizlerinin katkıları olacaktır. Ek olarak, DergiPark ve diğer kaynaklarda tematik analiz ve bibliyometrik analiz gibi tekniklerin kullanılmasıyla farklı tespitlere ulaşılabileceği ve yol haritası önerilerinin çıkabileceği öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

- Alkayış, A. (2021). Felsefe eğitiminin önemi ve çevre etiği. Emrah Akyüz (Ed.), *Çevre Etiği ve Spinoza* içinde (s. 13-42). Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Ayaz, H. (2014). Çevreci eleştiri üzerine genel bir değerlendirme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 3(1), 278-292.
- Barthold, C, Bevan, D. & Corvellec, H. (2022). An ecofeminist position in critical practice: Challenging corporate truth in the Anthropocene. *Gender, Work and Organization*, 29(6), 1796-1814.
- Bell, E, Meriläinen, S, Taylor, S, et al. (2020). Dangerous knowledge: The political, personal, and epistemological promise of feminist research in management and organization studies. *International Journal of Management Reviews*, 22, 177-192.
- Buckingham, S. (2004). Ecofeminism in the Twenty-first Century, *The Geographical Journal*, 170(2), 146-154.

- Buhr, N. & Reiter, S. (2000). Environmental disclosure and accountability: An ecofeminist perspective. *Sixth Interdisciplinary Perspectives on Accounting Conference*, 9-12 July 2000, Manchester, England.
- Bullis, C, Glaser, H. (1992). Bureaucratic discourse and the goddess: Towards an ecofeminist critique and rearticulation. *Journal of Organizational Change Management*, 5(2), 50-60.
- Casey, C. (2004). Contested rationalities, contested organizations. *Journal of Organizational Change Management*, 17(3), 302-314.
- Crittenden, C. (2000). Ecofeminism meets business: A comparison of ecofeminist, corporate, and free market ideologies. *Journal of Business Ethics*, 24, 51-63.
- Çelik, R. (2016). Bakım/ özen etiği ve eğitim felsefesinde feminizm temelli bir yaklaşım. *Fe Dergi*, 8(2), 73-85.
- DergiPark (2023). *DergiPark*. (21/08/2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/> adresinden ulaşılmıştır).
- DergiPark Hakkında (2023). *Hakkında*. (01.09.2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/page/about> adresinden ulaşılmıştır).
- Elango, B, Paul, K, Kundu, SK. et al. (2010). Organizational ethics, individual ethics, and ethical intentions in international decision-making. *Journal of Business Ethics*, 97, 543-561.
- Ertan, B. (2004). 2000'li yıllarda çevre etiği yaklaşımları ve Türkiye. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 93-108.
- Eryılmaz, Ç. (2017). Sosyal bilim paradigmaları çerçevesinde çevre sosyolojisi'nin kuramları ve kavramları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(1), 159-174.
- Gallhofer, S. (2018). Going beyond western dualism: towards corporate nature responsibility reporting. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 31(8), 2110-2134.
- Haneem, F., Ali, R., Kama, N., et al. (2017). Descriptive analysis and text analysis in systematic literature review: A review of master data management, *2017 International Conference on Research and Innovation in Information Systems (ICRIIS)*, 16-17 July 2017, Langkawi, Malaysia, (pp. 1-6).
- Held, V. (2006). *The ethics of care*. Oxford: Oxford University Press.
- Holy, M., Zeman, M. G. & Zeman, Z. (2021). From ecofeminist theories to ecofeminist practice: Women, sustainability and ethical consumerism. In: Martina Topić, George Lodoros, G. (Eds.), *The sustainability debate (Critical studies on corporate responsibility, governance and sustainability, Vol. 14)*, (pp. 123-140). Bingley: Emerald Publishing Limited.
- Howell, NR. (1997). Ecofeminism: What one needs to know, *Zygon*, 32(2), 231-241. Doi: 10.1111/0591-2385.861997085
- HR Magazine (2018). *World's first chief feminism officer job advertised*, Rachel Muller-Heyndyk, 04 July 2018. (18/08/2023 tarihinde <https://www.hrmagazine.co.uk/content/news/worlds-first-chief-feminism-officer-job-advertised> adresinden ulaşılmıştır).
- Hutchings, E, Loomes, M, Butow, P. et al. (2020). A systematic literature review of health consumer attitudes towards secondary use and sharing of health administrative and clinical trial data: A focus on privacy, trust, and transparency. *Systematic Reviews*, 9(235).
- Irving, S, Helin, I. (2018). A world for sale? An ecofeminist reading of sustainable development discourse. *Gender, Work and Organization*, 25(3), 264-278.

- King, Y. (1989). Chapter 2: The ecology of feminism and the feminism of ecology, In: Judith Plant (Ed.), *Healing the wounds: the promise of ecofeminism*, (pp. 18-28), Philadelphia: New Society Publishers.
- Lauwers, M. (2016). Angles and “limes” in American studies: Ecofeminism in the research field, *Angles*, 3. Doi: 10.4000/angles.1649
- Liberati A, Altman DG, Tetzlaff J, et al. (2009). The PRISMA Statement for reporting systematic reviews and meta-analyses of studies that evaluate health care interventions: Explanation and elaboration. *PLoS Medicine*, 6(7), e1000100.
- Nehir, R. (1993). *Türkiye’de çevre koruma çalışmalarının örgütlenmesi*, Yüksek lisans tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Nugent, C. & Shandra, JM. (2009). State environmental protection efforts, women’s status, and world polity: A cross-national analysis. *Organization & Environment*, 22(2), 208-229.
- O’Leary, Z. (2004). *The essential guide to doing research*. London: Sage Publications.
- Pan, C, Guo, H, Jiang, Y, et al. (2020). The double effects of female executives’ participation on corporate sustainable competitive advantage through unethical environmental behavior and proactive environmental strategy. *Business Strategy and the Environment*, 29(6), 2324-2337.
- Phillips, M. (2014). Re-writing corporate environmentalism: Ecofeminism, corporeality and the language of feeling. *Gender, Work and Organization*, 21(5), 443-458.
- Phillips, M. (2019) “Daring to care”: Challenging corporate environmentalism. *Journal of Business Ethics*, 156, 1151-1164.
- Phillips, ME. (2020). Reconnecting with nature: An ecofeminist view of environmental management. *Geographical Research*, 58(2), 154-166.
- Phillips, M. & Willatt, A. (2020). Embodiment, care and practice in a community kitchen. *Gender, Work and Organization*, 27, 198-217.
- Plumwood, V. (1986). Ecofeminism: An overview and discussion of positions and arguments, *Australasian Journal of Philosophy*, 64(Sup1), 120-138.
- Plumwood, V. (1993). *Feminism and the mastery of nature*. London: Routledge.
- Polat, NH, Topcu, T. Çevre sorunlarına mitlerin ışığında çözüm önerileri. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 2018, 44, 169-192.
- Puleo, AH. (2017). What is ecofeminism? *Quaderns de la Mediterrània*, 25, 27-34.
- Radford Ruether, R. (1995). Ecofeminism: symbolic and social connections of the oppression of women and the domination of nature. In: Carol J. Adams (Ed.), *Ecofeminism and the sacred* (pp. 13-23), New York: The Continuum Publishing Company.
- Rao, M. (2012). Ecofeminism at the crossroads in India: A review. *DEP - Deportate, Esuli, Profughe*, 20(12), 124-142.
- Resurrección, BP. (2013). Persistent women and environment linkages in climate change and sustainable development agendas, *Women’s Studies International Forum*, 40, 33-43.
- Scopus (2023). *Scopus*. (20/08/2023 tarihinde <https://www.scopus.com/> adresinden ulaşılmıştır).
- Sprenak, C. (1987). Ecofeminism: Our roots and flowering, *Ecospirit*, 3(2), 2-9.
- Thomas, R. & Davies, A. (2005). What have the feminists done for us? Feminist theory and organizational resistance. *Organization*, 12(5), 711-740.

- Topić, M. (2022). Corporate social responsibility: An ecofeminist reading of the concept. In: Martina Topić (Ed.), *Corporate Social Responsibility and Environmental Affairs in the British Press* (1st ed., pp. 53-98). New York: Routledge.
- Urinboyev, R, Wickenberg, P. & Leo, U. (2016). Child rights, classroom and school management: A systematic literature review, *The International Journal of Children's Rights*, 24(3), 522-547.
- Web of Science (2023). *Clarivate Web of Science*. (20/08/2023 tarihinde <https://www.webofscience.com/> adresinden ulaşılmıştır).
- Wehrmeyer, W. & McNeil, M. (2000). Activists, pragmatists, technophiles and tree-huggers? Gender differences in employees' environmental attitudes. *Journal of Business Ethics*, 28, 211-222.
- Widianingsih, LP, Triyuwono, I, Djamhuri, A, et al. (2022). University Social Responsibility from the Transformative Ecofeminism Perspective. *The Qualitative Report*, 27(6), 1688-1709.
- Wood, B, Williams, O, Nagarajan, V. et al. (2021). Market strategies used by processed food manufacturers to increase and consolidate their power: A systematic review and document analysis. *Global Health*, 17, 17. Doi: 10.1186/s12992-021-00667-7
- World Economic Forum (2023). *The Global Risks Report 2023, 18th Edition, Insight Report*, In partnership with Marsh McLennan and Zurich Insurance Group, 11 January 2023. (02/08/2023 tarihinde <https://www.weforum.org/reports/globalrisks-report-2023/> adresinden ulaşılmıştır).
- Young, A. (2018). Latest scientific discovery drops bombshell — ‘Mother Nature’ is biologically male — Ruminations on the value of care as sustainable organizational practice. *Gender, Work and Organization*, 25(3), 294-308. Doi: 10.1111/gwao.12185

Bölüm 15

DİYALOJİK İLETİŞİM BAĞLAMINDA SOL/SOSYALİST SÖYLEM VE DİN İLİŞKİSİ: TÜRKİYE’NİN BİRİKİMİ¹

Can CENGİZ²

GİRİŞ

Gelişimini yirminci yüzyıl boyunca hızlandırarak sürdüren kitle iletişim araçlarının birbirinden farklı birçok işlevi bulunmaktadır. Haber verme, reklamcılık, eğlendirme vb. gibi işlevlerin yanında kitle iletişim araçları, siyasal düşünce ya da çeşitli ideolojilerin kitleler tarafından benimsenmesi için de önemli bir rol oynamıştır. Özellikle iki dünya savaşının etkisi ile siyasal kullanım alanlarını genişleten kitle iletişim araçları içerisinde başta gazete ve dergiler olmak üzere yazılı basın araçlarının oynadıkları düşünsel ve ideolojik rol son derece önemli olmuştur. Söz konusu rol ve etkilerin kendi coğrafi ya da kültürel özellikleri içerisindeki özgün varlıkları, tarihsellikleri içerisinde incelenmeye değer bir özellik göstermektedir.

Köktenci ve özcü yaklaşımlar çerçevesinde kendilerini belirlenimsiz ve doğal unsurlar olarak sunan ideolojiler, farklı hatta karşıt düşünsel öğelerin etkisi altında şekillenmektedir. Bu durum, ideolojilerin sunum/temsil imkânı bulduğu mecralar olarak kitle iletişim araçlarının özellik ve içeriğini de derinden etkilemektedir. Başta gazete ya da dergiler olmak üzere süreli yayıncılığın çeşitli organları farklı ideoloji veya üst anlatıların, karşılıklı etkileşim alanları olarak karşımıza çıkmaktadır. İki kutuplu dünyanın sona ermesi ve üretim ilişkilerinin değişen yapısı ile beraber farklı görünümlere kavuşmuş olsa da, sağ – sol vb. gibi ayrımlar söz konusu etkileşimin en önemli unsurları olmaya devam etmektedir.

Toplumsal hareketlerin siyasal düşünce yelpazesinin sağında veya solunda olacak şekilde tanımlanmaları, insanlık tarihi bağlamında henüz yeni ve tarihi Fransız İhtilali’ne kadar götürülebilecek bir mahiyet taşımaktadır. Sol/sosyalist düşünce(ler), en genel anlamıyla, egemen güçlere muhalefeti, sosyal alanın ancak

¹ Bu çalışma “Diyaloji Kavramı Bağlamında Birikim Dergisi’nde Medine Vesikası ve İslamcılık Tartışmaları” başlıklı doktora tez çalışmasından faydalanılarak kaleme alınmıştır.

² Dr. Öğr. Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, cancengiz@beun.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-3938-9506

Dergisi'nde de yer bulmuş ve derginin baskın yönelimi İslamcılığın eleştirisine evrilmiştir. Birikim Dergisi açısından İslamcılığın (yeniden) sağcılaştırılması şeklinde özetleyebileceğimiz söz konusu eleştiriler zamanla yoğunluk kazanmış, İslamcılar ile Birikim'in sol perspektifinin, 'ortaklık' zemini giderek kaybolmuştur.

Bahtinyen diyalojik iletişim yaklaşımı bağlamında, diyalogun taraflarının kendi benliklerini tamamen yitirmeden ve nihai bir senteze varmadan varolabilmeleri önem taşımaktadır. Çoğulculuk, demokrasi, hukuk, sivil toplum vb. gibi bir dizi kavram, ele aldığımız dönem(ler) boyunca taraflar arasında bir diyaloji zeminini sağlamış gözükmemektedir. Ancak söz konusu zemin Türkiye'nin kendisine özgü siyasal konjonktürü ve tartışmanın 'geç kalmışlığı' çerçevesinde aşınmış ve belki de, bir kez daha ertelenmiştir. Neticede her iki düşünüş biçimi de Türkiye'de etkilerini çok uzun süredir devam ettirmiş ve birbirlerini etkileyecek pozisyonlarını kaybetmemiştir. Bu sebeple 'Birikim'in taşıdığı diyalojik imkân henüz sonlanmadığı iddia edilebilir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, C. (2014). *Eksik olan artık başka bir şey: İslamcılık*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Aktaş, Ü. (1997). Kültürler ve inançlar arasındaki diyalog çabaları ve Birikim'in misyonu. *Birikim*, 9(100), 74-75.
- Aktaş, Ü. (2010). Halkın sesinde Hakk'ın sesini aramak: 'Lâ ya da sürekli devrim'. *Birikim*, 21(250), 80-87.
- Aktaş, Ü. (2014). "İslamcılık ve sol/sosyalizm perspektifinden bir tarih analizi". *Türkiye'de İslam ve Sol*, İstanbul: Vivo Yayınevi, 115-185.
- Aktay, Y. (2009). "Türkiye'de İslam ve sol veya İslamcılar ve solcular". *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, "Dönemler ve Zihniyetler"*, Cilt: 9. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 758-784.
- Aydeniz, H. (2005). *1975-1980 Dönemi sosyo-kültürel ortamında birikim dergisinin yeri ve önemi*. Yüksek lisans tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bakhtin, M. (2005), *Rabelais ve dünyası*. (Çiçek ÖZTEK, Çev. Ed.). İstanbul: Ayrıntı Yayınevi
- Belge, M. (2009). *Türkiye'de siyasi düşüncenin ana çizgileri. Modern Türkiye'de siyasi düşünce, "Dönemler ve Zihniyetler"*, Cilt: 9. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 39-62.
- Birikim Dergisi. (1975). *Çıkarken*. 1(1). İstanbul: Birikim Yayıncılık, 3-6.
- Bora, T. (1997). 100 Sayı birikim – Neye yaradı? *Birikim*, 9(100), 57-60.
- Bostad, F. (2004). Bakhtinian perspectives on language and culture: Meaning in language. Bostad, F.; Brandist, C.; Evensen, L. S.; Faber, H. C. (Ed.). *Art and New Media*, Londra: Palgrave Macmillan.
- Brandist, C. (2002). The bakhtin circle philosophy. *Culture and Politics*. 2002.
- Çiğdem, A. (2005). İslamcılık ve Türkiye üzerine bazı notlar. *Modern Türkiye'de siyasi düşünce, İslamcılık- C. 6*. İstanbul: İletişim Yayınları, 26-33.
- Dede, K. (2014). Cemil Meriç'te İslam ve sosyalizm ilişkisi üzerine. *Türkiye'de İslam ve Sol*. İstanbul: Vivo Yayınevi, 272-286
- Esposito, J. L. & Voll, J. O. (1998). *İslamiyet ve demokrasi*. (Ahmet FETHİ, Çev. Ed.). İstanbul: Sarmal Yayınevi.

- Gürpınar, D. (2013). *Türkiye’de aydının kısa tarihi*. İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Holquist, M. (2012). *Dialogism: Bakhtin and his world*. New York: Routledge.
- Hülür, H. & Kalender, A. (2003). *Sosyo-Politik tutumlar ve din*. Konya: Çizgi Yayınları.
- Işık, V. (2016). Türkiye’deki değişimi İslamcı dergiler üzerinden okumak. *Toplumsal Değişim Sempozyumu*. İstanbul: Toplumsal Değişim Enstitüsü Yayınları, 411-444.
- İnsel, A. (1991). Sol ufku ve tahayyülü tanımlamak. *Birikim*, 3(31), 10-16.
- İnsel, A. (1995). Dini ahlak ve erdem söylemi karşısında özgürlükçü sosyalistler. *Birikim*, 6(78), 22-41
- İnsel, A. (2000). Ahlak için dine ihtiyacımız var mı? *Birikim*, 12(137), 96-99
- Kar, M.(2009). Türk solunun “birikim”i. *Özgün Düşünce* 1(2), 68-76.
- Kara, İ. (2013). Türkiye’de İslamcılık düşüncesi ve hareketi üzerine birkaç not. *Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyumu* Tebliğleri. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 15-43.
- Karakoç, K. (2012). İhsan Eliaçık ve (Yeni) İslami sosyalizm. *Umran Dergisi*, sayı: 215, 103-113.
- Kayalı, K. (2014). İslami ve sol siyasetlerin zaman zaman birbirleriyle uzlaşması zaman zaman da ayrışması üzerine bazı düşünceler. - *Türkiye’de İslam ve Sol*. İstanbul: Vivo Yayınevi, 235-244.
- Laçiner, Ö. (1991). Demokratikleşme projesi ve sol. *Birikim*, 3(32), 3-6.
- Laçiner, Ö. (2010). Sol ve ilahiyat. *Birikim*, 21(250), 22-25.
- Mahcupyan, E. (1998). *Türkiye’de merkezîyetçi zihniyet, devlet ve din*. İstanbul: Yol Yayınları.
- Molyneux, J. (2011). Marxizm ve din. *Marx* 21(2), 122-147.
- Nikulin, D. (1998). Mikhail Bakhtin. *A Theory of Dialogue. Constellations*, 5(3), 381-402.
- Özdoğan, K. (2013). Hangi İslam, neden sol ilahiyat, *Sol ilahiyat: dini soldan okumak*, İstanbul: Birikim Yayınları, 101-116.
- Özdoğan, K. ve Özkoç, D. A. (2013). Giriş. *Sol ilahiyat: dini soldan okumak*. İstanbul: Birikim Yayınları, 9-14.
- Özkan, M. (2018). *Medine vesikası/anayasası ve birlikte yaşama*. Ankara: Fecr Yayınevi.
- Serdar, A. (2001). Marksist kültür çalışmaları ve edebiyat eleştirisi çerçevesinde bakhtin ve çevresi. *Praksis*, sayı: 4, 218-241.
- Tantik, A. (2009). İslam ve sosyalizm. *Özgün Düşünce*, 1(2), 58-67.
- Tezcan, L. (2005). İslamcılık ve toplumun kurgusu. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, İslamcılık*, Cilt: 6. İstanbul: İletişim Yayınları, 517-524.
- White, E. J. (2009). Bakhtinian dialogism: A philosophical and methodological route to dialogue and difference? Paper presented at the *Philosophy of Education Society of Australasia 38th Annual Meeting*, Honolulu, HI. Retrieved from <http://www2.hawaii.edu/~pesaconf/Frid.html>
- Yaman, A. (2005). Tarihi ve hukuki yönüyle medine sözleşmesi/vesikası. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, İslamcılık* - Cilt:6. İstanbul: İletişim Yayınları, 514-516.

Bölüm 16

DEVLET OLGUSUNA FENOMENOLOJİK, ARKEOLOJİK, KRONOLOJİK VE KARŞILAŞTIRMALI BİR BAKIŞ

Abdülkadir ÖZDEMİR¹

GİRİŞ

İnsanların bir arada yaşaması tarih boyunca insanlar arasında iktidar ve gücün kimde olması gerektiği sorunsalının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenle devlet kavramına yüklenen anlam ve devlet yönetimi konuları, insanların toplu halde yaşamaya başladığından beri sürekli olarak tartışma konusu olmuştur. İnsanların toplu bir şekilde yaşaması, güç çatışmalarına neden olmuş; birliğin ve düzenin gerekliliği “devlet” kurumunu ortaya çıkarmıştır. Devlet kavramına yüklenen anlam Antik Çağdan günümüze kadar geçen sürede birçok değişikliğe uğramıştır. Çağdaş devlet kavramı ise 16. yüzyılda oluşmaya başlamış, devletin ortaya çıkması ve örgütlenmesi de kurumları ortaya çıkarmıştır (Çam, 2005). Antik Çağ’da köleliğin ve devletleri oluşturan bireyler arasında sınıf farklılıklarının olması nedeniyle bu çağdaki devletleri çağdaş devlet olarak nitelendirmek mümkün değildir.

Devleti oluşturan unsurlar, egemenliğin kaynağına göre devlet çeşitleri, yönetim biçimlerine göre devlet çeşitleri gibi konularda, düşünürler arasında hemen hemen bir fikir birliği varken; devletin menşei (kökeni), devlet kavramının tanımı, devletin faaliyet alanları ve faaliyet alanının sınırları gibi konularda düşünürler arasında fikir ayrılıkları veya fikir çatışmalarının olduğu görülmektedir. Farklı dönemlerde, farklı coğrafyalarda yaşamış olmalarına ve farklı inanç sistemlerine sahip olmalarına rağmen bazı düşünürlerin devlet olgusuna yükledikleri anlamların aynı olduğu örneklerle de rastlanmaktadır.

Dört ana başlıktan oluşan bu çalışmada ilk başlıkta devlet olgusuna ilişkin temel bilgilere, kavramlara ve devlet olgusuna yüklenen farklı anlamlara “fenomenolojik” bir bakış açısıyla; ikinci başlıkta devletin menşesine, yani devletin nasıl ortaya çıktığına dair çeşitli görüşlere ve devletin nasıl var olup nasıl sona

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, ozdemir.kadir@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0002-7306-6196.

etkilerinin daha fazla olduğu görülmektedir. Devlet olgusunun kronolojik gelişim süreci incelendiğinde ise Antik Çağ filozoflarının, Orta Çağ ve Modern Dönem filozoflarını etkilediği, özellikle Orta Çağ'da, devlet/toplum yönetiminde skolastik düşüncenin etkili olduğu; Modern döneme gelindiğinde ise insanların devlet olgusundan beklentilerinin değişikliğe uğradığı, devletin temel erklerinin belli kurallar çerçevesinde sınırlandırıldığı görülmektedir. Devlet olgusuna yüklenen anlam hususunda Doğu-Batı/İslam-Hıristiyan karşılaştırmasının yapıldığı son bölümde ise Doğu ve Batı coğrafyalarından birer örnek filozofun görüşlerine yer verilmiştir. Birbirlerine yakın dönemlerde yaşayan ve yaşadıkları coğrafya ve toplumlarda düşünceleriyle etkili olan Gazali ve Thomas Aquinas'ın devlet ve yönetim konularındaki düşüncelerinin birçok yönüyle benzeştiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbal, İ. & Küçükaslan, Z. (2016). Gazali'nin siyasi düşüncesinde devlet, devlet adamı ve bürokrasi meselesi. Mehmet Akıncı & Gökçe Nur Şafak (Ed.), *Türk İslam siyasi düşüncesi* içinde (179-204). Ankara: Eğitimci Kamu Çalışanları Sendikası Yayınları.
- Akbay, M. (1945). Devlet menşei içtimai mukaveleye istinat ettiren nazariyeler. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2 (4), 85-109.
- Akın, İ. F. (2013). *Devlet doktrinleri*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Akyılmaz, B., Sezginer, M. ve Kaya, C. (2009). *Türk idare hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Ateş, T. (2004). *Siyasal tarih. (Yeni ekler yazılmış ve genişletilmiş 1. baskı)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Berktaş, F. (2012). Liberalizm. H. Birsan Örs (Ed.), *19. yüzyıldan 20. yüzyıla modern siyasi ideolojiler* içinde (46-114). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Can, N. (2005). *Siyaset felsefesi problemleri*. Ankara: Elis Yayınları.
- Çifçi, O. Z. (2012). Batıda din-devlet ilişkilerinde ortaya çıkan dönemler. *İstem Dergisi*, 19, 195-208.
- Çam, E. (2005). *Siyaset bilimine giriş*. İstanbul: Der Yayınları.
- Durgun, Ş. (2012). İran İslam Cumhuriyeti. Burhan Aykaç & Şenol Durgun (Ed.), *Çağdaş siyasi sistemler* içinde (519-603). Ankara: Binyıl Yayınları.
- Düvenci, S. (2018). Devletin köken teorileri açısından devleti doğuran etmenler: çeşitli uygarlıklar ve topluluklar üzerinden bir değerlendirme. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 1 (2), 66-93.
- Gazali. (2008). *Nasihatiül mülik (Yöneticilere tavsiyeler)*. (Osman Arpaçukuru, Çev.). İstanbul: İlke Yayıncılık.
- Göze, A. (2017). *Siyasal düşünceler ve yönetimler (Gözden Geçirilmiş 17. Baskı)*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Gözler, K. (1999). Hukuk açısından monarşi ve cumhuriyet kavramlarının tanımı sorunu. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 54 (1), 51-62.
- Gözler, K. (2011). *Devletin genel teorisi*. Bursa: Ekin Yayınları.
- Günday, M. (2004). *İdare hukuku*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Hart, M. H. (2008). *Dünya tarihine yön veren en etkin 100*. İstanbul: Neden Yayıncılık.

- Heywood, A. (2012). *Siyaset*. (Bekir Berat Özipek, Bircan Şahin, Zeynep Kopuzlu, Bahattin Seçilmişoğlu & Atilla Yayla, Çev.). Ankara: Adres Yayınları.
- Kapani, M. (2004). *Politika bilimine giriş*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Korkmaz, F. (1995). *Gazali'de devlet*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Okandan, R. G. (1945). *Devletin menşei*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Platon. (2012). *Devlet*. (Yılmaz Dağlı, Çev.). İstanbul: Anonim Yayıncılık.
- Poggi, G. (2011). *Devlet, doğası, gelişimi ve geleceği*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Torun, Y. (2011). *Siyaset felsefesi tarihinde devlet*. Ankara: Orion Yayınları.
- Yayla, A. (2017). *Karşılaştırmalı siyasal sistemler*. Ankara: Adres Yayınları.
- Yazar, N. (2016). Gazali'nin Nasihatü'l Mülûk adlı eserinde hükümdarlık teorisi. Mehmet Akıncı & Gökçe Nur Şafak (Ed.), *Türk İslam siyasi düşüncesi içinde* (205-217). Ankara: Eğitimci Kamu Çalışanları Sendikası Yayınları.

Bölüm 17

TELEVİZYON DÜNYASI VE ÇOCUK İLİŞKİSİ: DİZİLERDE ÇOCUK TEMSİLLERİ¹

Seda SÜNBÜL OLGUNDENİZ²

GİRİŞ

Çocuk ve çocukluk kavramının inşası geçmişten günümüze dek içinde bulunduğu toplumun dönemsel özelliklerine bağlı olarak değişmekte ve sosyal yapılar içinde farklılıklar göstermektedir. Her toplumda yeniden tanımlanan ve biçimlendirilen çocukluk anlayışı o dönemin ekonomik siyasi ve kültürel yapısından etkilenmektedir. Bununla birlikte küreselleşmeyle beraber çocuk olmanın dinamikleri yeniden biçimlenmiş ve bu durum medya içeriklerinde yer alan çocuk temsillerine de yansımıştır. Dönemsel yapılar içinde çocukluk kavramının değişikliğe uğraması medyanın çocuğa ve çocukluğa ilişkin bakışını ve tanımlamalarını da farklılaştırmıştır.

Türk Dil Kurumu'nun (TDK) çocuk kavramına ilişkin tanımlamalarından bazıları şu şekildedir; “Küçük yaştaki erkek veya kız”, “Soy bakımından oğul veya kız, evlat”, “Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak”. Aynı kaynaktan mecazi anlamda çocukluğun “Belli bir işte yeteri kadar deneyimi ve yeteneği olmayan kimse” olarak tanımlandığı görülmektedir (TDK, 2022). Bu tanımlardan yola çıkılarak sözlükte çocuk kavramının belli bir yaş dönemi ile sınırlamanın dışında, aile, soy, davranış, bilinç ve deneyim olguları doğrultusunda biçimlenen bir yapıya sahip olduğu görülmektedir.

Bu çerçeve dahilinde çocuk kimliğine dair kuramsal yaklaşımları içeren “çocukluk incelemeleri” alanında üç temel öncül yer almaktadır. Allison James'e göre ilk öncül çocukluğun sosyal olarak yapılandırıldığıdır. Diğer bir öncül, çocukların kendileri için incelenmeye değer oldukları görüşüdür. Üçüncü öncül, çocukların yetkin aktörler olarak sosyal dünyaya ait belli bir bakış açısına sahip oldukları ve yetişkinler tarafından dinlenmeye değer bulunmaları durumudur. Bu öncül

¹ Bu çalışma Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo-Televizyon Anabilim Dalı Doktora Programında (2010) “Televizyon Dünyasında Çocuğun Temsili: Televizyon Dizilerinde ve Reklamlarda Çocuk Kimlikleri” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Ege Üniversitesi, seda.sunbul.olgundeniz@ege.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-7496-1600

Televizyonda yayınlanan dizilerde, çocuk kimlikleri postmodern toplumun çocukluk anlayışına uygun olarak sunulmaktadır. Tüketim, toplumsal cinsiyet gibi kavramlar üzerinden yapılandırılan çocuk temsilleri, tutum ve davranışlar açısından da sıklıkla yetişkinler gibi davranan ve kararlar alan temsiller olarak dikkat çekmektedir. Televizyonda çocuk temsilleri içinde bulunduğu dönemin değerleri üzerinden kurgulanmakta ve çocuk kimlikleri televizyon dünyasında bu değerlerle temsil edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Cerici, S. (1996). *Televizyonun sosyolojik boyutu*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Danacı, Yüce, Ö. & Kara, B. (2014). Herşeyimiz televizyon. H. Uğur, Tanrıöver içinde, *TRT Uluslararası Çocuk ve Medya Kongresi II. Galatasaray Üniversitesi Çocukların Medyayı Alımlama ve Kullanım Biçimleri Araştırması Projesi* (s. 42-79). Ankara: TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı.
- Dönmezer, İ. (2004). *Gelişim ve Öğrenme psikolojisi*. İzmir: E.Ü. Basımevi.
- Elkin, F. (1995). *Çocuk ve toplum, çocuğun toplumsallaşması*. (N. Güngör, Çev.) Ankara: Gündoğan.
- James, A. (2001). Yeni çocukluk sosyolojisinde sorunlar, yaklaşımlar ve pratikler. B. Onur içinde, *3. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Dünya da ve Türkiye’de Değişen Çocukluk* (E. G. Kapçı, Çev., s. 27-36). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Kapferer, J.-N. (1991). *Çocuk ve reklam*. (Ö. Şermin , Çev.) İstanbul: Afa Yayıncılık.
- Lull, J. (2001). *Medya iletişim kültürü*. (N. Güngör, Çev.) Ankara: Vadi.
- Mutlu, E. (1991). *Televizyonu anlamak*. Ankara: Gündoğan.
- Öcel, N. (2001). *Türk ve dünya sinemasında çocuk imgesi*. İstanbul : Emek Matbbacılık .
- Paker, O. & Cesur, S. (2007). Televizyon ve çocuk: çocukların tv programlarına ilişkin tercihleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 01 2011 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6133/82244> adresinden alındı
- Paker, O. & Cesur, S. (2007). Televizyon ve çocuk: çocukların TV Programlarına ilişkin tercihleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(19). 01 2010 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6133/82244> adresinden alındı
- Palmer, S. (2019). *Zehirlenen çocukluk modern dünyanın çocuklar üzerindeki zararlı etkileri*. (Ö. Çağlar, Aksoy, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Singer, G. & Singer, J. L. (2001). *Handbook of children and media*. USA: Sage.
- Soysal, M. (2019). Televizyon ve çocuk ilişkisi. A. M. Kırık içinde, *Geleneksel medyada çocuk ve iletişim* (s. 175-196). İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Şirin, M. R. (2019). Değişen çocuk ve çocukluk (biraz tarih ve felsefe biraz sosyoloji ve çocukluk sosyolojisi. *Çocuk ve Medeniyet*, 5-40. 02 05, 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cm/issue/57213/807892> adresinden alındı
- Tanrıöver, Uğur, H. (2008). Vadide büyüyen erkek çocuklar. Y. İncoğlu, Giritli, & N. Akıner içinde, *Medya ve çocuk rehberi* (s. 59-88). Konya: Eğitim .
- TDK. (2022, 12 07). Türk Dil Kurumu: <https://sozluk.gov.tr> adresinden alındı
- Timisi, N. (2011). *Elektronik bakıcı: televizyon ve çocuk ilişkilerine genel bir bakış*. İstanbul: Derin.

- Toksöz, O. (2004). Üç Kuşak çocuk ve medya. B. Onur (Dü.), *Cumhuriyetin 80. yılında disiplinlerarası bakışla Türkiye’de çocuk*. içinde Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Uğur, Tanrıöver, H. (2014). H. Uğur, Tanrıöver içinde, *TRT Uluslararası Çocuk ve Medya Kongresi II*. Ankara: TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı .
- Uğur, Tanrıöver, H. (2015). *Düşler diyarının minik kahramanları: köstebekgiller çocuklara yönelik dizilerin özellikleri ve algılanma biçimlerinin değerlendirilmesi: Örnek Olay çalışması*. Ankara: TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı.
- Yağlıcı, M. (2019). Medyada çocuk suç ve kahramanlık olgusu. A. M. Kırık içinde, *Geleceksel medyada çocuk ve iletişim* (s. 109-149). İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Yetim, N., & Yetim , Ü. (2008). Medya temsillerinde özne ve nesne olarak çocuk. Y. Giritli İnceoğlu, & N. Akıner içinde, *Medya ve Çocuk Rehberi*. Konya: Eğitim Kitabevi.

Bölüm 18

DİJİTALLEŞEN İLETİŞİM VE İTİBAR: AKARYAKIT SEKTÖRÜ MARKALARININ WEB SİTELERİ ÜZERİNE BETİMSSEL BİR ANALİZ

Esra BÜDÜN AYDIN¹

GİRİŞ

Günümüz internet teknolojilerinin her geçen gün geliştiği ve yaygınlaştığı bir ortamda kurumlar da bu değişime ayak uydurarak, hedef kitleleriyle etkileşimlerini web siteler üzerinden sürdürmektedir. Bugün itibari ile dünya çapında 5 milyarı geçen internet kullanıcısı (Kara, 2023), bilgi ararken, alışveriş yaparken interneti ve web siteleri kullanmaktadır. Etki gücü her geçen gün artan internet ile bireylerin birbirleriyle olduğu gibi kurumların da hedef kitleleriyle iletişim biçimleri değişmiştir. Bu değişim, geleneksel yöntemlerin yerini alan dijital teknolojiler şeklinde kendini göstermektedir. Dijital teknolojiler pek çok fırsatı beraberinde getirmektedir. Temel amacı kâr elde etmek olan kurumlar, bu fırsatlar doğrultusunda hedef kitlelerine ulaşmak ve tutumlarına etki ederek davranışa yöneltmek adına web sitelerini yoğun şekilde kullanmaktadır. Çünkü bireyler, herhangi bir marka ile ilgili bilgi sahibi olmak istediğinde ilk işleri, web siteleri aracılığıyla bilgiye erişmek olmaktadır.

Çalışma kapsamında hedef kitleler ile iletişim kurma aracı olarak web siteleri, yerine getirdiği işlevler açısından analiz edilmiştir. Bu işlevler, içerik ve görsel tema, kullanılabilirlik, erişilebilirlik, arama motoru uyumluluğu ve güvenlik başlıklarından oluşan 5 temaya bağlı 27 maddeden oluşmaktadır. Analiz için belirlenen değerlendirme formları doğrultusunda, Türk sermayesi olan Opet ve Türkiye Petrolleri markalarının web siteleri betimsel bir yöntemle incelenmiştir. Elde edilen veriler kurumsal itibar ölçümleme modellerinden olan RQ modeli ile değerlendirilmiş ve söz konusu markaların web siteleri üzerinden bir itibar değerlendirmesi yapılmıştır. Bu kapsamda çalışmanın dijital iletişim yönetimi ve itibar yönetimi alan yazınına katkı sunması beklenmektedir.

¹ Dr, Kırklareli Üniversitesi Pınarhisar Meslek Yüksekokulu, esrabudun@klu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-4533-8657

Türkiye Petrolleri markasının kurumsal web sitesi ise içerik ve görsel temalar açısından uygun, kullanıcılar tarafından kolay kullanıma ve erişime sahip, arama motorlarına uyumlu ve gerekli gizlilik ve KVKK konusunda bilgilendirmelerin yapıldığı işlevsel bir kurumsal web site olarak değerlendirilmektedir. Markanın web sitesinde tespit edilen az sayıdaki eksiklikleri ise şu şekildedir; web sitesinin göze hitap eden çekici bir görünüme sahip olmaması, kullanıcıların faydalı linkler ve bağlantılara kolay ulaşamamasıdır.

Her iki markanın RQ itibar ölçüm modeline göre değerlendirmesine bakılacak olursa Opet markası web sitesi bazında değerlendirildiğinde, itibar algısını yükseltici içeriklerin yer aldığı görülmektedir. Markanın 2021 yılında en sevilen akaryakıt markası (Lovemarks) seçilmesi, web sitesinde “Opedo’ya sor” bölümü ile anlık müşteri hizmetlerine ulaşım imkânı sunması, vizyonu doğrultusunda hareket ederek son on yılda en itibarlı akaryakıt markası seçilmesi, çalışanlarına bir aile ortamı sunduğunu beyan etmesi, finansal göstergelerini yıl ve dönem bazından yayınlaması ve en önemlisi ise tarih, çevre ve sağlık konularında gerçekleştirdiği sosyal sorumluluk projeleri ile topluma fayda sağlaması dijital itibar göstergeleri arasındadır. Türkiye Petrolleri markasının ise köklü bir geçmişe sahip olması, logosunun kırmızı beyaz renklerle Türk Bayrağı’nı çağrıştırması, ürün ve hizmetler konusunda “İletişim” butonu bulundurması, çalışanlarına uygun çalışma ortamı ile objektif performans değerlendirme yaptığını beyan etmesi ve gerçekçi bir vizyon ile sektörde yerini almıştır. Ancak Türkiye Petrolleri markasına topluma fayda sunmak açısından sosyal sorumluluk projelerine ağırlık vermesi ve finansal göstergelerini web sitesinden yayınlamak suretiyle kamuya finansal durumla ilgili bilgi vermesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Argüden Y. (2003). “İtibar yönetimi” *itibar yönetimi*, No: 04,1. Basım İstanbul: ARGE Danışmanlık Yayınları
- Campbell, K. (2023). What is corporate reputation?. <https://blog.reputationx.com/whats-corporate-reputation>. Erişim Tarihi: 15.08.2023
- Dacko-Pikiewicz, Z. (2022). *Reputation management and family business*, Routledge is an imprint of the Taylor & Francis Group, an informa business. 1. Editon.
- Delen, E. & Abdüsselam, M. (2015). Eğitim fakültesi web sitelerinin işlevselliklerinin incelenmesi: sorunlar ve öneriler. *Sakarya University Journal of Education*, 5 (2) , 158-173. Erciyes Üniversitesi, <http://iibf.erciyes.edu.tr/guven/web/webanalizi.pdf> Erişim tarihi: 11.08.2023.
- Fombrun, C. & Van Riel, C. B. (1997). The reputational landscape. *Corporate Reputation Review*, 1(1), 5-13.
- Frandsen, F. & Johansen, W. (2017). Strategic communication. *The International Encyclopedia of Organizational Communication*, 1–9.

- Geçikli, F. (2016). *Halkla İlişkiler ve İletişim*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Hill N. L. & White C. (2000), Public relations practioners' perception of the world wide web as a communication tool, *Public Relations Review*, 26 (1), s.31-51.
- Kadıbeşegil, S. (2016). İtibar yönetimi bir proje değil bir felsefedir. İtibar yönetimi. Ed. Kadıbeşegil, S., Kılınç, B., Anadolu Üniversitesi.
- Kara, O. (2023). We are social dijital 2023 global ve Türkiye raporu, <https://omgiletisim.com/we-are-social-dijital-2023-global-ve-turkiye-raporu-yayinlandi/> Erişim Tarihi: 09.08.2023.
- Opet, <https://www.opet.com.tr/> Erişim Tarihi: 16.08.2023.
- Pollák, F., Dorčák, P. & Markovič, P. (2020). Reputation management. Intech Open.
- Shamma, H. M. (2012), Toward a comprehensive understanding of corporate reputation: concept, measurement and implications. *Intemational Journal of Business and Management*, 7 (16), 151-169.
- Studiowide (2023). Corporate reputation. <https://www.studiowide.co.uk/corporate-reputation/> Erişim Tarihi: 15.08.2023.
- Şirzad, N. (2022). A review on online reputation management and online reputation components. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 23 (1).
- Türkiye İtibar Akademisi, <https://www.itibarakademisi.com/portfolio-item/6771/> Erişim Tarihi: 08.08.2023.
- Türkiye Petrolleri, <https://www.tppd.com.tr/> Erişim Tarihi: 17.08.2023
- Yeygel S. (2005), Şirketlerin kurum kimliklerini yansıtan bir ortam olarak web siteleri, *Yeni Düşünceler*, 1 (1), s.77-91.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2003). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Bölüm 19

İLETİŞİM BİLİMİNİN VE SAĞLIK İLETİŞİMİNİN DİSİPLİNLERARASI ETKİLEŞİMİ BAĞLAMINDA İLETİŞİM EĞİTİMİNDE SAĞLIK İLETİŞİMİ EĞİTİMİNİN YERİ VE ÖNEMİ

Gülnur KAPLAN ESEN¹

GİRİŞ

Sağlık alanı son iki yüzyıldır sürekli olarak büyük değişim ve gelişmelerle aşama kaydetmesine, tarihsel süreçte yaşanan hastalık ve sağlık konuları değişime uğramasına, bireylerin ve toplumların yaşamış oldukları sağlık sorunları farklılıklar göstermesine rağmen, gündemdeki önemi her çağda hiç değişmemiştir. İçinde bulunduğumuz yüzyılda ve küresel dünyada bireyler ve toplumlar küresel iklim değişikliği, hızlı nüfus artışı nedeniyle kaynakların yetersizliği ve dengesiz dağılımı, ulusal veya uluslararası alandaki nüfus trafiği, göçler, barınma ve çalışma koşullarındaki sorunlar ve yetersizlikler, temiz/güvenli gıdaya ve suya ulaşamama, hızlı şehirleşmeden kaynaklı altyapı eksiklikleri, hava kirliliği, gündelik yaşamda kullanılan birçok ürünlerdeki katkı maddeleri ve kimyasallar, dijitalleşmeyle birlikte yoğun olarak maruz kalınan elektromanyetik alan ve radyasyon, kent yaşamının getirdiği üst üste pastörize yaşamlar ve kalabalıklar, kar odaklı üretim ve arzu odaklı hızlı tüketim biçimleriyle tahrip edilen ekosistemin bozulmasından kaynaklı tehditler gibi birçok etmenin yarattığı veya yaratacağı bulaşıcı/salgın/bulaşıcı olamayan (kronik) hastalık riskiyle karşı karşıyadırlar. Bu tehditler nedeniyle yaşanan bulaşıcı/salgın/bulaşıcı olmayan hastalıkların yanı sıra kalıtsal, kişisel ve çevresel, psikolojik, sosyo-kültürel, ekonomi-politik etmenler nedeniyle de birçok hastalık riski bireyler için tehdit oluşturmakta ve sağlıklarını yitirmelerine neden olmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), 2023 yılında dikkat edilmesi gereken en kritik sağlık sorunlarını şu başlıklar altında toplamıştır. Uzun süren COVID-19 hastalığını, dünya çapında engelliliğin önde gelen nedeni olan mental sağlık sorunlarını, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Çukurova Üniversitesi, gkaplanesen@cu.edu.tr, gkaplan_68@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0003-2965-8773

derslerle birlikte ‘Sağlık İletişimi’ dersini almaları, daha sağlam temeller üzerinde ilerlemeleri anlamına gelmektedir. Sağlık iletişimi alanının kuramsal altyapısı, kullanılan araçlar ve yöntemleri, hedef kitleleri yönlendiren tutum/inanç/değer vb. bileşenler, uluslararası alanda oluşturulan yasal ve etik düzenlemeler/çerçeve sözleşmeler, sağlık iletişimi uygulamalarında kullanılan davranışsal kuramlar ve medya kuramları, sağlık iletişiminde etkili olan iletişim düzeyleri, alanda kullanılan kavramsal çerçeve, sağlığı etkileyen ekonomi-politik/sosyo-kültürel/sosyo-psikolojik etmenler, sağlığın sosyal belirleyicilerinin düzenlenmesindeki politikalar vb. konularda teorik olarak yetkinlik kazanmadan sadece mesleki becerilerini geliştirecek dersleri almaları alanda aktif olarak rol almaları için yeterli değildir. İletişim Fakültelerinin, tespit edilen bu olumsuz tabloyu bir an evvel değerlendirmeleri, aktif olarak rol almaları gereken sağlık iletişimi alanında sadece akademik araştırmalarla kalmayıp alanda da aktif olarak rol alabilmek için gerekli düzenlemeleri gerçekleştirmeleri gerekmektedir. İletişim Fakültelerinin bu sorumluluğu alacak olmaları, bireylerin/toplumun ve gelecek nesillerin de doğru yapılandırılmış temeller üzerinde ilerlemeleri hem kendileri hem de çevreleri için olumlu davranışların sürdürülebilirliğinin önemini kavramaları açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

- Abroms, L.C. & Maibach, E.W. (2008). The effectiveness of mass communication to change public behavior. *Annual Reviews Public Health*, 29, 219-234. [https://doi: 10.1146/annurev.publhealth.29.020907.090824](https://doi.org/10.1146/annurev.publhealth.29.020907.090824)
- Akdur, R. (2006). Sıtma ve sıtma salgınları tarihi. *Bilim Tarihi Araştırmaları*, (2), 1-10.
- Arnston, P., Droge, D. & Fassl, H.E. (1978). Pediatrician-parent communication final report. B. Ruben (Ed.), *Communication Yearbook 2* içinde (pp. 505-522). New Brunswick, NJ: Transaction-International Communication Association.
- Balta Peltekoğlu, F. & Demir Askeroğlu, E. (2020). Halk sağlığı krizlerinde etkili iletişim ve güven: Türkiye’de covid-19 mücadelesi. *International Social Sciences Studies Journal*, 6(68), 3701-3712. <https://dx.doi.org/10.26449/sssj.2527>
- Bernhardt, J.M. (2004). Communication at the core of effective public health. *American Journal of Public Health*, 94(12), 2051-2053. [https://doi: 10.2105/ajph.94.12.2051](https://doi.org/10.2105/ajph.94.12.2051).
- Bleicher, J. & Lampert, C. (2003). Gesundheit und krankheit als themen der medien - und kommunikationswissenschaft – Eine einleitung. *Medien & Kommunikationwissenschaft*, 51(3-4), 347-352. [https://doi: 10.5771/1615-634X-2003-3-4-347](https://doi.org/10.5771/1615-634X-2003-3-4-347)
- Centers for Disease Control and Prevention (2004). *The state of the CDC, fiscal year 2003*. U.S. Department of Health and Human Services.
- Centers for Disease Control and Prevention (2012). *Healthy people 2010: Final review*. U.S. Department of Health and Human Services.
- Chan, A. (2022, Aralık 20). *11 global health issues to watch in 2023, according to IHME experts*. The Institute for Health Metrics and Evaluation. (05 Eylül 2023 tarihinde <https://www.healthdata.org/news-events/insights-blog/acting-data/11-global-health-issues-watch-2023-according-ihme-experts> adresinden erişildi.)

- Cialdini, R.B. & Goldstein, N.J. (2004). Social influence: Compliance and conformity. *Annual Review of Psychology*, 55, 591–621. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.55.090902.142015>
- Costello, D. E. (1977). Health communication theory and research: An overview. D. Nimmo (Eds.), *Communication Yearbook 1* içinde (pp. 557-567). New Brunswick, NJ: Transactional-International Communication Association.
- Costello, D.E. & Pettegrew, L.S (1979). Health communication theory and research: An overview of health organizations. D. Nimmo (Eds.), *Communication Yearbook 3* içinde (pp. 607-623). New Brunswick, NJ: Transaction -International Communication Association.
- Çınarlı, İ. (2008). *Sağlık iletişimi ve medya*. Ankara: Nobel.
- Çınarlı, İ. (2020). *21. yüzyıl için sağlık iletişimi*. (Güncellenmiş 2. Basım). Ankara: Nobel Akademik.
- Deveugele, M. (2015). Communication training: Skills and beyond. *Patient Education and Counseling*, 98(10), 1287–1291. <https://doi.org/10.1016/j.pec.2015.08.011>
- Dickmann, P., Rubin, G.J., Gaber, W., Wessely, S., Hasır, S., Servis, H. & Gottschalk, R. (2010). New influenza A/H1N1 (swine flu”): Information needs of airport passengers and staff. *Influenza and Other Respiratory Viruses*, 5(1), 39–46. <https://doi.org/10.1111/j.1750-2659.2010.00168.x>
- Donohew, L. & Ray, E.B. (1990). Introduction: Systems perspectives on health communication. E.B. Ray & L. Donohew (Eds.), *Communication and health: Systems and applications* içinde (pp. 3-8). New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Dorfman, L. & Wallack L. (2013). Putting policy into health communication: The role of media advocacy. R.E. Rice & C.K. Atkin (Eds.), *Public Communication Campaigns* içinde, 4th Ed. (pp. 335-348). Los Angeles, CA: Sage.
- Freimuth, V.S. & Crouse Quinn, S. (2004). The contributions of health communication to eliminating health disparities, *American Journal of Public Health*, 94, 2053-2055. <https://doi.org/10.2105/AJPH.94.12.2053>
- Green, J.A., Gonzaga, A.M., Cohen, E.D. & Spagnoletti, L. (2014). Addressing health literacy through clear health communication: A training program for internal medicine residents. *Patient Education and Counseling*, 95(1), 76–82. <https://doi.org/10.1016/j.pec.2014.01.004>
- Gysels, M., Richardson, A. & Higginson, I.J. (2004). Communication training for health professionals who care for patients with cancer: A systematic review of effectiveness. *Support Care Cancer*, 12, 692-700. <https://doi.org/10.1007/s00520-004-0666-6>
- Institute of Medicine (2004). *Health literacy: A prescription to end confusion*. Washington, DC: Institute of Medicine, Board on Neuroscience and Behavioral Health, Committee on Health Literacy.
- Kutner, M., Greenberg, E., Jin, Y. & Paulsen, C. (2006). *The health literacy of america's adults: Results from the 2003 national assessment of adult literacy*. Washington, DC: United States Department of Education, National Center for Education Statistics.
- Kaplan Esen, G. (2021). Halk sağlığı uzmanları derneğinin covid-19 pandemisinde kullandığı infografiklerin sağlık inanç modeli çerçevesinde değerlendirilmesi. B. Öksüz & T.S. Görpe (Ed.), *Covid-19 pandemisinde iletişim* içinde (ss. 279-319). Adana: Akademisyen.

- Kar, S.B., Alcalay, R. & Alex, S. (2001). The evolution of health Communication in the United States. S.B. Kar, R. Alcalay, S. Alex (Eds.), *Health communication: A multicultural perspective* içinde (pp. 45-78). California: Sage Publications.
- Kass, N.E. (2001). An ethics framework for public health. *American Journal of Public Health*, 91(11), 1776-1782. <https://doi.org/10.2105/ajph.91.11.1776>.
- Kincaid, D.L. (2009). Convergence theory. S.W. Littlejohn & K.A. Foss KA, (Eds.), *Encyclopedia of Communication Theory* içinde. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Korn, C.J., Morreale, S.P. & Boileau, M. (2000). Defining the field: Revisiting the ACA 1995 definition of communication studies. *Journal of the Association for Communication Administration*, (29), 40-52.
- Kreps, G.L. (1988). The pervasive role of information in health care: Implications for health communication policy. J. Anderson (Ed.), *Communication Yearbook 11* içinde, (pp. 238-276). Newbury Park, CA: Sage.
- Kreps, G.L. & Thornton B.C. (1992). *Health Communication Theory and Practice*. USA: Waveland Press Inc.
- Kreps, G.L., Bonaguro, E.W., & Query, J.L. (1998). The history and development of the field of health communication. L. D. Jackson & B. K. Duffy (Eds.), *Health communication research: A guide to developments and directions* içinde (pp. 1-15). Westport, CT: Greenwood.
- Kreps, G.L. (2003). Opportunities for health communication scholarship to shape public health policy and practice: Examples from the National Cancer Institute. T. Thompson, R. Parrott, K. Miller & A. Dorsey (Eds.), *The Handbook of Health Communication* içinde (pp. 609-624), Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Kreps, G.L. & Maibach, E.W. (2008). Transdisciplinary science: The nexus between Communication and public health. *Journal of Communication*, 58(4), 732-733. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2008.00411.x>
- Kreps, G. L. (2011). Translating health communication research into practice: The influence of health communication scholarship on health policy, practice, and outcomes. T. Thompson, R. Parrott & J. Nussbaum (Eds.), *The Handbook of Health Communication* içinde, 2nd Ed. (pp. 595-608). New York: Routledge.
- Kreps, G. L. (2012). Health communication inquiry and health outcomes. *Comunicação E Sociedade*, Special Issue, 11-22. <https://doi.org/10.17231/COMSOC.23>
- Kumbasar, B. (2012). *Sağlık iletişiminde mesaj tasarlamada kültürel faktörlerin rolü* [Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım ABD]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Kutner, M., Greenberg, E., Jin, Y. & Paulsen, C. (2006). *The health literacy of america's adults: Results from the 2003 national assessment of adult literacy*. Washington, DC: United States Department of Education, National Center for Education Statistics.
- Maibach, E.W. & Holtgrave, D.R. (1995). Advances in public health communication. *Annual Review of Public Health*, 16, 1995, 219-238. <https://doi.org/10.1146/annurev.pu.16.050195.001251>
- Moscovici, S. & Zavalloni, M. (1969). The group as a polarizer of attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 12(2), 125-135. <https://doi.org/10.1037/h0027568>
- Morreale, S.P. & Backlund, P.M. (2002). Communication curricula: History, recommendations, resources. *Communication Education*, 51(1), 2-18, <https://doi.org/10.1080/03634520216498>

- Morreale, S.P. & Pearson, J.C. (2008). Why communication education is important: The centrality of the discipline in the 21st century, *Communication Education*, 57(2), 224-240, <https://doi.org/10.1080/03634520701861713>
- Mutlu, E. (2000). Türkiye’de iletişim eğitimi kişisel bir tarih denemesi. *Gazi İletişim Dergisi*, (8), 235-259.
- Neuhauser, L. (2001). Participatory design for better interactive health communication: A statewide model in the USA. *The Electronic Journal of Communication*, 11(3 & 4), 43.
- Neuhauser, L. & Kreps, G. L. (2010). Ehealth communication and behavior change: Promise and performance. *Social Semiotics*, 20(1), 9-27. <https://doi.org/10.1080/10350330903438386>
- Nielsen-Bohlman, L., Panzer, A.M. & D.A. Kindig, D.A. (2004). (Eds.), *Health literacy: A prescription to end confusion*. Washington, DC: National Academies Press. ISBN:0-309-52926-3, <http://www.nap.edu/catalog-10883.html>
- Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi (2023). 2023 Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu-Tablo 4. (25 Ağustos 2023 tarihinde <https://www.osym.gov.tr/TR,25658/2023-yuksekogretim-kurumlari-sinavi-yks-yuksekogretim-programlari-ve-kontenjanlari-kilavuzu.html> adresinden erişildi.)
- Parrott, R. (2004). Emphasizing “Communication” in health communication. *Journal of Communication*, 54(4), 751-787. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2004.tb02653.x>
- Ratzan, S.C. (1996) The status and scope of health communication. *Journal of Health Communication: International Perspectives*, 1(1), 25-42, <https://doi.org/10.1080/108107396128211>
- Ratzan, S.C. (2014). Preface. *Journal of Health Communication*. 2(1). <https://doi.org/10.1080/10810730.2014.964583>
- Rogers, E.M. (1994). The field of health Communication today. *American Behavioral Scientist*, 38(2). 208-214. <https://doi.org/10.1177/0002764294038002003>
- Roter, D. & Larson, S. (2002). The Roter interaction analysis system (RIAS): Utility and flexibility for analysis of medical interactions. *Patient Education and Counseling*, 46(4), 243-251. [https://doi.org/10.1016/s0738-3991\(02\)00012-5](https://doi.org/10.1016/s0738-3991(02)00012-5).
- Schiavo, R. (2007). *Health Communication: From Theory to practice*. New York, NY: Jossey-Bass.
- Sezgin, D. (2010). *Sağlık iletişimi paradigmaları ve Türkiye: Medyada sağlık haberlerinin analizi* [Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım ABD]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Sezgin, D. (2015). Cumhuriyet dönemi sağlık iletişimi uygulamalarında ilkler: Türkiye’de sıtma ile mücadele. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (50), 33-47.
- Storey, J.D., Saffitz, G.B., & Rimón, J.G. (2008). Social marketing. K. Glanz, B. K. Rimer & K. Viswanath (Eds.), *Health behavior and health education: Theory, research and practice* içinde. 4th Ed., (pp. 435–464). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Storey, D., Seifert-Ahanda, K., Andaluz, A., Tsoi, B., Matsuki, J.M. & Cutler, B. (2014). What is health communication and how does it affect the hiv/aids continuum of care? A brief primer and case study from new york city. *JAIDS Journal of Acquired Immune Deficiency Syndromes*, 66, 241-249, <https://doi.org/10.1097/QAI.0000000000000243>
- Tabak, R.S. (1999). *Sağlık iletişimi*. İstanbul: Literatür.
- Thomas, R.K. (2006). *Health communication*. USA: Springer Science-Business Media Inc.

- Türkiye İstatistik Kurumu (2018, Nisan 26). *Ölüm nedeni istatistikleri 2017*. (01 Eylül 2023 tarihinde [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/In dex?p=Olum-Nedeni-Istatistikleri-2017-27620#:~:text=adresinden erişildi.](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/In dex?p=Olum-Nedeni-Istatistikleri-2017-27620#:~:text=adresinden%20erişildi.))
- Türkiye İstatistik Kurumu (2019, Nisan 26). *Ölüm nedeni istatistikleri 2018*. (01 Eylül 2023 tarihinde [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/In dex?p=Olum-Nedeni-Istatistikleri-2018-30626#:~:text=adresinden erişildi.](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/In dex?p=Olum-Nedeni-Istatistikleri-2018-30626#:~:text=adresinden%20erişildi.))
- Türkiye İstatistik Kurumu (2023a, Şubat 23). *Ölüm ve ölüm nedeni istatistikleri 2020*. (01 Eylül 2023 tarihinde [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C3%96l%C3%BCm-ve-%C3%96l%C3%BCm-Nedeni-%C4%B0statistikleri-2020-37243&dil=1#:~:text=adresinden erişildi.](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C3%96l%C3%BCm-ve-%C3%96l%C3%BCm-Nedeni-%C4%B0statistikleri-2020-37243&dil=1#:~:text=adresinden%20erişildi.))
- Türkiye İstatistik Kurumu (2023b, Haziran 22). *Ölüm ve ölüm nedeni istatistikleri 2022*. (01 Eylül 2023 tarihinde [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C3%96l%C3%BCm-ve-%C3%96l%C3%BCm-Nedeni-%C4%B0statistikleri-2021-45715&dil=1#:~:text=adresinden erişildi.](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C3%96l%C3%BCm-ve-%C3%96l%C3%BCm-Nedeni-%C4%B0statistikleri-2021-45715&dil=1#:~:text=adresinden%20erişildi.))
- Uzun, R. (2007). İstihdam sorunu bağlamında Türkiye’de iletişim eğitimi ve öğrenci yerleştirme. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (25), 117-134.
- Veil, S., Reynolds, B., Sellnow, T.L. & Seeger, M.W. (2008). CERC as a theoretical framework for research and practice. *Health Promotion Practice*, 9(4), 26-34. <https://doi:10.1177/1524839908322113>
- Wallack, L. & Dorfman, L. (1996). Media advocacy: A strategy for advancing policy and promoting health. *Health Education Quarterly*, 23(3), 293-317. <https://doi:10.1177/109019819602300303>
- Walsh-Childers, K. (2017). *Mass media and health: Examining media impact on individuals and the health environment*. (1st Edition). New York: Routledge.
- Wright, K.B., Sparks, L. & O’Hair, H.D. (2008). *Health communication in the 21st century*. Malden, MA: Balckwell.

Bölüm 20

SAĞLIKTA REKLAM UYGULAMALARINA ELEŞTİREL BAKİŞ VE BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Levent İNCEDERE¹

GİRİŞ

Reklam, ürünlerin veya hizmetlerin satışını teşvik etmek ve artırmak amacıyla kullanılan pazarlama araçlarından birisidir. Sanayi Devrimi ile hayatımıza girmeye başlayan reklam, serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaşması ve gelişen teknolojiyi de etkin olarak kullanması ile piyasanın vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. İlk modern reklamlar genelde gazete ve dergilerde yayınlanırken, daha sonra radyo ve televizyon gibi yayın araçlarının hayatımıza girmesi reklamlar daha fazla görselleşmiştir. Ayrıca bu iletişim araçlar temel işlevlerinden daha çok reklamcılığın en önemli mecrası haline gelmiştir. Günümüzde ise bu araçlar giderek yerini dijital medya ve internet reklamcılığına bırakmaktadır.

Son 30-40 yılda serbest piyasa ekonomisinin yaygınlığının artması ile paralel bir şekilde toplumlar tüketim toplumu haline gelirken reklam, bu sürecin en önemli aktörü olarak görülmektedir.

Bu çalışmada öncelikle reklam ile ilgili temel kavramlara değindikten sonra sağlık hizmetlerinde reklam olgusu tartışılacaktır. Sağlıkta reklamı destekleyen ve eleştiren görüşlere yer verildikten sonra Türkiye’de sağlık hizmetlerinde reklam ve tanıtıma ilişkin yasak ve kısıtlamalara, mevzuatlar çerçevesinde değinilip bu yasaklara ilişkin değerlendirmelerde bulunulacaktır. Son olarak sağlık hizmetlerinde ve ürünlerinde reklam yapılması konusunda yapılan araştırmanın bulgular ve sonuçları bir araştırma makalesi izleği biçiminde paylaşılabacaktır.

Reklam ve sağlıkta reklam konusunda yapılmış birçok araştırma ve makale mevcut iken bu çalışma konuya eleştirel bir yaklaşım ile katkı koymayı amaçlamaktadır.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Işık Üniversitesi Meslek Yüksekokulu, levent.incedere@isikun.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-5136-9535

sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştırmak ve sağlık hizmetlerinin etik değerlere uygun bir şekilde sunulmasını sağlamak için çaba göstermelidirler.

Piyasalaşmış sağlık sektöründe hizmet sağlayıcıların gücü göz önüne alındığında, asimetrik bilgi ve belirsizlik içinde reklam ve pazarlama gibi uygulamalar etkili bir şekilde gereksiz talep yaratmaktadır. Nitekim Türkiye’de 2022 yılında kişi başına hekime başvuru sayısı yıllık ortalama 10 civarındadır. Bu rakam son 20 yılda 4 kattan fazla artış olduğunu göstermektedir.

Sağlık hizmetlerinin ticarileştirilmesi, toplumun sağlığını ve refahını tehdit eden önemli bir sorundur. Bu sorunun önüne geçebilmek için, sağlık hizmetlerinin ticari bir mal olarak görülmemesi ve hastaların sağlık hizmetlerine erişiminin kolaylaştırılması gerekmektedir. Bunun için sağlık hizmetlerinde reklama getirilen sınırlamalar, insan sağlığını ve bu kapsamda insan haklarını korumak, insanların kâr, rekabet ve benzeri amaçlardan kaynaklanan eylemlerden zarar görmelerini engellemek açısından önem arz etmektedir. Sağlık hizmetinin daha çok satılması için kampanya ürünü haline getirmekten, hastalık yaratmaya kadar giden uygulamalardan kaçınmak; bilgiyi doğru kişi ve yere ulaştırmak, hasta ile hekim arasında doğru iletişimin kurulabileceği bir sağlık ortamının kurulmasını sağlamaya çalışmak; toplumsal bir hizmet olan sağlık hizmetinin serbest ticaret piyasasına girmesine engel olmak gerekmektedir (Özdoğan, 2018; Erer, 2010; İstanbul Tabip Odası, 2023; Özdoğan, 2018; Öznur, 2021).

Sağlık hizmeti, bir meta değil, toplumsal bir haktır. Bu nedenle, sağlık hizmetlerinin herkesin erişebileceği bir şekilde sunulması gerekmektedir. Sağlık hizmetlerinin ticarileştirilmesi, bu hakka zarar vermektedir.

KAYNAKÇA

- Aagaard, L. (2020). Marketing of healthcare services in Denmark: the concept of misleading advertising. *International journal of clinical pharmacy*, 42(6), 1524-1527.
- Ahmad, A. M. (2007). The impact of competitive environment on the service marketing mix strategy of health organisations in developing countries: Jordanian private sector hospital senior managers perspective.
- Ajina, A. S. (2019). The role of content marketing in enhancing customer loyalty: An empirical study on private hospitals in Saudi Arabia. *Innovative Marketing*, 15(3), 71-84.
- Aygün Eşitli, E. (2007). *Sağlık Sektöründe Reklam*. <https://yetkin.com.tr/saglik-sektorunde-reklam-1380>
- Bell, J. A., Frontczak, N. T. & Vitaska, C. R. (2015). A Study of the Relationships between Hospital Advertising Practices and Hospital Characteristics. *Developments in Marketing Science: Proceedings of the Academy of Marketing Science*, 310-314.
- Boutsoli, Z. (2007). Concentration in the Greek private hospital sector: A descriptive analysis. *Health Policy*, 82(2), 212-225.

- Butt, I., Iqbal, T. & Zohaib, S. (2019). Healthcare marketing: A review of the literature based on citation analysis. *Health Marketing Quarterly*, 36(4), 271-290.
- Capozzi, J. & Rhodes, R. (2000). Ethics in Practice: Advertising and Marketing. 25 Eylül 2023 https://journals.lww.com/jbjsjournal/citation/2000/11000/ethics_in_practice__advertising_and_marketing.23.aspx
- Coşa, O. Ştefania, Radu, F., Pehoiu, D., Tăbîrcă, A. I. & Radu, V. (2022). The impact of healthcare advertising on consumers regarding the choice of private hospitals in Dubai. *HOLISTICA – Journal of Business and Public Administration*, 13(2), 132-149.
- Dincer, C. & Dincer, B. (2014). An Overview and Analysis of Marketing Ethics. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 4(11), 151-158.
- Ekiyor, A. & Tengilimoğlu, D. (2014). Sağlıkta Reklam Serbest Olmalı Mı? Tüketici Görüşleri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(2), 45-71.
- Erer, S. (2010). Sağlık Hizmetlerinde Reklam. 25 Eylül 2023 tarihinde <https://avesil.uludag.edu.tr/yayin/10e5adcb-9eab-46ec-9d07-89bd8f659785/saglik-hizmetlerinde-reklam>
- Ersoy, V., Güler, M. & Giritlioğlu, H. (2008). *Sağlık Hizmeti Sunumunda Reklam ve Tanıtım*. https://www.ttb.org.tr/yayin_goster.php?Guid=bddd6d92-946e-11e7-914a-a458c-cf77150
- Finn, R. (2001). Hospital Marketing Practices: When Is It Appropriate to Advertise New Technology? *JNCI: Journal of the National Cancer Institute*, 93(1), 6-7.
- Fisher, C. M. & Anderson, C. J. (1990). Hospital Advertising: Does It Influence Consumers? 25 Eylül 2023 <https://www.proquest.com/openview/becf94cdf29dad0a7f-05ba0f67fe8c93/1?cbl=36770&pq-origsite=gscholar>
- Gao, X., Ying, J. & Zhang, Y. (2020). Study on the Influence of Private Hospital Advertising on Consumers' Attitude to Brand, 1598-1603
- Gheorghe, C. M. (2018). Is It Deontologically Correct To Promote Your Medical Services? An Ethical Approach On Medical Marketing. 25 Eylül 2023 tarihinde <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30891519/>
- Güler, E. (2006). *Sağlık Sektöründeki Mal ve Hizmetler İçin Yapılan Reklamların Hukuksal Boyutunun Türkiye'de Durumu*. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İstanbul Tabip Odası. (2023). *Sağlık Hizmetlerinde Tanıtım ve Bilgilendirme Faaliyetleri Hakkında Yönetmeliğin Değerlendirmesi*. 2023. <https://www.istabip.org.tr/7634-saglik-hizmetlerinde-tanitim-ve-bilgilendirme-faaliyetleri-hakkinda-yonetmeligin-degerlendirmesi.html>
- Karaçor, S. & Arkan, A. (2014). Sağlık Kuruluşlarında Pazarlama: Sağlık Pazarlama Karması Unsurlarının Hasta/Müşteri Açısından Önemi Üzerine Bir Araştırma. *Selçuk İletişim*, 8(2), 90-118. doi:10.18094/SI.67899
- Kemal Temel, Ö. G. & Akinci, F. (2016). Sağlık Hizmetleri Pazarlamasında Reklam ve Sosyal Medyanın Rolü. *Hastane Öncesi Dergisi*, 1(2), 27-37. <https://dergipark.org.tr/pub/hod/issue/25839/272582>
- Kim, T. "Ti" & Diwas, K. C. (2019). The Impact of Hospital Advertising on Patient Demand and Health Outcomes. <https://doi.org/10.1287/mksc.2019.1153>, 39(3), 612-635.
- Latham, S. R. (2004). Ethics in the marketing of medical services. *The Mount Sinai journal of medicine, New York*, 71(4), 243-250. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/15365590/>
- Miller, J. & Waller, R. (1979). Health Care Advertising: Consumer vs. Physician Attitudes. *Journal of Advertising*, 8(4), 20-29.

- Moser, H. R. & Freeman, G. L. (2014). An Empirical Analysis of the Public's Attitudes Toward Advertising Hospital Services: A Comparative Cross-Sectional Study. *Health Marketing Quarterly*, 31(1), 13-30.
- Nanda, S., Telang, A., Bhatt, G. & Mandal, S. (2012). Hospital advertising: A literature review. *International Journal of Healthcare Management*, 5(1), 28-31.
- Özdemir, S. & Yaman, F. (2015). Türkiye'de reklam ahlakı: Sorunlar ve çözüm önerileri, 416. <http://acikerisim.aku.edu.tr/xmlui/handle/11630/8391>
- Özdoğan, G. (2018). Sağlık Hizmetlerinde Reklam. https://www.tdb.org.tr/menu_goster.php?Id=34
- Öznur, O. (2021). Sağlıkta reklam yasağının ve tanıtım kurallarının ihlali. 30 Eylül 2023 tarihinde <https://www.istabip.org.tr/6664-saglikta-reklam-yasaginin-ve-tanitim-kurallarinin-ihlali-oya-oznur.html>
- Paul, D. P. & Honeycutt, E. D. (1996). An analysis of the hospital-patient marketing relationship in the health care industry. *Journal of Hospital Marketing*, 10(1), 35-49.
- Saad Andaleeb, S. (1986). Hospital Advertising: The Influence of Perceptual and Demographic Factors on Consumer Dispositions. *The Ohio State medical journal*, 82(10), 655.
- Sağlık Hizmetlerinde Tanıtım ve Bilgilendirme Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik. Sağlık Bakanlığı (2023). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/07/20230729-29.htm>.
- Sarıalp, S. & Tengilimoğlu, D. (2020). Sağlık Sektöründe, Tüketici Satın Alma Davranışında Sosyal Medya Reklamlarının Etik Boyutu. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 23(1), 93-114.
- Schenker, Y., Arnold, R. M. & London, A. J. (2014). The Ethics of Advertising for Health Care Services. *The American Journal of Bioethics*, 14(3), 34-43.
- Solomon, M., Radu, G., Hostiuc, M., Margan, M., Bulescu, I. & Purcarea, V. (2016). Ethical issues in advertising and promotion of medical units. *Romanian journal of ophthalmology*.
- Şantaş, F., Şantaş, G. & Uğurluoğlu, Ö. (2020). Advertising bans in the health sector: A case study. *International Journal of Healthcare Management*, 13(S1), 17-23.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). Using Multivariate Statistics (6th ed.). Boston, MA: Pearson.
- Tatar, M. & Akpoyraz, D. Türk reklam mevzuatı, 460.
- Tengilimoğlu, D. (2011). *Sağlık Hizmetleri Pazarlaması*.
- Topsümer, F. & Elden, M. (2015). *Reklamcılık Kavramlar, Kararlar, Kurumlar*.
- Tscheulin, D. K. & Helmig, B. (1997). The Optimal Design of Hospital Advertising by Means of Conjoint Measurement. 25 Eylül 2023
- TTB. (2017). Sağlık Alanındaki İlan- Bilgilendirme ve Reklam Yasaklarıyla İlgili Hukuksal Düzenlemeler TTB. 30 Eylül 2023
- 12 Healthcare Marketing Ethics to Know in 2023- EMB Blogs. 25 Eylül 2023 <https://blog.emb.global/healthcare-marketing-ethics/>